

Multikulturalizm

2 2016

aprel-may-iyun

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi,
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası
və Azərbaycan Yaratıcılıq Fondunun
birgə nəşri

BAKİ
2016

Redaksiya heyəti

Aleksandr İşeyin
Allahşükür Paşazadə
Anar Rzayev
Asif Hacıyev
Aytən Mustafayeva
Aytən Qəhrəman
Azərpaşa Nemətov
Etibar Babayev
Etimad Başkeçid
Firdovsiyyə Əhmədova
İsa Həbibbəyli
Kamal Abdulla
Kamran İmanov
Qismət Rüstəmov
Lidiya Qranovskaya
Mehman Qaraxanov
Milix Yevdayev
Natiq Rəsulzadə
Nəriman Qasımoğlu
Paşa Əlioğlu
Rəhilə Qeybullayeva
Rəşad Məcid
Robert Mobili
Sevda Sultanova
Sərdar Fərəcov
Vaqif Abbasov

Beynəlxalq redaksiya şurası

Aleksandr Nesterov (*Rusiya*)
Aleksandr Qriç (*ABŞ*)
David Qotsiridze (*Gürcüstan*)
Didye Frankfurt (*Fransa*)
Eero Tarasti (*Finlandiya*)
İrma Ratiani (*Gürcüstan*)
Klaus Volf (*Almaniya*)
Maija Burima (*Latviya*)
Ramazan Qorxmaz (*Türkiyə*)
Sandro Teti (*İtaliya*)
Sudha Svarnakar (*Braziliya*)
Takayuki Yokota Murakami (*Yaponiya*)
Tereza Damasio (*Portuqaliya*)
Valeri Pines (*ABŞ*)
Vidas Kavalyauskas (*Litva*)
Yeva-Mariya Aux (*Almaniya*)

Baş redaktor

Fəxri Uğurlu

Baş redaktorun müavini

Tahir Kazımlı

Redaktorlar

Azər Qaraçanlı
Sərraf Balaxan
Yelena Korneva

Məsul katib

Taleh Eminoğlu

Texniki direktor

Fuad Cəfərov

Texniki redaktor

Əliş Mirzallı

Dizayner

Mətanət Qaraxanlı

Korrektor

Kəmalə Cəfərli

Üz qabığının 1-ci səhifəsi –

*Multikulturalizm monumenti (Kanada, Toronto, müəl. Fransisko Pirelli).
Dörd oxşar abidə dünyanın müxtəlif yerlərində – Buffalo (CAR), Çançun (Çin),
Sarayevo (Bosniya və Herseqovina), Sidney (Avstraliya) şəhərlərində yerləşir.*

Üz qabığının 4-cü səhifəsi –

"Kitabi-Dədə Qorqud" abidəsi (Bakı, "Dədə Qorqud" parkı, heykəltəraş xalq rəssamı Görüş Babayev)

Redaksiyanın ünvanı:

Az1001, Bakı şəhəri, N. Rəfibəyli küç., 6
tel.: (+994 12) 492 33 29
e-mail: multikulturalizmjurnali@gmail.com
facebook: Multikulturalizm jurnalı

Jurnal ildə 4 dəfə nəşr olunur.

Qeydiyyat: 05/ƏN11-5-5946

Materiallardan istifadə edərkən jurnala istinad vacibdir.

© "Multikulturalizm" jurnalı, 2016

İÇİNDƏKİLƏR

RƏSMİ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Ramazan bayramı münasibətilə Azərbaycan xalqına təbriki.....	6
Azərbaycanda dini qurumlara maliyyə yardımı göstərilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı.....	7
Azərbaycanda fəaliyyət göstərən dini konfessiya rəhbərlərinin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə təşəkkür məktubu.....	8

AZƏRBAYCANÇILIQ

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumunda nitqi.....	10
--	----

DÜNYANIN TANINMIŞ DİN XADİMLƏRİ

Allahşükür PAŞAZADƏ Ağa Əlizadə – cümhuriyyətin və sovet dövrünün şeyxülislamı.....	16
--	----

COXMƏDƏNİYYƏTLİLİK

Ansgar JÖDICKE Multiculturalism or what? The challenge of diversity management in a changing world.....	25
---	----

HOMO SAPIENS

Qan TURALI İnsan olmanın macəra dolu qəddar tarixi.....	29
--	----

TARİXİMİZ, BUGÜNÜMÜZ

Судаба ЗЕЙНАЛОВА Из истории мультикультурализма: европейцы в Азербайджане.....	34
---	----

REPORTAJ

Ömər XƏYYAM Allaha “Qoq” deyilən yer, yaxud Azərbaycan həpıtları haqqında.....	42
---	----

HÖTE ZALI

<i>Poeziya guşəsi</i> Səlim BABULLAOĞLU Çeslav Miloşun bəzi şeirləri üçün təqdimat (esse və tərcümələr).....	48
--	----

<i>Esse guşəsi</i> İtalo KALVİNO Nizaminin “Yeddi gözəl”i.....	55
--	----

AXUNDOV ZALI

<i>Poeziya guşəsi</i> Mətləb AĞA Şeirlər.....	61
---	----

AQŞIN	
Şeirlər.....	63
QİSMƏT	
Şeirlər.....	67
<u>TƏNQİD VƏ ESSEİSTİKA</u>	
Şərif AĞAYAR	
İki qitəni birləşdirən və ayıran yazıçı – Orxan Pamuk.....	72
<u>QÜRBƏTDƏN GÖRÜNƏN VƏTƏN</u>	
Севиндж ГУСЕЙНОВА	
С чего начинается Родина.....	76
Мария ПОПОВА	
Стихотворения о Родине.....	79
<u>RESENZİYA</u>	
Nəzakət MƏMMƏDLİ	
İslam peyğəmbərinin həyatı haqqında dəyərli mənbə.....	86
<u>MM – MULTİKULTURALİZM MOZAIKASI</u>	89
REGION. «Multikulturalizm» təqdim edir:	
Cənub bölgəsinin rəngi.....	104

“Azərbaycan multikulturalizmlə bağlı çox böyük işlər görüb. Azərbaycan nümunəsi göstərir ki, multikulturalizm yaşayır. Baxmayaraq bəzi siyasətçilər deyirlər ki, multikulturalizm iflasa uğrayıb. Bəlkə haradasa iflasa uğrayıb. Amma Azərbaycanda yaşayır və bu meyillər, bu ideyalar güclənir, ictimaiyyətdən də daha çox dəstək alır. Biz bu yolla gedəcəyik. Beləliklə, bu il Azərbaycanda “Multikulturalizm ili” elan olunur”.

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
İlham Əliyev**

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin
Ramazan bayramı münasibətilə
Azərbaycan xalqına təbriki**

Hörmətli həmvətənlər!

Sizi müqəddəs Ramazan bayramı münasibətilə ürəkdən təbrik edir, ən səmimi arzu və diləklərimi yetirirəm.

Müqəddəs kitabımız Qurani-Kərimin nazil olduğu mübarək Ramazan ayı mənəviyyatı möhkəmləndirən, müsəlmanlar arasında dini-mənəvi birlik duyğusunu gücləndirən, hər bir şəxsin daxili kamilliyinin formalaşmasına xidmət edən aylardan biridir. Bu bayram insanları savab əməllərə dəvət edir, onları yer üzündə sülhün, əmin-amanlığın və qardaşlığın bərqərar olması naminə birgə səylər göstərməyə çağırır.

İslam dünyasının mədəni mərkəzlərindən biri kimi tanınmış Azərbaycanda dini və milli-mənəvi dəyərlərə hörmət həmişə xüsusi həssaslıqla qorunub saxlanılmışdır. Bu gün əsl tolerantlıq örnəyinə çevrilən ölkəmizdə ayrı-ayrı dinlər və təriqətlər arasında qarşılıqlı hörmətin inkişaf etdirilməsi dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindəndir.

Azərbaycanda müxtəlif milli və dini mərasimlər, o cümlədən, Ramazan bayramı hər il dövlət səviyyəsində təntənəli şəkildə qeyd olunur. Eyni zamanda məmnunluqla deyə bilərik ki, ölkəmizdə yaşayan bütün dinlərin nümayəndələri bəşəri hadisə olan Ramazan bayramına böyük sevgi ilə yanaşır, ölkəmizin multikultural ənənələrini ehtiramla qoruyurlar.

Əziz bacı və qardaşlarım!

İnsanlarda vəhdət və humanizm duyğularını, Allah və vətən sevgisini daha da gücləndirən Ramazan bayramı hər il olduğu kimi, bu il də bütün xalqımız tərəfindən böyük ruh yüksəkliyi və könül xoşluğu ilə qeyd edilir. Bu əziz bayram günlərində sizi və ölkəmizdən kənarda yaşayan soydaşlarımızı bir daha təbrik edir, hər birinizə firavanlıq, ailələrinizə xoşbəxtlik, süfrələrinizə bərəkət arzulayıram.

Ramazan bayramınız mübarək olsun!

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı, 4 iyul 2016-cı il.

**Azərbaycanda dini qurumlara maliyyə yardımı
göstərilməsi haqqında
Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı**

Müxtəlif millətlərin və konfessiyaların nümayəndələrinin tarix boyu sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşadığı Azərbaycanda multikulturalizm əsrlərdən bəri alternativli olmayan həyat tərzinə çevrilmişdir. Mövcud milli-mədəni rəngarənglik xalqların qarşılıqlı mənəvi zənginləşməsinə imkan yaratmaqla yanaşı, ölkəni beynəlxalq miqyasda çoxmillətli və çoxkonfessiyalı diyar kimi tanıtmışdır.

Toplanmış böyük təcrübənin davamı kimi həmin mədəni müxtəliflik mühiti respublikada təmsil olunan bütün dini icma və konfessiyaların birgə fəaliyyəti sayəsində bu gün də lazımınca qorunur. Azərbaycan cəmiyyətində bərqərar olmuş yüksək tolerantlıq mühitinin gücləndirilməsi müstəqil dövlətçiliyin inkişafı baxımından xüsusi əhəmiyyətə malikdir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, ölkədə mövcud dini konfessiyaların dəstəklənməsini və onların maddi durumunun daha da yaxşılaşdırılmasını təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycanda dini qurumlara maliyyə yardımı göstərmək üçün Azərbaycan Respublikasının 2016-cı il dövlət büdcəsində nəzərdə tutulmuş Azərbaycan Respublikası Prezidentinin ehtiyat fondundan Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinə 1,0 (bir) milyon manat, Rus Pravoslav Kilsəsinin Bakı və Azərbaycan Yeparxiyası dini qurumuna 250,0 (iki yüz əlli) min manat, Bakı şəhəri Dağ yəhudiləri dini icmasına 250,0 (iki yüz əlli) min manat, Avropa yəhudilərinin Bakı dini icmasına 100,0 (yüz) min manat, Azərbaycan Respublikasında Katolik kilsəsinin Apostol Prefekturası dini qurumuna 100,0 (yüz) min manat və Azərbaycan Respublikasının Alban-Udi Xristian dini icmasına 100,0 (yüz) min manat ayrılısın.

2. Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi bu Sərəncamın 1-ci hissəsində göstərilən məbləğdə maliyyələşməni təmin etsin.

İlham Əliyev
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 5 iyul 2016-cı il.

Azərbaycanda fəaliyyət göstərən dini konfessiya rəhbərlərinin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevə təşəkkür məktubu

**Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Zati-aliləri İlham Əliyev cənablarına**

Möhtərəm cənab Prezident!

Biz – Azərbaycanda fəaliyyət göstərən dini konfessiyaların rəhbərləri Zati-alilərinizə səmimi arzularımızı və xeyir-dualarımızı yetirir, multikultural ənənələrin və dinlərarası münasibətlərin inkişafına, dini qurumların problemlərinə həssas münasibətinizə və özəl qayğınıza görə dərin minnətdarlığımızı bildiririk.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin möhkəmlənməsində və iqtisadi qüdrətinin artmasında Sizin misilsiz xidmətləriniz vardır. Siz bir dövlət başçısı kimi milli-mənəvi dəyərlərin, dini və tarixi abidələrin qorunması sahəsində böyük işlər görürsünüz. Bu gün dinindən, dilindən, milli mənsubiyyətindən asılı olmayaraq Azərbaycanın bütün vətəndaşları ölkəmizdə mövcud olan vicdan və dini etiqad azadlığından, dövlət-din münasibətlərindən və demokratik-hüquqi şəraitdən lazımınca yararlanırlar. Azərbaycanda müsəlmanlarla yanaşı, pravoslav, katolik, yəhudi, alban-udi və digər dini icmalar da milli-mənəvi dəyərlərdən sərbəst istifadə edir, ölkəmizin ictimai həyatında yaxından iştirak edirlər.

Bu gün Ümummilli lider Heydər Əliyevin banisi olduğu müstəqil və demokratik Azərbaycan Respublikası beynəlxalq aləmlə hərtərəfli integrasiya siyasəti həyata keçirir, nüfuzlu beynəlxalq və regional təşkilatlarda təmsil olunur. MDB müsəlmanları Məşvərət Şurasının, Qafqaz xalqları Ali Dini Şurasının iclasları, Dünya Dini liderlərinin Beynəlxalq Sammiti Bakıda keçirilir və dinlərarası dialoqu, multikulturalizmi, sivilizasiyalararası əməkdaşlığı təcəssüm etdirir. Dini icma rəhbərləri və dindarlar bu müstəvidə qarşılıqlı münasibətlərin inkişafına müsbət təsir göstərən bütün səyləri təqdir edirlər. Əminik ki, Zati-alilərinizin və Heydər Əliyev Fondunun rəhbəri, birinci xanım Mehriban xanım Əliyevanın dəstəyi ilə bizim hər zaman təbliğ etdiyimiz və dünyaya multikulturalizmin bariz nümunəsi kimi təqdim etdiyimiz Azərbaycanın tolerantlıq modeli bəşəri dəyərlərin təşviqinə və təkamülünə öz töhfəsini verəcəkdir, inşallah!

Möhtərəm cənab Prezident!

Bu müraciəti imzalayanlar şəxsən Sizinlə görüşlərin dərin təəssüratını, özəlliklə son Ramazan iftarı zamanı çıxışınızdakı səmimi ünsiyyəti heç vaxt unutmayacaqlar. Siz həmişə dini icmaların problemlərinə diqqətlə ya-

naşmış, bizə maddi və mənəvi dəstək olmusunuz. Azərbaycanda dini qurumlara maddi yardım göstərilməsi haqqında 5 iyul 2016-cı il tarixli Sərəncamınız xaricdə yaşayan dindaşlarımız arasında böyük əks-səda doğurdu, ünvanımıza çoxlu telefon zəngləri və təbriklər göndərildi, bəzi yerlərdə bu fakt hətta təəccüblə qarşılandı. Bunun səbəbi bəllidir – Sizin bu alicənab addımınız sadəcə maddi yardım deyildir, dünyada nadir və analoqu olmayan bir dövlətçilik təcrübəsidir. Bu addımınızla Siz Heydər Əliyevin siyasi dövlətçilik məktəbinin layiqli davamçısı olduğunuzu, ailənizə məxsus olan dini dəyərlərə ehtiram hissini bir daha dünyaya nümayiş etdirdiniz. Dini icmalarımız üçün çox önəmli olan bu yardımın mübarək Ramazan ayında verilməsi ölkəmizdəki dini bərabərlik və unikal tolerantlığın ən bariz nümunəsi sayılmalıdır. Biz bu sərəncamınıza görə Zati-alilərinizə dərin təşəkkürümüzü bildirir, Sizə və ailənizə cəsağlığı və səadət arzulayırıq!

Biz dindarlar Azərbaycan xalqının gələcəyi və rifahı naminə Sizin fəaliyyətinizi hər zaman bəyənir və dəstəkləyirik. Ümid edirik ki, Qarabağ problemi tezliklə beynəlxalq hüquq normaları çərçivəsində sülh yolu ilə öz həllini tapacaq, Uca Yaradanın köməyi və Sizin rəhbərliyinizlə Azərbaycan xalqı dünya miqyasında daha böyük uğurlara imza atacaq, haqqın qalibiyəti Zati-alilərinizlə olacaqdır. Bu, bizim ümidimiz və Sizə ünvanlanan dualarımızdır!

Uca Yaradan hər zaman yardımçınız olsun! Amin.

Dərin hörmət və ehtiramla:

Şeyxülislam Allahşükür PAŞAZADƏ
Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri

ALEKSANDR
Bakı və Azərbaycan arxiyepiskopu

Vladimir FEKETE
Roma Katolik Kilsəsinin Azərbaycandakı apostol prefekturasının ordinarisi

Milix YEVDAYEV
Azərbaycandakı Dağ yəhudiləri icmasının rəhbəri

Gennadi ZELMANOVİÇ
Avropa yəhudilərinin Bakı icmasının sədri

Robert MOBİLİ
Alban-udi dini icmasının sədri

**Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti
İlham Əliyevin
BMT-nin Sivilizasiyalar
Alyansının
VII Qlobal Forumunda nitqi**

2016-il aprel ayının 26-da Bakıda BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumunun rəsmi açılışı olub.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və xanımı Mehriban Əliyeva, o cümlədən dünyanın 140 ölkəsindən dəvət olunmuş qonaqlar mərasimdə iştirak ediblər.

BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumuna Bakının ev sahibliyi etməsi təsadüfi deyil. Çünki tolerantlığın məkanı, multikultural dəyərlərə sadıq olan müstəqil Azərbaycan mədəniyyətlərin dialoqunun inkişafına, mədəni müxtəlifliyin qorunub saxlanmasına və sivilizasiyalar arasındakı qarşılıqlı münasibətlərin tənzimlənməsinə yönələn mühüm layihələrin reallaşdırılması, mötəbər forumların keçirilməsi sahəsində zəngin təcrübəyə malikdir.

Dövlətimizin başçısı forumun açılışında nitq söyləyib.

PREZİDENT İLHAM ƏLİYEVİN NİTQİ

– Zati-aliləri, prezidentlər.

Hörmətli dostlar, dəyərli qonaqlar.

İlk növbədə hamınızı ölkəmizdə salamlayıram, hər birinizi Azərbaycanda görməkdən məmnunluq duyuram. BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansının VII Qlobal Forumuna ev sahibliyi etmək bizim üçün böyük fəxrdir. Biz bunu mədəniyyətlərarası dialoq və multikulturalizm dəyərlərinin təşviqi sahəsində fəaliyyətimizin yüksək qiymətləndirilməsi əlaməti kimi qəbul edirik.

İlk olaraq Alyansın təsisçilərinə – Türkiyə və İspaniyaya, Prezident Ərdoğan və Baş nazir Sapateroya 10 ildən artıq davam edən və olduqca əhəmiyyətli təşəbbüsə görə minnətdarlığımı bildirirəm. Alyansın yaradılması fikri siyasətçilərin – qardaşım Prezident Ərdoğan və Baş nazir Sapateronun müdrikliyinin əlaməti idi və bu fikir beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən də dəstəkləndi.

Bununla yanaşı, mən BMT-nin Sivilizasiyalar Alyansındakı ali nümayəndəsi cənab Əl-Nasirə sülh, həmrəylik və dostluq dəyərlərinin təşviqi istiqamətində rəhbərliyi və töhfəsinə görə təşəkkürümü bildirmək istərdim.

Fərəhlənirik ki, bu gün 140-dan artıq ölkənin nümayəndəsi Sivilizasiyalar Alyansı ilə bağlı mühüm məsələlərin müzakirəsi üçün Bakıda toplaşılıb. Azərbaycan əsrlər boyu dinlər, mədəniyyətlər və sivilizasiyaların bir araya gəldiyi məkan olmuşdur. Biz Şərq ilə Qərb arasında yalnız coğrafi körpü deyil, həm də mədəniyyət körpüsüyük. Əsrlər boyu müxtəlif dinlərin və mədəniyyətlərin nümayəndələri Azərbaycanda sülh şəraitində və ləyaqətlə yaşayıblar. Dini dözümlülük və multikulturalizm burada hər zaman mövcud olmuşdur. Multikulturalizm sözü mövcud olmadığı bir zamanda belə, həmin ideyalar daim yaşayıb.

Bunun nəticəsidir ki, bu gün Azərbaycan çoxmillətli və çoxkonfessiyalı ölkədir. Burada bütün dinlərin və etnik qrupların nümayəndələri sülh və əmin-amanlıq şəraitində yaşayırlar. Bu, bizim ən böyük sərvətimizdir və biz tariximizlə fəxr edirik. Biz müxtəlif mədəniyyətləri özündə əks etdirən tarixi abidələrimizlə fəxr edirik. Dünyanın ən qədim məscidlərindən biri Azərbaycanın qədim şəhəri olan Şamaxıda 743-cü ildə inşa edilmişdir.

Bununla yanaşı, ən qədim kilsələrdən biri – qədim Qafqaz Albaniyası dövrünə aid kilsə də məhz Azərbaycanda, daha bir qədim şəhər olan Şəkinin yaxınlığında yerləşir. Hökumətimiz məscidlərin, pravoslav və katolik kilsələrinin, habelə sinaqoqların inşası və təmirinə maliyyə vəsaiti ayırır. Bu, bizim siyasətimiz və həyat tərzimizdir. Əsrlər boyu Azərbaycan, ölkəmizdə mövcud olan siyasi və sosial vəziyyətə baxmayaraq, bu sərvəti qoruyub saxlamışdır. Ölkəmiz yalnız 25 ildir ki, müstəqil dövlətdir. Lakin bu, qədim dövlətdir, dərin tarixi və mədəni köklərə malikdir.

Bizim üçün multikulturalizm dövlət siyasətidir. Biz bu vacib məsələlərin müzakirə edilməsi üçün müxtəlif tədbirlər təşkil edirik. Biz hər iki ildən bir Azərbaycanda Mədəniyyətlərarası Dialoq Forumunu təşkil edirik. Mütəmadi olaraq biz Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumuna ev sahibliyi edirik. Burada da əsas məqsəd müxtəlif dinlərin nümayəndələrinin bir araya gətirilməsindən, aramızda daha mühüm qarşılıqlı anlaşmanın yaradılmasından ibarətdir.

Azərbaycan dinlərarası dialoq kimi vacib məsələyə həsr edilmiş Dünya Dini Liderlərinin Zirvə toplantısına ev sahibliyi etmişdir. Hesab edirəm ki, bu mövzu bu gün dünyanın gündəliyində duran ən mühüm məsələlərdəndir və Sivilizasiyalar Alyansının rolu artmaqdadır. Əfsuslar olsun ki, biz eyni zamanda regionumuzda, Avropada, Yaxın Şərqdə, keçmiş Sovet İttifaqı ərazisində böyük narahatlıq doğuran meyillərin şahidi oluruq. Etnik və ya dini zəmində baş verən qarşıdurma və toqquşmalar çox təhlükəli meyillərdir.

Hesab edirəm ki, Bakıda keçirilən belə bir toplantı – VII Qlobal Forum bu məsələlərin müzakirəsinə həsr ediləcək və həmrəylik, sülh, qarşılıqlı anlaşma və tərəfdaşlıq işinə öz töhfəsini verəcəkdir.

2008-ci ildə biz “Bakı Prosesi”nin təşəbbüskarı olduq ki, bu da mədəniyyətlərarası dialoq üçün geniş bir platformaya çevrildi. Azərbaycan eyni zamanda həm İslam Əməkdaşlıq Təşkilatına, həm də Avropa Şurasına üzv olan yalnız bir neçə dövlətdən biridir. Beləliklə, 2008-ci ildə Avropa Şurasına üzv dövlətlərin mədəniyyət nazirlərinin Bakıda təşkil edilmiş toplantısına biz İslam

Əməkdaşlıq Təşkilatına üzv dövlətlərin mədəniyyət nazirlərini dəvət etdik. Bu iki təşkilatı təmsil edən 100-dən artıq nazir ilk dəfə Bakıda bir araya gəldi.

Növbəti il, 2009-cu ildə biz İslam Əməkdaşlıq Təşkilatının mədəniyyət nazirlərini burada topladıq və Avropa dövlətlərinin mədəniyyət nazirlərini Bakıya dəvət etdik. Bu proses “Bakı Prosesi” adlandırıldı və biz fəxr edirik ki, bu müsbət təşəbbüs artıq bizim qədim şəhərimizlə bağlıdır. Bu proses inkişaf edir və getdikcə daha çox dəstəklənir. O, qlobal təşəbbüsə çevrilir, həmrəylik, qarşılıqlı anlaşma və mədəniyyətlərarası dialoqa öz töhfəsini verir. Azərbaycanın coğrafi mövqeyi hər kəsə məlumdur, eyni zamanda bizim təşəbbüslərimiz mədəniyyətlər və sivilizasiyalar arasında körpü kimi ölkəmizin mövqelərinin gücləndirilməsi məqsədini daşıyır. O ölkə ki qarşılıqlı anlaşmaya daha çox töhfə vermək iqtidarındadır, bunu etməlidir.

Çox fəxr edirik ki, ötən il Bakı ilk Avropa Oyunlarına ev sahibliyi etdi. Gələn il isə biz Bakıda 4-cü İslam Həmrəylik Oyunlarını təşkil edəcəyik. Yəni, iki il içərisində Avropa və İslam dövlətlərinin idmançıları eyni şəhərdə oyunlarda iştirak etmiş olacaqlar. Məsələn yalnız idman və medalların sayı nailiyyətlərlə bağlı deyil. Bu, dostluq, qarşılıqlı anlaşma, həmrəylik və tərəfdaşlıq deməkdir.

Bizim aramızda bölüşdürəcəyimiz heç nə yoxdur. Hamımız eyni planetdə yaşayırıq. Bütün xalqlar sülh, əmin-amanlıq və təhlükəsizlik şəraitində yaşamağı, ailələrini qorumağı, övladlarını böyütməyi arzulayır. Bütün dinlər eyni dəyərləri – insanlıq, mərhəmət, həmrəylik və sülhü təbliğ edir. Bu gün dünyanın tələb etdiyi səylərimizin birləşdirilməsidir. Bugünkü toplantı, bu forum multikulturalizm ideyasının beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən güclü dəstəklənməsinin aydın göstəricisidir. Dediym kimi, bu gün burada 140-dan artıq dövlətin nümayəndəsi iştirak edir.

Multikulturalizmin alternativini yoxdur. Əlbəttə, bizə məlumdur ki, bununla bağlı müxtəlif fikir və baxışlar var. Bəziləri multikulturalizmin iflasa uğradığını iddia edirlər, ancaq müsbət nümunələr var. Bizim üçün multikulturalizm dövlət siyasətidir və bizim həyat tərzimizdir.

Gəlin alternativlərə nəzər salaq, onlar nədən ibarətdir? Bunlar çox təhlükəli alternativlərdir – ksenofobiya, islamofobiya, antisemitizm, irqçilik, diskriminasiya, nifrət. Bu səbəbdən multikulturalizm dəyərlərinin gücləndirilməsi, hesab edirəm ki, müasir siyasətin çox müsbət meyli olacaqdır. Bütün məsulyyətli siyasətçilər bu müsbət dinamika töhfələrini verməlidirlər.

Bildirdiyim kimi, Azərbaycan nisbətən gənc dövlətdir, bu il biz müstəqilliyimizin bərpasının 25-ci ildönümünü qeyd edəcəyik. Bu illər bizim siyasi və iqtisadi sistemimizin transformasiya illəri olmuşdur. Bu, dövlət quruculuğu illəri olmuşdur. Düşünürəm ki, bütün mühüm hədəflərimizə nail olmuşuq.

Azərbaycan beynəlxalq ictimaiyyətin nüfuzlu üzvünə çevrilmişdir. Azərbaycan BMT, ATƏT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Avropa Şurası, Qoşulmama Hərəkatı və bir sıra digər beynəlxalq qurumların üzvüdür. Biz güclü beynəlxalq dəstəyə malikik. 2011-ci ildə 155 dövlətin dəstəyi ilə Azərbaycanın ilk dəfə BMT Təhlükəsizlik Şurasının qeyri-daimi üzvlüyünə seçilməsi məhz bunun

təzahürü oldu. Bu, ölkəmizin böyük qələbəsi və Azərbaycana böyük ehtiramın əlaməti oldu.

Olduqca qısa zamanda, 25 il içərisində biz özümüzü etibarlı beynəlxalq tərəfdaş, müstəqil xarici siyasətə malik, regional inkişafa, təhlükəsizliyə, sabitliyə və multikulturalizmə töhfə verən ölkə kimi təqdim etməyə müvəffəq olmuşuq. Müstəqillik illəri bizim siyasi sistemimizin transformasiyası, demokratik təsisatların yaradılması illəri olmuşdur. Biz buna nail olmuşuq, Azərbaycanda bütün azadlıqlar təmin edilir, o cümlədən media və internet azadlığı. Ölkə əhalisinin 70 faizdən çoxu internet istifadəçisidir. Toplaşma və din azadlığı, yəni bütün azadlıqlar təmin edilir. Bu isə, öz növbəsində, sürətli iqtisadi inkişaf üçün yaxşı zəmin yaradır. Azərbaycanda həyata keçirilən iqtisadi islahatlar siyasi islahatlarla paralel şəkildə aparılmışdır.

Təəssüflər olsun ki, dövlətçiliyimizin yaranması zamanı qonşu Ermənistanın Azərbaycana qarşı hərbi təcavüzü dominant amil olmuşdur. Həmin təcavüz ölkəmizin beynəlxalq səviyyədə tanınmış ərazisinin bir hissəsinin işğalı ilə nəticələnmişdir. Dağlıq Qarabağ Azərbaycanın tarixi parçasıdır, hüquqi baxımdan da bu, belədir. Azərbaycan BMT-yə üzv olarkən Dağlıq Qarabağ ölkəmizin tərkib hissəsi kimi qəbul edilmişdir.

Lakin həmin təcavüz nəticəsində Dağlıq Qarabağ Ermənistan tərəfindən tamamilən işğal edilmişdir. Nəinki Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsi, Dağlıq Qarabağın ətrafında yerləşən digər yeddi rayonu da işğal altındadır. İşğal nəticəsində bizim 1 milyondan artıq qaçqın və məcburi köçkünümüz yaranıb. Ermənistan bizə qarşı etnik təmizləmə aparmışdır və ərazimizin 20 faizi 20 ildən artıqdır ki, işğal altındadır.

İşğal edilmiş ərazilərimizdə hər şey dağıdılmışdır. ATƏT oraya iki dəfə faktarəşdirici missiya göndərmişdir və onlar dəhşətli hesabatlar təqdim etmişlər. Bütün tikililərimiz, tarixi abidələrimiz, məscidlərimiz, məzarlıqlarımız dağıdılmış vəziyyətdədir. Burada, Bakının mərkəzində siz erməni xalqının dini mirasının tərəfimizdən necə qorunduğunun şahidi ola bilərsiniz. Erməni kilsəsi bərpa edilmiş və ilk gündən inşa edildiyi yerdə yerləşir. Lakin işğal edilmiş torpaqlarda bizim bütün məscidlərimiz viran edilmişdir.

Bu işğala son qoymaq üçün beynəlxalq ictimaiyyət müvafiq qətnamə və qərarlar qəbul etmişdir. Ən ali beynəlxalq qurum olan BMT Təhlükəsizlik Şurası Ermənistan qoşunlarının işğal edilmiş ərazilərimizdən dərhal və qeyd-şərtsiz çıxarılmasını tələb edən dörd qətnamə qəbul etmişdir. Əfsuslar olsun ki, Ermənistan sadəcə bu qətnamələrə məhəl qoymur və onlara əməl etmir.

Burada ən mühüm element beynəlxalq təşkilatların qətnamə və qərarlarının icrası mexanizmidir. Bəzi hallarda BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri bir neçə gün, hətta bir neçə saat ərzində həyata keçirilir. Bizə gəldikdə isə, artıq 20 ildən çox keçir və münaqişə həll olunmamış qalır.

ATƏT, İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı, Avropa Şurası Parlament Assambleyası, Qoşulmama Hərəkəti də Ermənistan qoşunlarının Azərbaycanın işğal edilmiş ərazilərindən çıxarılmasını tələb edən bənzər qətnamə və qərarlar qəbul

etmişlər. Ermənistan isə bunlara məhəl qoymur və işğalçıını beynəlxalq hüququn normalarına əməl etməyə məcbur edəcək beynəlxalq təzyiq isə göstərilir.

Xalqımıza qarşı soyqırımı həyata keçirilmişdir. Xocalı soyqırımı artıq 10 dövlət tərəfindən tanınmışdır. Həmin soyqırımı nəticəsində iki yüzü qadın və uşaq olmaqla, yüzlərlə azərbaycanlı – mülki şəxslər qətlə yetirilmişdir. Bu, insanlığa qarşı törədilmiş cinayətdir və bir daha bizim hansı təhlükəyə məruz qaldığımızı nümayiş etdirir.

Ermənistan ilə Azərbaycan arasındakı münaqişə beynəlxalq hüquq normaları, BMT Nizamnaməsi, BMT Təhlükəsizlik Şurasının qətnamələri və Helsinki Yekun Aktı əsasında həll edilməlidir. Ərazilərimiz azad edilməlidir, insanlarımız evlərinə geri dönmək imkanına malik olmalıdır.

1990-cı illərin əvvəlində biz böyük humanitar fəlakətlə üzləşdik. Çünki 250 min azərbaycanlı Ermənistandan qovulmuş, daha 700 mindən çox məcburi köçkün isə Dağlıq Qarabağ və digər bölgələrdən idi. O zaman Azərbaycanın əhalisinin 8 milyondan az olduğunu nəzərə alsaq, adambaşına düşən qaçqın və məcburi köçkün sayına görə Azərbaycan, çox güman ki, dünyada birinci yer tuturdu.

Biz bilirik ki, onların yerləşdirilməsi, zəruri şəraitin yaradılması nə dərəcədə çətin məsələdir. O vaxt biz tamamilə maliyyə vəsaitindən məhrum vəziyyətdə, dünyanın ən yoxsul, yaşayış səviyyəsinin yoxsulluqdan aşağı olduğu ölkələrindən biri idik. Əlbəttə, o zaman bizə müəyyən beynəlxalq dəstək göstərilirdi, lakin əsasən biz bu məsələnin öhdəsindən özümüz gəldik.

Bu günə qədər 90-dan artıq qəsəbə inşa etməyimizə və hər il 20 min qaçqın və köçkünü yerləşdirməyimizə baxmayaraq, onların bəziləri hələ də çətin şəraitdə – yataqxana, məktəb və uşaq bağçalarında yaşayır. Biz onların yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün əlimizdən gələni edirik, lakin bu, uzun zaman tələb edir.

Yəni bu gün biz bəzi ölkələrin qaçqınlarla bağlı üzləşdiyi vəziyyəti aydın şəkildə anlayırıq. Bu, həqiqətən də, humanitar fəlakətdir və bütün beynəlxalq ictimaiyyət bu məsələlərin həllində iştirak etməlidir. Ən çox qaçqın qəbul etmiş ölkələr hazırda dəstəklənməlidir – yalnız sözlə deyil, ciddi maliyyə yardımları ilə. Bir daha qeyd etmək istəyirəm ki, işğaldan əziyyət çəkməkdə davam edən ölkə kimi bunların nə dərəcədə çətin olduğu bizə yaxşı məlumdur. Hər bir nöqtəyi-nəzərdən – siyasi, mədəni, iqtisadi və sosial baxımdan.

İşğala baxmayaraq, ölkəmiz inkişaf edir. Biz onillik ərzində – 2004-2014-cü illərdə dünyada ən yüksək iqtisadi artım göstəricilərinə malik olmuşuq. Biz yoxsulluğu kəskin şəkildə, 50 faizdən təqribən 5 faizə endirə bilmişik. İşsizliyin səviyyəsi də 5 faizə yaxındır. Biz təhsilə sərmayə yatırırıq. Azərbaycanda savadlılığın səviyyəsi 100 faizə yaxındır. Son illər ərzində 3 mindən artıq yeni məktəb tikilib və ya bərpa edilib. Ölkə ərazisində 500-dən artıq xəstəxana inşa edilib. Bu isə uşaq ölümlərinin kəskin şəkildə azaldılmasına yardım etdi.

Azərbaycanda gender bərabərliyi tam olaraq müdafiə edilir. Əslində, Azərbaycanda qadınlar təqribən 100 ildir ki, yəni 1918-ci ildə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması dövründən səsvermə hüququna malikdir. Yeri

gəlmişkən, həmin respublika müsəlman dünyasının ilk demokratik respublikası olmuşdur.

Biz ətraf mühitin qorunmasına sərmayə yatırırıq. Burada, Abşeron yarımadasında neft hasilatı səbəbindən çirklənmiş geniş ərazilər mövcud idi və biz bu əraziləri təmizləməli olduq. Yerində isə parklar və ictimai yerlər yaratdıq. Başqa sözlə desək, biz BMT-nin Minilliyin İnkişaf Məqsədləri ilə bağlı çox vacib irəliləyiş əldə edirik və düzgün yoldayıq.

Hətta bu gün, neftin qiymətində kəskin ucuzlaşma baş verdiyi və bütün neft istehsalçısı olan dövlətlərin iqtisadi böhranla üzləşdiyi bir vaxtda bu, bizim iqtisadiyyatımıza ciddi təsir göstərməmişdir və mən əminəm ki, biz 2016-cı ildə bütün əsas məqsədlərimizə nail olacağıq.

Azərbaycan enerji resursları ilə zəngin ölkə kimi tanınır. Ancaq bizim əsas məqsədimiz “qara qızıl”ın, yəni neftin insan kapitalına çevrilməsidir. Bu səbəbdən təhsil sahəsinə sərmayələrin qoyuluşu, sosial müdafiənin gücləndirilməsi və islahatlar elə bir vəziyyət yaradıb ki, iqtisadiyyatımız şaxələndirilib və neftdən asılılıq azalmaqdadır.

Bununla yanaşı, biz irimiqyaslı enerji layihəsinin – “Cənub Qaz Dəhlizi”nin təşəbbüskarı olmuşuq. Bu, enerji əməkdaşlığı və enerji təhlükəsizliyi layihəsidir. Eyni zamanda biz coğrafi mövqeyimizi nəzərə alaraq nəqliyyat dəhlizlərinin təşviqi ilə məşğul olan ölkələrdən ibarət heyətin fəal üzvüyük. Ölkələrin sayına nəzər salsaq, hansı regional əməkdaşlıqdan söhbət getdiyi aydın görünür. İcazənizlə mən onların adlarını sadalamaq istədim. Bu enerji və nəqliyyat dəhlizləri yalnız enerji və yüklərin daşınması demək deyil. Bu, əməkdaşlıq dəhlizləridir. “Cənub Qaz Dəhlizi” layihəsinin üzvləri Azərbaycan, Gürcüstan, Türkiyə, Bolqarıstan, Yunanıstan, Albaniya və İtaliyadır. Əminəm ki, sonrakı mərhələdə Balkan ölkələri də layihəyə qoşulacaq.

Şərq-Qərb dəhlizi – İpək yolu layihəsi üç dövlət – Azərbaycan, Gürcüstan və Türkiyə tərəfindən irəli sürülmüşdür. Bu gün o, genişlənməkdədir, Mərkəzi Asiya və Çini, Türkiyədən isə Avropa istiqamətini əhatə edir. Bu, yeni İpək yolu olacaqdır. Şimal-Cənub dəhlizi də Azərbaycanın fəal iştirak etdiyi layihədir. Bu layihə Şimali Avropa ölkələrini, Rusiya, Azərbaycan, İran, Pakistan və Hindistanı əhatə edir.

Bu layihələr tərəfdaşlıq layihələridir. Çünki bütün bu dövlətlər bir-biri ilə bağlı olur. Əgər siz bir-birinizlə bağlı, bir-birinizə arxayın vəziyyətdəsinizsə, o zaman daha çox proqnozlaşdırma bilmə, təhlükəsizlik və əməkdaşlıq olur.

Enerji təhlükəsizliyi və nəqliyyat kimi iqtisadi maraqlar, çətinliklərin öhdəsindən gələrək xalqlarımıza daha yaxşı şərait yaratmaq kimi dəyərlərin paylaşılması və bütün bunların təməlinə birgə dəyərlərimiz olan dini dözümlülük, qarşılıqlı anlaşma və multikulturalizm əsasında qurulmuş beynəlxalq əməkdaşlıq formatları, hesab edirəm ki, region xalqlarının həyatını daha da yaxşılaşdıracaq.

Bir daha bu vacib tədbirdə bu gün bizimlə olduqlarına görə bütün qonaqlarımıza minnətdarlığımı bildirir, forumun işinə uğurlar arzulayıram.

Şeyxülislam
Allahşükür PAŞAZADƏ

Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri

Ağa Əlizadə – Cümhuriyyətin və sovet dövrünün şeyxülislamı

(Şeyxülislam Ağa Cavad oğlu Əlizadənin anadan olmasının 140 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirdə Şeyxülislam Allahşükür Paşazadənin etdiyi çıxışın mətni)

O bir olan Yaradanın adı ilə!
Möhtərəm tədbir iştirakçıları!
Əziz qonaqlar!

Sizi müqəddəs dini ocağımız olan Təzəpirin bu əzəmətli salonunda Azərbaycanın böyük din xadimi Şeyxülislam Ağa Cavad oğlu Əlizadənin anadan olmasının 140 illik yubileyinə həsr olunmuş elmi-nəzəri konfransda salamlayır, Uca Yaradandan xoş məram və niyyətlərinizin həyata keçməsində bizlərə yardımçı olmasını diləyirəm.

Bu gün biz Azərbaycanın şeyxülislamlıq tarixində mühüm xidməti olan böyük bir şəxsin 140 illik yubiley mərasiminə yığılmışıq. Ağa Əlizadə həm Zaqafqaziya Müsəlmanları İdarəsinin sədri, həm şeyxülislam kimi böyük din xadimi, həm də Əhli-Beyt, yəni Peyğəmbər (s) nəslindən idi. Bu mənada bizim bugünkü tədbirimizin çox böyük əhəmiyyəti və savabı vardır.

Şeyxülislam Ağa Əlizadə 1871-ci ilin oktyabrında Bakının Pırşağı kəndində dindar bir ailədə dünyaya göz açmışdır. Pırşağıda böyük nüfuz sahibi olan Hacı Cavad uşaqlarının təhsil alması üçün Bakıya köçməyə qərar verdi. Ağa Əlizadə (əsl adı Zeynal Abidin idi) ilk təhsilini İçərişəhərdəki Qüdsi mədrəsəsində almışdır. Mədrəsəni uğurla başa vurandan sonra təhsilini müqəddəs Nəcəf şəhərində davam etdirmişdir. 1903-cü ildən ömrünün sonuna qədər Təzəpir məscidində İslam dininin təbliği ilə məşğul olmuşdur.

Şeyxülislam Ağa Əlizadənin ən böyük məziyyəti ondan ibarət idi ki, o, dini elmlərlə yanaşı, riyaziyyat, astronomiya, təbabət, tarix və ədəbiyyatı mütəlləf edir, əsrin əvvəllərində Cənubi Qafqazda, o cümlədən Azərbaycanda baş verən siyasi hadisələri layiqincə qiymətləndirə bilirdi. Bakıda 1905-ci ildə erməni-müsəlman qırğını baş verən zaman bu hadisənin günahkarı kimi çar Rusiyasını ittiham etdi. Eyni zamanda baş verən hadisələri dərinlən təhlil edərək, belə qənaətə gəlirdi ki, bu münaqişənin dərin kökləri vardır. Ağa Əlizadəyə görə, bu münaqişəni qəlizləşdirən “Daşnaksütyun” partiyasının ideoloqları və ermənilərin Cənubi Qafqazdan kənardakı havadarlarıdır. Bu qırğında əziyyət çəkən isə hər iki xalqın zəhmətkeş təbəqəsidir. Ona görə də Ağa Əlizadə insanları əmin-amanlığa çağırır, qırğını dayandırmaq üçün əlindən gələni edir, çıxış yolu kimi hər iki xalqın ziyalılarını və din xadimlərini bu qırğını dayandırmaq üçün qəti addımlar atmağa çağırırdı.

Şeyxülislam Ağa Əlizadə

1917-ci ilin fevralında Rusiyada baş verən burjuva inqilabı və üç yüz ildən çox hakimiyyətdə olan Romanovlar sülaləsinin devrilməsindən sonra Cənubi Qafqaz, o cümlədən Azərbaycan siyasi hadisələrlə dolu bir həyat yaşamağa başladı. Uzun müddət Rusiya imperiyasının milli və dini zülmünə məruz qalan Azərbaycanın milli-demokratik qüvvələri Bakını siyasi mərkəzə çevirmək üçün Təzəpir məscidi və onun axundu Ağa Əlizadənin xidmətlərindən lazımınca istifadə etdilər.

Çar hökuməti müsəlmanların dini birliyini zəiflətmək üçün məzhəb müxtəlifliyini şişirdir, şiə və sünniləri bir-birinə qarşı qoyurdu. Mütərəqqi din xadimləri, o cümlədən Təzəpirin axundu Ağa Əlizadənin təşəbbüsü ilə vaxtilə çarizm tərəfindən qızışdırılan ixtilafları aradan qaldırmaq üçün Qafqaz müsəlmanlarının qurultayının çağırılmasını qərara aldılar. Bu qərar o dövrdə Tiflisdə fəaliyyət göstərən hər iki məzhəbin dini rəhbərləri tərəfindən razılıqla qarşılandı. Fevral inqilabından sonra Bakı siyasi və dini mərkəz rolunu oynamağa başladı. Qafqaz müsəlmanlarının I qurultayı 1917-ci ilin aprelində Bakıda “İsmailiyyə” binasında öz işinə başladı. Qurultayın işində Azərbaycanın bütün bölgələrindən, Dağıstan, Basarkeçər, Borçalıdan gələn nümayəndələr iştirak edirdi. Qurultay iştirakçıları iki məzhəb arasında mövcud ixtilaflara etiraz əlaməti olaraq günorta namazı vaxtı nümayişkarənə şəkildə “İsmailiyyə”dən Təzəpir məscidinə yollandılar. Din xadimləri və hər iki məzhəbdən olan yüzlərlə dindar dəstəməz alaraq məsciddə namaz qıldı. Sünni-şiə ixtilafına son qoymaq üçün şeyxülislamla müfti qucaqlaşdı bir-birini öpdülər və and içdilər ki, vaxtilə çarizm tərəfindən qızışdırılan bu ədavəti aradan qaldırmağa çalışacaqlar. Qurultayda sünni və şiə məzhəblərinə parçalanmaya son qoymaq haqqında qərar qəbul olundu. Bakıda həmin dövrdə nəşr olunan qəzetlərdə

Təzəpirin axundu Ağə Əlizadənin qurultayın təşkili ilə bağı fəaliyyətinə xüsusi yer ayrılmışdır.

1915-ci ilin yanvarında rus ordusu Sarıqamış yaxınlığında 90 min Osmanlı əsgər və zabiti əsir götürdü. Osmanlı əsirlərinin bir hissəsi Bakı yaxınlığında dözülməz şəraitdə saxlanırdı. 1917-ci ilin mayında Nəriman Nərimanov Təzəpir məscidində Axund Ağə Əlizadə ilə görüşərək Qafqaz cəbhəsində ruslara əsir düşən və Nargin adasında dözülməz şəraitdə saxlanan türk əsgər və zabitlərinə kömək göstərilməsini xahiş etdi. Axund Ağə Əlizadə Cümə namazında əhaliyə din qardaşlarının ağır vəziyyəti haqqında məlumat verdi. Yüzlərlə dindar Təzəpir məscidinə gələrək türk əsgərlərinə ərzaq və pulla yardım etməyə başladı. Bir həftə ərzində Təzəpirin həyatında türk əsgərləri üçün yığılan ərzaq, paltar və dərmanı Nargin adasına daşımaqdan ötrü bir ay vaxt lazım oldu.

1918-ci ilin əvvəllərində "İsmailiyyə" binasında yerləşən Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyəti azərbaycanlı əhalidən milli ordu təşkil etmək üçün Təzəpir məscidinin axundu Ağə Əlizadəyə müraciət etdi. 1918-ci ilin mart soyqırımına qədər Lənkəran, Bakı və Gəncədə hazırlanan milli ordunun əsgərlərinə ilk xeyir-duanı Təzəpir məscidinin axundu Ağə Əlizadə verir, onları Quranın altından keçirəndən sonra hərbi hissələrə yola salırdı. Axund Ağə Əlizadə bu mərasimi çox zaman cümə gününə salırdı. Cümə namazına gələn dindar əhali mərasimi böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşılayırdı. Təzəpir məscidində həyata keçirilən bu mərasimə etiraz olaraq Bakı Soveti qüvvələrinin rəhbərliyi Axund Ağə Əlizadəni milli hissləri qızıqdırmaqda ittiham edirdi.

1918-ci il martın 29-da Lənkərana qayıtmağa hazırlaşan "Evelina" gəminin müsəlman əsgərləri Bakı Soveti qüvvələri tərəfindən həbs edilərək tərk-silah olundu. Martın 30-da şəhər tezdən on minlərlə dinc Bakı sakini Təzəpir məscidinin həyatına yığışaraq müsəlmanlara məxsus silahların qaytarılmasını tələb etdi. Məscidin axundu Ağə Əlizadə əhalinin bu tələbini müdafiə etdi.

Türk-müsəlman əhaliyə qarşı soyqırıma əvvəldən hazırlıq görən erməni-daşnak qüvvələri şəhərdə sayıə yaydı ki, guya Təzəpirin axundu Ağə Əlizadənin fətvəsi ilə müsəlmanlar rus millətindən olanları qırır, evlərini yandırır. Ermənilər rus matroslarını Təzəpir məscidini top atəşinə tutmağa təhrik etdilər. Matroslardan biri gəmidəki uzaqvuran topla Təzəpiri atəşə tutmağa başladı. Birinci top mərmisi Təzəpirin həyatında partladı. Məscidin həyatında çaxnaşma başlayanda Təzəpirin axundu Ağə Əlizadə adamları sakitləşdirib, məscidi top atəşindən qorumaq üçün matroslarla danışıqlara başlamayı qərara aldı. İkinci top mərmisi məscidin lap qabağına düşdü, ətrafa səpələnən qəlpələrdən məscidin pəncərə şüşələri çilik-çilik olub yerə töküldü. Üçüncü mərmisi isə məscidin yan divarına dəyərək onu möhkəm zədələdi. Məscidin həyəti xarabalığı xatırladırdı. Matroslar şəhərdə ruslara qarşı heç bir qırğının törədilmədiyini yəqin edəndən sonra top atəşini dayandırdılar.

1918-ci ildə türk-müsəlman əhaliyə qarşı həyata keçirilən soyqırımların təhqiqi ilə əlaqədar yaradılmış Fövqəladə Təhqiqat Komissiyasının sənədlərində qeyd olunur ki, Bakı şəhərinin keçmiş rəisi Ter-Mikaelyants Təzəpir məscidinə pənah aparmış əliyalın azərbaycanlı əhaliyə qarşı hər cür zorakılıqlar etməyi, hətta lazım gələrsə Axund Ağə Əlizadəni fiziki cəhətdən məhv etməyi, habelə

məscidi yandıрмаğı belə əmr etmişdi. Xoşbəxtlikdən daşnak-bolşevik birləşmələri bu məkrli niyyətlərini həyata keçirə bilmədilər.

Mart qırğını günlərində və ondan sonra soyqırırma məruz qalan on minlərlə müsəlmanın dəfn mərasiminə də Təzəpirin axundu Ağə Əlizadə rəhbərlik edirdi. Axund Ağə Əlizadə 1918-ci ilin martında Bakıda həyata keçirilən qırğının təkcə şahidi olmamış, Bakıda dinc əhaliyə qarşı həyata keçirilən qırğını dayandırmaq üçün əlindən gələni etmişdir.

1918-ci il aprelin 25-də Bakıda Xalq Komissarları Soveti adlanan mənfur bir qurum təşkil edildi. Azərbaycan xalqına düşmən olan bu qurum Bakının dini qurumlarına, o cümlədən Təzəpir məscidi və Göy məscidə nəzarət edilməsi haqqında dekret imzaladı. Lakin bu qadağaya baxmayaraq, məscidlərin axundları və dindar əhali məsciddə azanın verilməsinə və dini mərasimlərin yerinə yetirilməsinə fasilə vermədi.

Bakı Soveti rəhbərliyi Təzəpir məscidinin axundu Ağə Əlizadədən tələb edirdi ki, Azərbaycan torpaqlarını bolşevik-daşnak qüvvələrindən azad etməyə gələn türk əsgərlərinin hərəkətlərini lənətləyən fətva versin. Hətta Bakı Soveti rəhbərliyi məzhəb fərqlərini şişirdərək Osmanlı əsgərlərinin Bakı şəhərinə daxil olmasını bağışlanmaz bir günah kimi qələmə vermək istəyirdi. Bakı Soveti rəhbərliyinin hədə-qorxularına baxmayaraq Axund Ağə Əlizadə onların bu tələbini rədd etdi.

1918-ci il mayın 28-də Tiflisdə Azərbaycan Milli Şurası tərəfindən Azərbaycanın müstəqilliyi elan olundu. Fətəli xan Xoyskinin başçılığı ilə Milli hökumət təşkil edildi. Milli hökumət Zaqafqaziya Müsəlmanları Ruhani İdarəsinin Gəncəyə köçürülməsini qərara aldı. İyunun ortalarında Təzəpirin axundu Ağə Əlizadə Bakı şəhərinin qazısı seçildi. Sentyabrın ortalarında Qafqaz İslam Ordusu və onun 29 yaşlı komandanı Nuru paşa Bakı şəhərini bolşevik birləşmələrindən azad etdi. Cümhuriyyətin paytaxtı Gəncədən Bakıya köçdü. Zaqafqaziya Müsəlmanları Ruhani İdarəsinin Bakıya köçürülməsi qərara alındı. Molla Məhəmməd Pişnamazzadə səhhəti ilə bağlı idarənin sədri və şeyxülislam vəzifəsindən istefa verdi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dini etiqad naziri Musa bəy Rəfiyevin tövsiyəsi ilə dekabrın 12-də 47 yaşlı Bakı şəhər qazısı Axund Ağə Əlizadə Zaqafqaziya Müsəlmanları Ruhani İdarəsinin sədri və şeyxülislam vəzifəsinə seçildi. Beləliklə, Şeyxülislam Ağə Əlizadənin hərtərəfli elmi-dini fəaliyyəti üçün geniş imkanlar açıldı.

Bakını düşmən qüvvələrdən azad edən Qafqaz İslam Ordusunun komandanı Nuru paşa Bakı əhalisinin xahişi ilə sentyabrın 16-da Axund Ağə Əlizadə tərəfindən Təzəpir məscidinə dəvət olundu. Nuru paşa Təzəpir məscidinin axundu Ağə Əlizadənin müşayiəti ilə minbərə çıxdı. Cəmi üç pillə qalxdı. Minbərin hər iki tərəfində iri qara ələm sancılmışdı. Nuru paşa ələmlərdən birindən yapışaraq təmkinlə nitqini söylədi. Bakı camaatı bu mərasimə heyrtlə baxırdı, məscidin axundu Ağə Əlizadənin dili ilə desək, "Allah-təala müsəlmanları kafirlərdən qurtarmaq üçün Osmanlı əsgərlərini öz din qardaşlarının köməyinə göndərmişdi". Bu hadisə bir daha göstərdi ki, Təzəpir məscidi və onun axundu Ağə Əlizadə millətin həyatında baş verən bütün siyasi məsələlərdə öncül yerdə durur.

1919-cu il mayın 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin bir illiyi milli bayram kimi qeyd olundu. Həmin gün xalqa müraciətində Şeyxülislam Ağə Əli-

zadə deyirdi: "Azadlığı yalnız müstəqil yaşamaq yolu ilə qorumaq və müdafiə etmək olar. Allah-təalanın buyurduqlarını yalnız ölkənin müstəqilliyi şəraitində müvəffəqiyyətlə intişar etdirmək olar. İstiqlal hər bir şəxsə lazımdır".

Şeyxülislam Ağa Əlizadə 1919-cu il sentyabrın 15-də Çəmbərəkənd qəbiristanlığında, Bakının azad olunması uğrunda şəhid olmuş Osmanlı və azərbaycanlı əsgərlərin məzarı önündə tarixi bir nitq söylədi. Bu mərasimdə Azərbaycanın dövlət, hökumət və parlament üzvləri iştirak edirdilər. Şeyxülislam Ağa Əlizadə Azərbaycanın istiqlalı yolunda şəhid olanlara Allahdan cənnətlik dilədi və Qarabağ cəbhəsinə gedən yüzlərlə əsgəri Quranın altından keçirərək onlara vətəni şərəflə qorumağı tapşırırdı. Milli hökumət 1919-20-ci illərin 31 martını Milli Qırğın Günü kimi qeyd etmişdi. Şeyxülislam Ağa Əlizadənin göstərişi ilə həmin günlərdə Azərbaycanın bütün məscidlərində təziyələr təşkil olunur, ehsanlar verilir.

1920-ci il aprel sonlarında XI rus ordusu tərəfindən Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin 23 aylıq mövcudluğuna son qoyuldu. Azərbaycanda islam dininə düşmən olan bolşevik rejimi quruldu, Qafqaz Müsəlmanları Rühani İdarəsi və şeyxülislamlıq ləğv edildi. İslam dininə və dindarlara qarşı qəddarlıq, məscidlərin bağlanması, ibadətgahların yerlə yeksan edilməsi bütün din xadimləri kimi Axund Ağa Əlizadəni də qəlbən ağrıdırdı. Ruhdan düşənlər, çıxış yolu görməyənlər Axund Ağa Əlizadənin yanına gələrək bu səbirli insandan öz suallarına cavab istəyirdilər. Güman edirdilər ki, bolşevik vəbasına qarşı mübarizənin yollarını o bilər, ümid verər, düz yol göstərər. Xalq köməyi göydə Allahdan, yerdə isə Axund Ağa Əlizadədən gözləyirdi.

1921-22-ci illərdə taxıl rayonları olan Volqaboyu, Ukrayna, Krım və Şimali Qafqazı aclıq bürüdü. 90 milyon əhalisi olan 40 quberniya aclıq keçirirdi. Aclıq çəkən əhaliyə yardım məqsədilə 1922-ci il mayın 23-də Təzəpir məscidində Axund Ağa Əlizadə, qazi Axund Əbdülrəhim Hacızadə İran, Türkiyə, Hindistan və Əfqanıstan ruhanilərinə müraciət edərək onları aclıq çəkənlərə yardım göstərməyə çağırırdılar. Maraqlıdır ki, Azərbaycan Kommunist Partiyasının ovaxtki rəhbəri Kirovun Moskvaya, şəxsən Stalinə Azərbaycan dindarlarının müraciəti haqqında verdiyi xəbər mərkəzi dövlət radiosu ilə elan olunmuşdu.

1922-ci ilin noyabrında Təzəpir məscidinin axundu Ağa Əlizadənin imzası ilə Azərbaycan Kommunist (bolşeviklər) Partiyasının Rəyasət Heyətinə bir ərizə daxil olmuşdu. Axund hökumətdən Kərbəla ziyarətinə gedənlərə yardım göstərilməsini xahiş edirdi. Ağa Əlizadənin Şimali Qafqazda baş verən aclıqla bağlı müsəlman ölkələrinə müraciətini yüksək qiymətləndirən Mərkəzi Komitənin Rəyasət Heyəti Kərbəla ziyarətinə getmək istəyən vətəndaşların müraciətini müsbət həll etdi və zəvvarlara üç yüz manatadək qızıl pul ayırdı.

1930-cu illərdə bolşevik rejimi din xadimlərinə qarşı kütləvi repressiyalar həyata keçirərkən Axund Ağa Əlizadəni də yaddan çıxarmadı. Bakının şaxtılı gecələrinin birində onun qapısını döydülər, otaqları ələk-vələk elədilər, Ağanı sorğu-suala tutdular. Gələn çekistləri təəccübləndirən evdəki çoxsaylı kitablar oldu. Kitab rəflərində dini kitablarla yanaşı, Şərq filosoflarının əsərləri, Hegel, Feyerbax və Marksın fəlsəfəyə dair kitabları, astronomiya və təbabətə dair əl-yazmaları vardı. Axund Ağa Əlizadəni həbs etmək üçün bəhanə axtaran zabit-

lördən biri: "Bunlar nəyinə lazımdır?" – deyər soruşanda axund təmkinini pozmadan: "Axundam, bunları mütləq edirəm", – demişdi.

1941-45-ci illər sovet-alman müharibəsinə bütün sovet xalqı kimi, Azərbaycan xalqı da səfərbər olunmuşdu. Şimali Qafqazı işğal edən alman ordusu islam dininə xoş münasibət nümayiş etdirirdi. Hətta alman generallarından bəziləri Şimali Qafqazın işğal altında olan ərazilərinə gələrək islam dinini qəbul etdiyini nümayişkarənə şəkildə bəyan edir, camaatın gözü qarşısında məscidlərdə namaz qılırdılar. Ona görə də sovet rəhbərliyi 1920-30-cu illərdə islam dininə qarşı həyata keçirdiyi sərt siyasətindən imtina edərək, əhalini ümumi düşməinə qarşı səfərbərliyə almaq üçün ruhanilərin köməyindən istifadə etməyi qərara aldı. 1944-cü il aprelin 14-də SSRİ Ali Soveti Rəyasət Heyəti Zaqafqaziya Müsəlmanları Ruhani İdarəsinin bərpa edilməsi haqqında qərar qəbul etdi. Mayın 25-28-də keçirilən qurultayda Axund Ağa Əlizadə 24 ildən sonra yenidən Qafqaz Müsəlmanları Ruhani İdarəsinin sədri və şeyxülislam vəzifəsinə seçildi. O, müharibə illərində də alovlu bir vətənpərvər kimi fəaliyyətini davam etdirir, minbərdən onun vətəni qorumağa çağıran moizələri eşidilirdi. Axund öz moizələrində vətəni qorumağa gedən gənclərə xeyir-dua verir, onları Quranın altından keçirir, arxa cəbhədə çalışanları Allahın adı ilə yeni qələbələrə ruhlandırırdı.

Şeyxülislam Ağa Əlizadə 1945-ci ilin mayında İrana dəvət olunmuşdu. Təbrizdə bütün əhali onun pişvazına çıxmışdı. O, Tehrandə və İranın başqa şəhərlərində jurnalistlərlə görüşmüş, onların çoxsaylı suallarına cavab vermişdi. İran ruhaniləri içərisində elələri var idi ki, SSRİ-dən gələn bu ruhaninin həqiqi din xadimi olmasından şübhələnərək onu islam dini ilə bağlı sorğu-suala tutmuşdu. Şeyxülislam Ağa Əlizadə öz dərin biliyi və dürüst cavabları ilə onları bu şübhələrdən azad etmiş, sual verənlər isə yanıldıqlarını başa düşərək ondan üzr istəmişdilər.

Şeyxülislam Ağa Əlizadəni Qum şəhərində xüsusi təntənə ilə qarşılamışdılar. Qum şəhərinə getməkdə onun məqsədi İmam Rzanın böyük bacısı Məsumə xanımın qəbrini ziyarət etmək idi. Hamınıza məlum olduğu kimi, Məsumə xanımın kiçik bacıları – Hökumə xanımla Rəhimə xanım Azərbaycan torpağında – Bibiheybət və Nardaranda torpağa tapşırılıblar. Şeyxülislamın Qumda imamların həyatı ilə bağlı moizəsi dindarlar tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanmışdı. O öz fikirlərini ərəb və fars dillərində mükəmməl ifadə etdiyinə görə dindarlarla ünsiyyət yaratmaqda çətinlik çəkmirdi. Qumda şeyxülislamı sınamaq üçün verilən suallardan biri belə olmuşdu: "Şəriətə görə, qadınlar işləməlidir, ya yox?" Şeyxülislam sakit, lakin inandırıcı səslə Qurani-Kərimin "əl-Bəqərə" surəsini ərəb dilində əzbərdən deyərək fars dilinə tərcümə etmiş, sonda isə demişdi: "Allah insandan beşikdən qəbrə kimi çalışmağı, elm, bilik sahibi olmağı tələb edir. Quranda bu sözlərin yalnız kişilərə aid olması haqqında bir kəlmə də yoxdur. İnsanlar oxumalı, çalışmalı və dünya elmlərini dərk etməlidirlər. Gələcəkdə xalqlarımıza mühəndislər, memarlar, həkimlər və rəssamlar lazım gələcək. Onları indidən yetişdirmək lazımdır".

Sülhün tərəfdarı və alovlu təbliğatçısı Şeyxülislam Ağa Əlizadə Sülh tərəfdarlarının Birinci Respublika Konfransının iştirakçısı olmuş, Moskvada keçirilən Sülh tərəfdarlarının Üçüncü Konfransında məruzə etmiş, Vyanada sülhü

Müdafiə Konqresində sovet müsəlmanları adından nitq söyləmişdi. Şeyxülislam Vyanada sülhü qorumaq üçün dünya xalqlarının qarşısında duran vəzifələrdən danışarkən demişdi: "Mən, Şeyxülislam Ağa Əlizadə bütün Qafqaz, bütün dünya müsəlmanlarına üzümlü tutaraq deyirəm: sülhün müdafiəsi uğrunda aparılan müqəddəs işə qoşulun, müharibəyə qarşı öz səsinizi ucaldın, müharibə qızırdırıcılarının cəhdlərinin qarşısını alın, onlara öz məqsədlərini həyata keçirməyə imkan verməyin. Qoy sülh qələbə çalsın!" Vyana konqresinin iştirakçıları bu yaşlı, nurani din xadiminin nitqini gurultulu alqışlarla qarşılamışdılar.

Bu gün qazanılmış müstəqilliyin, azadlığın bizə bəxş etdiyi hüquq və imkanlardan yararlanarkən sələflərimizin, o cümlədən Şeyxülislam Ağa Əlizadənin sovet dönməsində üzləşdiyi çətinlikləri və məhrumyyətləri əsla yaddan çıxarmamalıyıq. Həmin din xadimləri son dərəcə mürəkkəb və ziddiyyətli dövrlərdə Allaha ibadət və şəriət hökmlərinə əməl edərək, islamın mənəvi gücünün qorunub saxlanmasına xidmət etmişlər. Biz bütün şeyxülislamların xatirəsini əziz tutur, ruhlarını ehtiramla yad edirik, İslam dəyərlərini qoruyub saxlamaq üçün canlarını fəda etdiklərinə görə onların ruhlarına Rəbbimizdən əcr və rəhmət diləyirik.

Azərbaycanda dövlət-din münasibətlərinin tənzimlənməsində, dini etiqad azadlığının təminatında, dini-mənəvi dəyərlərin qorunmasında müstəsna xidmətlər göstərmiş və biz dindarlara hər cür yardım göstərən Ümummilli Lider Heydər Əliyev cənablarına Allahdan rəhmət diləyirik. Bu gün Azərbaycanda tolerantlıq ənənələrinin inkişafında, din-dövlət münasibətlərinin tənzimlənməsində, müqəddəs inanc yerlərimizin bərpa olunmasında, ziyarətgahların abadlaşdırılmasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyev və Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın xüsusi əməyi vardır. Öz dualarımızda cənab Prezidentə Azərbaycan xalqı naminə bütün işlərində Allahdan uğurlar diləyirik.

Hörmətli konfrans iştirakçıları, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin səkkizinci şeyxülislamı Ağa Əlizadə 1954-cü ilin dekabrında əbədiyyətə qovuşmuşdur. 57 ildir ki, o, aramızda yoxdur. Amma Şeyxülislam Ağa Əlizadənin xeyrixah əməlləri heç vaxt unudulmur və yaddan çıxmır. Şəxsən mən Qafqazın şeyxi kimi Təzəpir məscidində moizəyə başlayanda Ağa Əlizadənin ruhuna dualar oxuyur, onun xidmətlərini xüsusi minnətdarlıqla yad edirəm. Allah ona rəhmət eləsin!

Bizim bugünkü konfransı Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası ilə birgə keçirməyimiz təsadüfi deyil. Bu konfransda Şeyxülislam Ağa Əlizadənin nəvəsi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti, Geologiya İnstitutunun direktoru akademik Akif Əlizadə¹ iştirak edir. Biz sevinirik ki, Şeyxülislam Ağa Əlizadənin akademik Akif Əlizadə kimi dünya şöhrətli nəvəsi var. Mən bir daha Şeyxülislam Ağa Əlizadənin anadan olmasının 140 illik yubileyinə həsr olunan bu konfransda iştirak edən hər birinizə öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Diqqətinizə görə sağ olun.

Müqəddəs ocaqlarımız Святые очаги

Mirmövsüm ağa ziyarətگاهی

Gəncə İmamzadə məscidi

Müqəddəs ocaqlarımız Святые очаги

Bibiheybət məscidi

Bərdə İmamzadə məscidi

Ansgar JÖDICKE

Multiculturalism or what? The challenge of diversity management in a changing world

When the concept of multiculturalism became popular in the 1970s and 1980s, it was expected that it would solve domestic problems not international ones. The Cold War and the numerous violent conflicts at this time were not the focus of multiculturalists. Multiculturalism was the new approach of the political left, promoting the idea of a better society based on the revision, improvement, or replacement of liberal minority politics and sometimes of liberalism itself. Therefore, when talking about multiculturalism, it is advisable to be aware of the horizon of cultural, political and socio-economic problems to which multiculturalism refers to. In this short contribution, I will argue that the changing character of diversity influenced the evaluation of multiculturalism in Western Europe and in Western Europe and in Azerbaijan.

Theories of multiculturalism are a body of thought in political philosophy that stand for an adequate understanding of, and fair political reaction to, cultural diversity. They are based on a specific anthropology stating that cultural identity is an indispensable part of human nature. As cultural identity is transmitted by social groups, these groups deserve more attention in theory and policy. To do so multiculturalists have developed the central concept of "recognition" (Charles Taylor, 1992: The politics of recognition) and have demanded a counterbalance for minorities' lack of recognition through political affirmative action. As multiculturalism is a political agenda, theorists advocate actively supporting cultural minorities in order to guarantee their continuity. Otherwise these cultures would have no chance to survive in the environment of modern states.

Theories of multiculturalism differ in terms of legitimation, example target groups, and requested political consequences. The relationship with political liberalism especially divides the multicultural approach. Anti-liberal and liberal arguments are interwoven especially in the communitarian approach (Charles Taylor). While some have argued that multiculturalism improves political liberalism by pointing out what was missing (Will Kymlicka), others see multiculturalism as profoundly anti-liberal because it replaces individual rights by collective ones.

From its beginning, multiculturalism has harshly been criticized in theory and politics. While multiculturalists saw "culture" as a positive and necessary equipment of people, the cosmopolitan criticism emphasized the restrictive and harmful dimension of specific cultures if not embedded into a liberal and tolerant environment. In their view, the multicultural notion of "culture" is too static and essentialist to demonstrate the diversity in which people belong to "their" culture. Furthermore, any economic inequality, that obviously characterizes a lot of minorities, should be counterbalanced by fair economic redistribution addressing the educational and economic perspective instead of tightening the cultural alienation of the whole group. Today's most popular criticism against multiculturalism refers to the fact that substantial support for cultural and religious groups includes support for those groups that do not value cultural plurality and may internally suppress their members (internal discrimination).

The political implementation of multiculturalism has always been variable. The transfer of academic concepts into a political sphere requires new interpretations, adaption and pragmatism. Multiculturalism has become a political camp, it has polarized domestic politics and has served as a catch phrase in political discourse. However, it has always been highly contested whether multicultural policies – wherever applied – deserved to be called "multiculturalism". Sometimes "recognition" was a political act of goodwill or just laissez faire. Contrary to the original theory of multiculturalism this kind of policy enjoyed the benefits of praising plurality as a substitute for cheap inactivity. Still today, some promoters of multiculturalism criticize its non-implementation arguing that it would have been worth trying seriously something that has – in their eyes – never been done. However, if called "multicultural" or not, some sort of diversity management was applied in all countries. The problems of cultural differences lead to different solutions.

The implementation of "politics of multiculturalism" was different in character, success and extent, especially when we look at a national level. Only a few countries have included multiculturalism into their national self-definition such as Canada or The Netherlands. Switzerland, itself having a long tradition of balancing the different domestic cultural interests, was always very cautious in applying multiculturalism as a national doctrine. Germany and Britain are good examples that multiculturalism could denote pluralism in a more general sense. The emergence of the term "multiculturalism" in Azerbaijan's contemporary policy mainly refers to the enormous plurality of ethnic and religious groups in the country and their peaceful co-existence. Hereby, the

most interesting particularity is that the Shia-Sunni division has not created major social problems so far.

However, the attractiveness of multiculturalism in Western Europe is diminishing. In a famous speech at the Munich Security Conference on February 5, 2011, David Cameron declared multiculturalism as a "failed policy of the past". Other political leaders agreed that under the doctrine of state multiculturalism, "we have encouraged different cultures to live separate lives, apart from each other and apart from the mainstream. We've failed to provide a vision of society to which they feel they want to belong. We've even tolerated these segregated communities behaving in ways that run completely counter to our values."¹ Obviously, times have changed since Charles Taylor advocated the preservation of the French language in Québec with reference to multiculturalism. The most important difference is that migration has become a mass phenomenon. Cameron's widely accepted negative evaluation of multiculturalism is a sign of a changing world in which recognition seems to be less important than integration.

The political renunciation of multiculturalism revealed indeed what the critical thinkers had observed long before. The concept of multiculturalism does not solve the inherent dialectic of integration. The support of cultural identity in the name of integration can lead to disintegration. And the invocation of "multiculturalism" as a nice adornment of inactivity could be useless at best or harmful at worst. However, the loss of the label "multicultural" is not the end of the pluralist character of the modern world. If politicians drop the term "multiculturalism" – like many countries have done, or if politics embraces the term "multiculturalism" like Azerbaijan does, the inherent problems of diversity management still require for solutions.

The original concept of multiculturalism is not able to provide a solution to problems of mass integration and religiously motivated terrorism in Western Europe. The situation in Azerbaijan is slightly different as the integration of minorities into the young state was a story of success. The actual problem in Azerbaijan is not mass integration but the establishment of a stable political deliberation of different political groups in society. The label "multiculturalism" might be helpful in this respect anyway. The integration and social valuing of religious groups is more difficult. The co-existence of Shia and Sunni traditions is unique but fragile, though a worthy resource for social peace.

The management of cultural diversity remains a task for modern societies. Whenever some groups receive financial support, others do not and may demand the same treatment. Bigger groups request a political voice and social influence. Different cultural ideas can always break up tensions and conflict. Whatever multiculturalism may be in the future and in particular in Azerbaijan, it remains a challenge to develop a stable social order that allows different ethnic and religious groups to live together in peace with an adequate involvement in domestic politics.

¹ <http://www.number10.gov.uk/news/speeches-and-transcripts/2011/02/pms-speech-at-munich-security-conference-60293>

Redaksiyadan:

Ansqar Yödiqe İsveçrənin Frayburq Universitetinin baş müəllimidir. Din və siyasət, din və cəmiyyət mövzularında mühazirələr söyləyir. 1997-ci ildə alimlik dərəcəsi alıb. Elmi işi İsveçrə, Avropa və Qafqazda dini maarifçilik siyasəti haqda olub. Yödiqe 2015-ci ildə London və Nyu-Yorkda nəşr olunmuş "Cənubi Qafqazda din, xalq və demokratiya. Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistanda mövcud olan əsas konsepsiyaların müqayisəli təhlili" kitabının həmmüəllifidir.

"Dəyişən dünyada müxtəlifliyin idarə olunması problemi" adlı məqaləsində Yödiqe yazır ki, multikulturalizm anlayışı 1970-80-ci illərdə populyarlıq qazanıb. O vaxt multikulturalizmin ölkədaxili problemlərin həllinə kömək edəcəyi gözlənilirdi. Ancaq multikulturalizm daha çox beynəlxalq məsələlərin həllində rol oynadı və nəticədə xeyli siyasiləşdi.

Multikulturalizmin siyasətə sirayətindən danışanda müəllif vurğulayır ki, siyasət pragmatik yanaşma, hər cəmiyyətdə, ölkədə yerli şəraitə uyğun üsullar tələb edir, buna görə də multikulturalizm siyasi həyatda fərqli formalarda təzahür edir və "multikulturalizm siyasəti"nin ayrı-ayrı dövlətlərdə tətbiqi də, uğuru da bir-birindən seçilir. Müəllif Kanada, Niderland kimi bir neçə ölkənin multikulturalizmi dövlət siyasəti səviyyəsinə qaldıra bildiyini, İsveçrənin isə multikulturalizmə milli doktrina kimi yanaşmaqdan ehtiyatlandığını vurğulayır. Yödikenin sözlərinə görə, Almaniya və Böyük Britaniya multikulturalizmi geniş mənada ifadə edən ölkələr sırasındadır.

Yödiqe yazır ki, müasir Azərbaycan siyasətində multikulturalizm anlayışının meydana gəlməsi əsasən ölkədə etnik və dini qrupların çoxluğuna və onların sülh şəraitində birgəyaşayışına dayaqlanır. Yödiqe Azərbaycanın ən maraqlı xüsusiyyətlərindən biri kimi indiyədək burada sünnilərlə şiaələr arasında ciddi sosial problemlərin olmamasını qeyd edir.

Bununla belə, Qərbi Avropada multikulturalizmin cazibə qüvvəsinin zəiflədiyinə diqqət çəkən Ansqar Yödiqe bildirir ki, bir çox ölkədə siyasətçilər multikulturalizm ideyasına həqarətlə baxırlar. Azərbaycanda isə multikulturalizmə qucaq açan bir siyasət yürüdüldür. Müəllifin fikrincə, dünya siyasətindəki bu ziddiyyətlər göstərir ki, cəmiyyətlərdəki dini-mədəni müxtəlifliyi idarə etmək baxımından hələ də problemlər var və onların həllini tapması zəruridir.

Ansqar Yödiqe yazır: "Multikulturalizmin fərdi konsepsiyaları kütləvi inteqrasiya problemlərini və Qərbi Avropada dini zəmində baş verən terror aktlarını aradan qaldırmağa qadir deyil. Azərbaycanda məsələ bir qədər fərqlidir, belə ki, bu gənc dövlətdə azlıqların inteqrasiyası uğurla həyata keçirilib. Azərbaycanın hazırkı problemi kütləvi inteqrasiya məsələsi deyil, cəmiyyətdəki müxtəlif siyasi qrupların sabit siyasi görüşə yiyələnməsidir. Multikulturalizm etiketi bu baxımdan haradasa köməkçi rol oynaya bilər. Dini qrupların inteqrasiyası və sosial dəyərləndirilməsi daha mürəkkəb bir prosesdir. Şia və sünni ənənələrinin birgə mövcudluğu unikaldır, lakin kövrəkdir.

Mədəni müxtəlifliyin idarə olunması müasir cəmiyyətlər qarşısında bir vəzifə kimi qalır. Cəmiyyətdəki bəzi qruplar maliyyə dəstəyi görür, bəziləri isə görmür, ona görə də onlar (maliyyə dəstəyi görməyənlər) vahid yanaşma tələb edə bilərlər. Daha böyük qruplar isə ictimai-siyasi həyatda səs və nüfuz üstünlüyü istəyirlər".

Ansqar Yödiqe yazır ki, gələcəkdə xüsusilə Azərbaycanda hansı nəticəni verəcəyindən asılı olmayaraq, multikulturalizm müxtəlif etnik və dini qrupların sülh şəraitində birgəyaşayışına imkan yaradan sabit sosial nizamın reallaşdırılması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Qan TURALI

yazıçı, jurnalist

İnsan olmanın macəra dolu qəddar tarixi*

(Əvvəli ötən sayımızda)

Əkinçilik inqilabı hansı faciələrə səbəb oldu?

İki milyon yarım il boyunca insanlar bitki və heyvanları yeməklə yaşadılar. Lakin onlar hansı heyvanların necə cütləşdiyini, hansı toxumların nə zaman bəhrə verdiyini bilmirdilər. Bundan on min il əvvəl ibtidai insanın yaşadığı bütün areallarda adları sonralar qoyulacaq bir çox hadisə baş verdi. Bütün insanlıq az qala eyni zamanda heyvan və bitki növlərini dəyişdirməyə başladı. Heyvanlar əhliləşdirildi, bitki növləri əkilmək üçün seçildi. Miladdan təqribən 9500-8500 il əvvəl Türkiyənin, İranın qərbində asta bir sürətlə əkinçiliyə keçid başlandı. Buğda və keçi miladdan 9000 il, noxud və mərcimək 8000 il, zeytun 5000 il, at 4000 il, üzüm isə 3500 il əvvəl əhliləşdirildi və ya mədəniləşdirildi. Miladdan əvvəl 3500-cü ildə əhliləşdirmə və mədəniləşdirmə prosesi artıq başa çatmışdı.

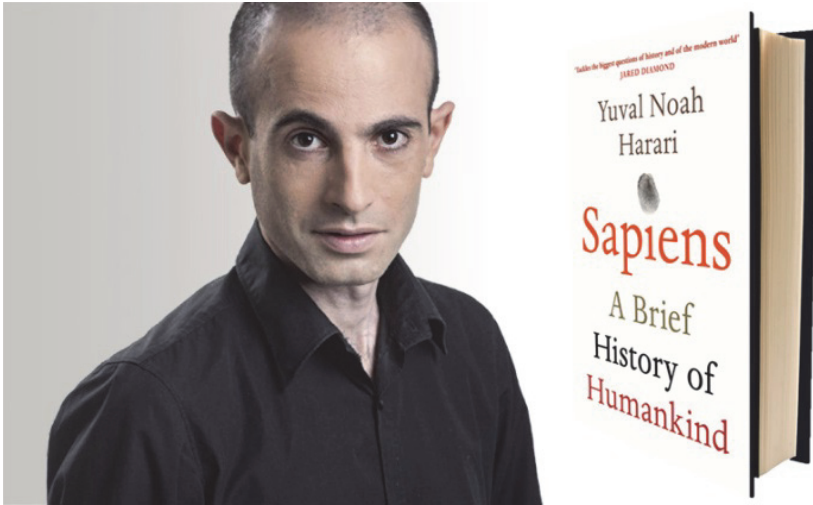
Alimlər indiyə qədər əkinçilik inqilabının Yaxın Şərqdə başlayıb, sonradan bütün dünyaya yayıldığını düşünürdülər. Lakin son tədqiqatlar dünyanın ayrı-ayrı yerlərində bir-birindən asılı olmadan əhliləşdirmə və mədəniləşdirmə prosesinin getdiyini göstərir. Mərkəzi Amerika sakinləri lobyə və qarğıdalı əkib

* **Redaksiyadan:**

Məqalə professor Yuval Noah Hararinin "Homo Sapiens" (İstanbul, 2015) kitabı əsasında hazırlanıb.

Yuval Noah Harari 1976-cı ildə anadan olub. Humanitar elmlər və tarix üzrə mütəxəssisdir. 2002-ci ildə Oksfordda dissertasiya müdafiə edib. Yerusəlimin Hebryu Universitetinin professorudur. Hararinin otuzdan artıq dilə tərcümə olunmuş «Homo Sapiens» ("İnsan növünün qısa tarixi") kitabı beynəlxalq bestsellerə çevrilib.

becərəkən Yaxın Şərq əhalisinin bu bitkilərdən xəbəri yox idi. Onlar da, öz növbələrində, buğda və noxud əkirdilər. Çinlilər düyü əkməklə, donuz bəsləməklə məşğul ikən Cənubi Amerika əhalisi kartof yetişdirir, lama saxlayırdı. Əlbəttə, hələ qitələr arasında əlaqə yox idi. Hər bir qitə öz flora və faunasına uyğun şəkildə inkişaf edirdi. Coğrafi kəşflər olmasaydı, amerikalılar çörəyi, biz isə kartofu tanımayacaqdıq. Bəşəriyyətin inkişafı müxtəlif qitələrdə müxtəlif istiqamət və sürətlə gedib. Jared Daymond “Tüfəng, mikrob və dəmir” adlı fundamental tədqiqatında bu gün müxtəlif xalqlar və qitələr arasında bəzən uçurum səviyyəsində müşahidə olunan fərqliliklərin əkinçilik və maldarlıq dövrlərindən qaynaqlandığını göstərir.

Yuval Noah Harari

Müasir maddi inkişafın əkinçilik inqilabına borclu olduğunu sübut etmək elə də çətin deyil. Lakin əsl vurğulamalı olduğumuz məqam bu inqilabın bəşəriyyətin heç də xeyrinə olmamasıdır. Əlbəttə, indi siz düşünə bilərsiniz ki, insanın bu gün yaşadığı nəhəng meqapolislər, yaratdığı texniki vasitələr, siyasi sistem və küll hallında götürəndə sivilizasiya əkinçilik inqilabının nəticəsidirsə, nəyə görə bu inqilab bəşəriyyətin ziyanına olsun?!

Homo Sapiensin tarix səhnəsinə çıxdığı 70 min ilin ancaq son 10 min ili əkinçilik və maldarlıq dövrünə aid edilir. Bu zamana qədər isə insanlar gəzərgi həyat sürür, yığıcılıq və ovçuluq məqsədilə daim bir yerdən başqa yerə səyahət edirdilər. Bu dövr insanların qida rasionuna onlarla qida növü – cürbəcür ov heyvanları və bitki növləri daxil idi. Əkinçilikdən sonra bu rasion kəskin şəkildə azaldı, insanların bir çoxu yalnız bir bitki (əsasən buğda, arpa, düyü) ilə qidalanmağa məcbur oldu. Qıtlıq illərində bəzən yüz minlərlə insan aclıqdan ölürdü. Halbuki ovçuluq və yığıcılıq dövründə belə şey ola bilməzdi. Əlbəttə,

hansısa səbəbdən heyvanlar və bitkilər yox ola bilərdi, lakin insanlar onların ardınca gedir və yeni həyatı zonalar axtarıb tapırdılar. Əkinçilik dövründə isə insanlar oturaqlaşmağa başladılar. İlk yaşayış məskənləri çay kənarlarında salındı. İnsanlar buğdanı mədəniləşdirdilər, əslində isə buğda onları mədəniləşdirdi. Yəni buğdanın kəşfinə qədər gəzərgi həyat sürən ovçular oturaq əkinçilərə çevrildilər. Bu mənada əhliləşən, mədəniləşən əslində qoyunlar, buğdalar yox, elə bizlər idik.

Buğda becərmək insanları iqtisadi baxımdan azadlığa çıxarmadı, çünki buğda əkini çox böyük zəhmət tələb edirdi, insanlar əkin sahələrini təmizləməli, yeri şumlamalı, buğdanı əkməli, onu zərərverici həşəratlardan və digər insanlardan qorumaq idi. Bu ağır proses heç də həmişə uğurla nəticələnmiirdi. Qıtlıq dövründə insanlar böyük aclıq çəkirdilər. Qonşu qəbilələrin hücumu faciələrə səbəb olurdu. İnsanlar bəzən öz yurdlarını, evlərini, tarlalarını atıb getməyə məcbur olurdular. Onlar ovçu ataları qədər azad və sərbəst deyildilər, çünki torpağa bağlanmışdılar, torpağın üstündə isə onların böyük əmək sərf etdikləri tarlaları vardı.

Bəşəriyyətin ovçuluqdan əkinçiliyə keçidi bir gündə baş vermədi. Lakin əkinçilik geriye dönüşü olmayan kəskin bir dəyişiklik idi. Əhalinin demografik dəyişikliyi də bu dövrlərə təsadüf edir. Gəzərgi həyat keçirən insanlar adətən 3-4 ildən bir uşaq doğurdular. Yeni uşaq doğulana qədər əvvəlki uşaq özünü idarə edə biləcək səviyyəyə çatırdı. Əkinçilik dövründə insanlar az qala hər il doğub-törəməyə başladılar. Əlbəttə, bu artım özü ilə qida çatışmazlığı da gətirirdi. Və bu artım əkinçilik üçün lazımlıydı, çünki əkin işi daha çox insan gücü tələb edirdi. Əkinçilik inqilabını sürətləndirən iqlim şərtləri də məqbul olmalıydı. Eramızdan 18 min il əvvəl buzlaşmadan sonra istiləşmə başladı və buğdanın yetişməsi üçün münbit şərait yarandı.

Demografik inkişaf yalnız doğum sayının artması ilə məhdudlaşmırdı. Mənzərənin tamamlanması üçün ölümlərin, xüsusilə də uşaq ölümlərinin artmasını da bura əlavə etmək lazımdır. Qadınların uşaqlarına daha az süd verməsi, uşaqların yulaf sıyığı ilə qidalandırılması da bu dövrdə başladı. Alimlər ana südündə olan təbii qorunma mexanizmlərinin yulaf sıyığında olmaması ucbatından uşaqların daha tez öldüyünü güman edirlər. Əkinçi cəmiyyətlərində uşaqların ən azı üçdə biri iyirmi yaşına çatmadan ölürdü. Bu rəqəm əvvəlki dövrdən çox yüksək idi. Lakin insan soyu tükənmirdi, çünki ölüm faizi kimi, doğum faizi də yüksək idi – eynən bizim dövrün geri qalmış cəmiyyətlərində olduğu kimi. Qəribə budur ki, əkinçilik o dövr üçün geridəqalmışlıq yox, əksinə, tərəqqi sayılırdı, bu mənada bu qədər yüksək ölüm faizi təəccüb doğurur. Əkinçilik həyatı bir çox parametrlər üzrə daha pis həyat idi. Həm qida növünün qıt olması, həm qida təminatı üçün çəkilən böyük zəhmət, həm insanların daha sıx ərazilərdə yaşamağa başlaması ilə yoluxucu xəstəliklərin geniş yayılması, bəşər övladının daha az vitamin və daha çox mikrob almağa başlaması kimi cəhətlər bu tezisi təsdiqləyir.

Bəs insanlar bu səhvə necə yol verdilər? Ovçuluq və yığıcılıq dövründə onlar çox az çalışır, qidانی əldə etdikdən sonra dincəlir, müxtəlif oyunlar oyna-

yır, sosial fəaliyyətlə məşğul olurdular. Üzücü əməklə müşayiət olunan əkinçi cəmiyyətləri üçün belə şərait lüks sayıla bilərdi. Qısamüddətli planda əkinçilik xilas yolu idi. Lakin uzunmüddətli prosesdə o, faciəvi nəticələr doğururdu.

Əvvəl də qeyd etdiyimiz kimi, yığıcılıqdan əkinçiliyə keçid bir anda baş verməyib. Əkinçiliyin ilk dövrlərində insanlar ehtiyaclarından daha artıq qida istehsal etməyə başlamışdılar, eyni zamanda ovçuluqla da məşğul olurdular, əkinçilik üçün mövsümi düşərgələr salınırdı. Bu uğur insanları oturaq həyata sövq edirdi. Lakin istər demoqrafik artım, istər yoluxucu xəstəliklər, qıtlıq kimi neqativ amilləri insanların əvvəlcədən görəcəyini güman etmək olmazdı. Bəs onlar bu səhvə necə yol verdilər?

Tarixin dəqiq qaydalarından biri də budur: rahat həyat zamanla ehtiyaca çevrilir və ondan qurtulmaq mümkün olmur. Əkinçilik həyatı da belə bir rahatlıq vəd edirdi: insanların uzunmüddətli ərzaq ehtiyatı olacaqdı, daha hər gün mamont qovmaq lazım gəlməyəcəkdi. Bu mənada belə həyat insanları cəlb etməyə bilməzdi. Bir illik taxıl ehtiyatı olan əkinçi ilə az qala hər gün ov dalınca düşən ovçunun vəziyyətini müqayisə edin.

Məgər biz özümüz bu gün internetdən, kredit kartlarından, cürbəcür cihazlardan, cib telefonlarından, mikrodalğalı sobalardan vaz keçirikmi? Çox gözəl bilirik ki, vaxtımızın çoxunu bu cür şeyləri əldə etmək naminə xərcləyirik. Misal üçün: bir maşın alacağıq, bu maşın bizim işimizə yarayacaq, lakin onun kreditini illərlə ödəməyə məcbur olacağıq. Bir çox insan bu həyat tərzindən, çətin iş rejimindən şikayətlənir, lakin istehlaka olan meyilləri onları belə yaşamağa məcbur edir. Bu mənada insanların ovçuluqdan əkinçiliyə keçidini də yaxşı başa düşürük. Nə də olsa, onlar bizim babalarımızdır və onların səhvlərini bu gün biz də eynilə təkrar edirik. Belə həyatdan sonra kim gedib xış dalında durar ki?!

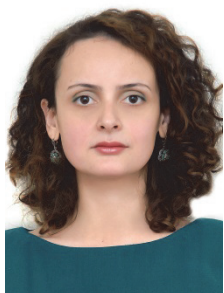
Bir az da maldarlıqdan danışaq. Bəşəriyyətin maldarlığa keçidi heç də rahat başa gəlməyib. Əvvəlcə onu deyək ki, insanlar əhliləşdirmək istədikləri heyvanları seçməyə məcbur idilər. Kirpini əhliləşdirib ondan necə yararlanmaq olardı ki? Ya da əhliləşdirilmiş şir insana nə səmərə verərdi? Buna görə də ilk çobanlar diri tutduqları qoyunları, keçiləri, toyuqları sürü halında saxlamağa başladılar. Nadinc heyvanları kəsdilər, süni seçmə nəticəsində insanların əmrlərinə sözsüz itaət edən sakit heyvan nəsli yaratmağı bacardılar. Əhliləşdirmə prosesi təbiətin mənzərəsini də xeyli dəyişdi. On min il əvvəl Afrika və Asiyanın bəzi bölgələrində sadəcə bir neçə milyon qoyun, inək, donuz, toyuq yaşayırdı. İndi dünyada bir milyard donuz, bir milyard inək, 25 milyarddan çox toyuq var. Üstəlik, təkcə Afrika və Asiyada yox, bütün qitələrdə. Ötüb keçən illər ərzində insan minlərlə heyvanın kökünü kəssə də, ev heyvanlarının sayını misilsiz dərəcədə artırıb.

Bütün bu dəyişikliklər heyvanlar üçün heç də həmişə pis nəticə vermirdi. Yun üçün saxlanan qoyun cinsləri, itlər, pişiklər, döyüş atları, yarış atları rahat şəraitdə yaşayırdı. Hətta Roma imperatoru Kalikula öz döyüş atını senator seçdirmişdi. İnsan heyvanlara bəzən bir hami kimi baxırdı, bu mənada qədim kralların özlərini çoban, xalqı isə sürü adlandırması da bu düşüncədən doğurdu.

Lakin prosesə sürü tərəfindən baxanda heç də elə görünmür. Doğrudur, qoyun bəlkə də təkamül prosesində yox olacaqdı, indi isə dünyada milyard baş qoyun var. Amma qoyun bunu anlayırmı? Dünyanın ən çoxsaylı canlısı olan toyuqlar bu gün pis şərtlər altında yumurtlamağa məcbur edilir və heç bir toyuq öz cinsinin tükənmədiyinin fərqlində deyil. Nəslə kəsilməkdə olan kərgədan kotlet olmaq üçün fermada bəslənən buzovdan daha xoşbəxt deyilmi? Maraqlı mənzərədir: fərdi tələsizlik var, lakin ümumilikdə növ təkamül bıçağının altından sağ çıxıb.

Elə əkinçilik inqilabı da bu cür deyilmi? Qıtlıqdan, xəstəlikdən ölən milyonlarla insanın şəxsi faciəsi hesabına başa gəlmiş bu inqilab son nəticədə müasir sivilizasiyanı yaradıb. Biz bu sivilizasiyanın meyvələrini məmnunluqla dadırıq, amma 10 min il bundan əvvəl Çində ölmüş üç yaşlı bir qız uşağı da bundan məmnundurmu?

Əkinçilik inqilabının faciəli tarixi də elə budur.

Судаба ЗЕЙНАЛОВА

кандидат исторических наук

Из истории мультикультурализма: европейцы в Азербайджане

Азербайджан, расположенный на стыке Запада и Востока, является интересным геополитическим регионом, имеет богатое историческое и культурное наследие. В различные периоды истории наша страна становилась родиной для переселившихся сюда представителей разных народов, культур и конфессий. Созданные в Азербайджане условия для свободного и мирного проживания представителей различных национальностей, культур и религий свидетельствуют о толерантности азербайджанского народа, мультикультурализме, межкультурном диалоге, имеющие исторические корни в нашей стране.

Мультикультурализм и толерантность развиваются в современном азербайджанском обществе и поддерживаются на государственном уровне. В период независимости Азербайджана Общенациональным лидером Гейдаром Алиевым в правовой и политической плоскости были определены приоритеты политики толерантности и мультикультурализма. Благодаря инициативе Президента Азербайджанской Республики Ильхама Алиева толерантность и мультикультурализм стали одними из важных направлений государственной политики. Проводимые в Азербайджане за последние годы международные мероприятия в этой сфере, в том числе Всемирные Форумы по межкультурному диалогу, Международные Гуманитарные Форумы, проведение 25-27 апреля 2016 года в Баку VII Глобального форума Альянса цивилизаций ООН являются выражением отношения стран мира к мультикультуральной среде в нашей республике.

Одним из примеров мультикультурализма и толерантности в исторической призма можно рассматривать историю европейских общин в Азербайджане. Изучение жизни и деятельности европейских общин как

представителей европейской культуры в Азербайджане вызывает интерес и является наглядным примером взаимосвязей западной и восточной культур в едином обществе. В XIX – начале XX века в Азербайджан переселялись и проживали представители европейских народов: немцы, поляки, греки, шведы, эстонцы, литовцы, латыши, чехи, французы, итальянцы, англичане и др.

Завоевание Азербайджана Российской империей и проведение российским царизмом в регионе переселенческой политики положило начало новым процессам и изменениям в этнодемографической структуре страны, способствовало появлению и формированию новых этнических общин, историческая родина большинства из которых была далеко за пределами Кавказа. В результате этой политики с начала XIX века проводилось массовое переселение в регион русского, армянского населения, а также немецких колонистов, польских военнослужащих и ссыльных, греков и др. Во второй половине XIX – начале XX века в связи с нефтяным бумом, промышленным ростом увеличился миграционный приток переселенцев европейского происхождения в город Баку, среди которых было немало служащих, специалистов различных отраслей, предпринимателей и др.

После завоевания Азербайджана Российской империей царизмом проводилось массовое переселение русских крестьян из различных губерний России и основание русских поселений в регионе. В 1830 году царизмом было принято правительственное распоряжение о переселении раскольников и сектантов в Закавказье, среди которых были русские крестьяне – молокане, духоборы, субботники и др. С начала 30-х годов XIX века началось их переселение на территорию Азербайджана в сельские местности. Одно из первых русских поселений в Азербайджане было основано в 1830 году в Кызыл Кишлаке в Карабахской провинции. В 1830-1850-е годы на территории Северного Азербайджана возникли русские поселения молокан, духоборов и др.: Вель (1838 год), Привольное (1839 год), Николаевское и Пришиб (1840 год), Ивановка (1840-е годы), Славянка (1844 г.) и т.д. Со второй половины XIX века царской администрацией также поощрялось переселение православных русских крестьян на территорию Азербайджана, проводимое вплоть до начала XX столетия. Также, во второй половине XIX – начале XX века в связи с развитием нефтяной и других отраслей промышленности в города Азербайджана, главным образом в Баку переселялись русские, украинцы, белорусы. Среди них были специалисты различных отраслей, инженеры, предприниматели, служащие, педагоги, рабочие и т.д. [5, 72-77]

В хозяйственной деятельности русские крестьяне-переселенцы занимались различными отраслями сельского хозяйства, в основном земледелием, садоводством и огородничеством. Также в молоканских, духоборских поселениях было развито животноводство, молочное хозяйство, пчеловодство. В советский период одним из наиболее передовых хозяйств

в русских поселениях Азербайджана стал колхоз им. Н.Никитина в селе Ивановка Исмаиллинского района, действующий и в настоящее время.

Сегодня в независимой Азербайджанской Республике проживает русское население, сохраняющее национальные, духовные ценности, язык и культуру, действует Русская община, Центр русской культуры. В республике действует Бакинско-Азербайджанская епархия Русской Православной церкви, при которой проводят службу православные церкви и храмы в Баку, Гяндже, Сумгаите, Хачмазе. Самый крупный из них – Кафедральный Собор Святых Жен Мироносиц г. Баку. Он был построен в 1909 году, а в 2003 году после ремонтно-восстановительных работ состоялось открытие обновленного здания этого православного храма, в котором принял участие Общенациональный лидер Гейдар Алиев. Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев и Первая леди Мехрибан Алиева, будучи в регионах республики, посещали села Славянка в Гедабейском районе, Ивановка в Исмаиллинском районе, встречались с представителями русской общины. В республике действует Бакинский Славянский Университет, школы с обучением на русском языке.

Одной из крупных европейских общин в Азербайджане была немецкая община. В 2016 году исполняется 200-летие с начала переселения немцев из Германии на территорию Азербайджана, мероприятия по случаю этого юбилея включены в программу ЮНЕСКО. Возникновение немецкой общины, переселение немцев и их поселение на территории Азербайджана берет начало с первых десятилетий XIX века. В результате исторических причин проведения российским царизмом после завоевания Кавказа переселенческой политики в регионе, с другой стороны, на фоне сложного экономического положения в разоренной после наполеоновских войн Германии, увеличения сектантских движений, в 1816-1818 годы проходило переселение группы немецких крестьян сектантов-сепаратистов – выходцев из юга Германии, Вюртемберга на Южный Кавказ. В 1819 году на территории Северного Азербайджана были основаны первые немецкие колонии – Еленендорф и Анненфельд. В дальнейшем число немецких поселений на территории Азербайджана увеличилось и к началу XX века доходило до восьми – Еленендорф, Анненфельд, Георгсфельд, Алексеевка, Грюнфельд, Эйгенфельд, Траубенфельд, Елизаветинка, находившихся в основном на местах старых азербайджанских селений в Гейгёльском, Шамкирском, Газахском, Тоузском, Агстафинском районах. По данным переписи 1939 году в Азербайджане проживало 23 133 немцев. [3,71]

Немецкие колонисты занимались различными отраслями сельского хозяйства, но основной их хозяйственной специализацией было виноградарство, развитое издревле в Азербайджане, и виноделие. В немецких колониях действовали как крупные винодельческие фирмы братьев Форер и братьев Гуммель, так средние и мелкие предприниматели-фермеры. В советский период в 1922 году в немецких поселениях был создан вино-

дельческий кооператив «Конкордия». К середине 1920-х годов в ведении этого кооператива в немецких поселениях действовали винные, спиртово-ректификационные и коньячные заводы, винные и коньячные подвалы. [8] С конца 1920-х – в начале 1930-х годов в связи с проведением советским руководством коллективизации сельского хозяйства, как и во всех селах и деревнях Азербайджана, в немецких поселениях были созданы колхозы (в Еленендорфе – колхоз им. Тельмана, в Анненфельде – колхоз им. Клары Цеткин и др.).

В конце XIX–начале XX века в Баку переселялись и проживали предприниматели, ученые, архитекторы, педагоги, врачи немецкого происхождения. Архитекторы немецкого происхождения – Н.А.фон дер Нонне, А.В.Эйхлер, Ф.А.Лемкуль – разработали проекты ряда зданий в Баку, лютеранских церквей в Баку и немецких колониях Еленендорф, Анненфельд.

В Парламенте независимой Азербайджанской Демократической Республики (1918-1920) был представлен депутат от немецкого населения – Лоренц Яковлевич Кун, уроженец кол. Еленендорф.

В XIX – начале XX века в Азербайджане действовали немецкие школы, первая из которых была построена в Еленендорфе в 1842 году. [10] К середине 1920-х годов в Азербайджане в немецких поселениях и в г. Баку действовали восемь немецких школ. В 1930-е годы в Еленендорфе действовал Техникум виноградарства и виноделия, в котором подготавливались специалисты по этим отраслям хозяйства. В 1920-1930-е годы в Баку издавались две немецкие газеты «Bauer und Arbeiter» («Крестьянин и рабочий») и «Lenins Weg» («Ленинский путь») на немецком языке. [4, 165-176]

Немецкой общиной была основана лютеранская церковь в Азербайджане. В 1854 году был заложен первый камень кирхи в Еленендорфе (г.Гёйгель), открытой в 1857 году, а в 1909 году была заложена основа кирхи в кол. Анненфельд (г.Шамкир). В 1885 году Бакинская Городская Дума постановила выделить Лютеранскому обществу участок для строительства лютеранского прихода, на котором была возведена лютеранская кирха, торжественно освещенная в 1899 году.

Последней страницей истории немецкого населения, около двух столетий проживавшего в Азербайджане, стал процесс депортации. В 1941 году с началом Великой Отечественной войны, как и многие представители различных народов, немцы, проживавшие на территории Советского Союза, в том числе и в Азербайджане, постановлениями советского руководства были депортированы в отдаленные области Казахстана и Сибири.

Одной из европейских общин, проживавших длительный период в Азербайджане, была польская община. С начала XIX века российским царизмом на Кавказ были отправлены польские военнослужащие, а также ссыльные поляки, участники польских восстаний 1830-1831 и 1863-1864

годов. С середины XIX века в Азербайджан в связи с интенсивным развитием промышленности переселялись поляки, в основном инженеры, ученые, врачи, архитекторы, служащие, предприниматели. Эта миграционная волна польского населения носила добровольный характер и была связана главным образом с перспективами обустройства в регионе. Поляки проживали в городах Азербайджана, в основном в Баку.

Поляки занимали некоторые посты на военной и административной службе, среди них были известные врачи. Известными представителями польского населения в Азербайджане были архитекторы – Ю.В.Гославский, Ю.К.Плошко, К.Б.Скуревич, Е.Я.Скибинский и др., по проектам которых в Баку был выстроен ряд красивейших архитектурных зданий, которые сохраняются и в современной панораме города. С именем известного зодчего польского происхождения, главного архитектора Баку конца XIX–начала XX века Юзефа Викентьевича Гославского связаны монументальные архитектурные проекты, среди которых можно назвать Дворец Зейналабдина Тагиева (ныне Национальный музей истории Азербайджана), здание городской Думы (ныне здание Исполнительной власти г. Баку) и т.д. Известный архитектор польского происхождения Юзеф Плошко приехал в Баку в конце XIX века, среди архитектурных зданий, построенных по его проекту, можно выделить здание «Исмаилийе» (ныне Президиум Национальной академии наук Азербайджана), Дворец Муртуза Мухтарова (ныне Дворец счастья) и т.д. [9] В 1909-1911 годах в Баку был воздвигнут католический костел, спроектированный Ю.Плошко (разрушен в советский период «воинствующего атеизма» в 30-е годы XX века).

Известные геологи польского происхождения Витольд Згленицкий (1850-1904), Павел Николаевич Потоцкий (1879-1932) исследовали нефтяные месторождения и залежи полезных ископаемых в Азербайджане, перспективные нефтеносные участки на суше и на Каспийском море. [1,10-36] Переселившись в Баку с 1890-х годов и прожив здесь до конца своей жизни, Витольд Згленицкий проводил геологические исследования, разработки подводных нефтяных участков. Его дело продолжил геолог, инженер польского происхождения Павел Потоцкий, приглашенный в Баку в 1910 году, чтобы начать работы по засыпке Биби-Эйбатской бухты, и проработавший здесь более 20 лет. Он был похоронен на берегу Биби-Эйбатской бухты. В 2005 году состоялось открытие восстановленного надгробия Павла Потоцкого.

В Парламенте Азербайджанской Демократической Республики (1918-1920) во фракции депутатов от национальных меньшинств польский национальный совет представлял депутат Станислав Вонсович. [2,23-26] К началу XX века в Азербайджане сформировалась польская община, в которой бережно сохранялись особенности национальной культуры, язык, обычаи и традиции. Отметим, что по данным переписей населения, в начале XX века в Азербайджане проживало более 2000 поляков. [6, 34; 7, 8]

С конца XIX века в Баку переселялись и проживали шведы. Их количество было небольшим, они исповедовали в основном лютеранство и собирались в лютеранской церкви немецко-шведского прихода. В 1920-е годы действовала Бакинская немецко-шведская евангелическо-лютеранская община. Известной шведской семьей промышленников, жившей в Баку, была семья Нобелей. В 1873 году впервые приехав в Азербайджан, Роберт Нобель обратил внимание на стремительное развитие нефтяной промышленности. В 1879 году было основано «Товарищество нефтяного производства братьев Нобель», действовавшее в отраслях нефтяной промышленности в Баку. В современном Баку сохранен и отреставрирован дом, где жила семья Нобелей, в котором действует Музей братьев Нобель (Villa Petrolea). Один из проспектов города назван проспектом Нобеля.

Во второй половине XIX века в Азербайджан, главным образом в г. Баку, переселялись в небольшом количестве греки. В начале XX века в Баку были созданы Греческое филантропическое (благотворительное) общество, понтийский клуб, театральное общество «Эврипидис». Греческая община в Азербайджане сохраняла национальное своеобразие, свой язык и культуру.

В советский период, в результате проводимых национализации частной собственности, раскулачиваний, репрессий, депортации немцев 1941 года, многие представители европейских общин – немцы, поляки, шведы, греки, французы, итальянцы и др. покинули Азербайджан.

В современном Азербайджане сохраняются, реставрируются памятники культуры европейских общин, проживавших в нашей стране. В 2008 году в Баку состоялась официальная церемония открытия католической церкви Пресвятой Девы Марии, в которой приняли участие Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев и Первая леди Мехрибан Алиева. В 2010 году после ремонтно-реставрационных работ, проведенных по распоряжению главы государства, состоялось открытие здания бывшей лютеранской кирхи в Баку – зала камерной и органной музыки Азербайджанской государственной филармонии имени Муслима Магомаева, в котором приняли участие Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев и Первая леди Мехрибан Алиева. В 2013 г. Президент Ильхам Алиев ознакомился с отреставрированным зданием немецкой лютеранской церкви в Шамкире. В Баку сохраняются архитектурные здания, воздвигнутые по проектам немецких, польских архитекторов. Это является еще одним примером, свидетельством толерантности, политики мультикультурализма, бережного отношения к историческому прошлому, культуре европейских общин, проживавших в Азербайджане на протяжении около двух столетий.

Таким образом, миграционные процессы на протяжении XIX века привели к появлению и постепенному увеличению количества представителей европейских народов, формированию европейских общин в Азербайджане. Одним из важнейших факторов в жизнедеятельности пред-

ставителей европейских народов являлась толерантность в Азербайджане, в результате чего европейские общины имели свободу вероисповедания, возможность возведения церквей и храмов, работали, получали образование, сохраняли национально-культурные ценности и мирно проживали в мультикультуральном пространстве нашей страны.

Литература

1. Məmmədov R.H., Həsənov V.M., Əzizova R.M. Azərbaycan nefti və polşalı mühəndis Pavel Pototski. Bakı, 2005, 130 s.
2. Азербайджанская Демократическая Республика (1918-1920). Парламент. Баку: Из-во Азербайджан, 1998, 992 с.
3. Всесоюзная перепись населения 1939 г. Основные итоги. / Под ред. Ю.А.Полякова. Москва: Наука, 1992, 256 с.
4. Зейналова С.М. Немцы на Кавказе. Баку: Мутарджим, 2008, 424 с.
5. Зейналова С.М. Формирование европейских этнических общин на Кавказе (XIX – первая половина XX вв.). Баку: Мутарджим, 2010, 300 с.
6. Известия АзЦСУ, 1922, № 4
7. Население Закавказья. Всесоюзная перепись населения 1926 г. Краткие итоги. Тифлис: Из-е ЗакЦСУ, 1928, 42 с.
8. XX Собрание Уполномоченных производственного сельскохозяйственного кооператива виноградарей-виноделов Гянджинского района "Конкордия". Баку, 1927, 70 с.
9. Фатуллаев-Фигаров Ш. Творчество польских архитекторов в Баку. 2004
10. Schweinitz Helenendorf. Eine deutsche kolonie im Kaukasus. Berlin, 1908, 113 s.

Bakının multikultural mənzərəsi

Мультикультуральный портрет г. Баку

Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinin binası. Memarı polyak Yuzef Vikentyeviç Qoslavski.

AMEA Rəyasət Heyətinin binası ("İsmailiyyə"). Memarı polyak Yuzef Ploşko.

Ömər XƏYYAM

yazıçı, esseist

Allaha “Qoq” deyilən yer, yaxud Azərbaycan həpıtları haqqında

Burda göy yerə daha yaxındı nədi, Əmirqala təpəsinin üstünə çıxsan, ulduzlara çatar əlin. Göydələnlər ucaldıqca göyü də qaldırıblar göyə nədi, ulduzlar görünmür orda.

Ay arxların qırağında nazlanan söyüdlərə su üzündən baxıb gülüm-sədikcə yarpaq-yarpaq qımışır ağaclar, məhəllə-məhəllə ardınca gəlir, kölgə kimi küçələnir arxanca. Oralarda göydələnlərə ilişib qalır nədi, yoxsa dənizimi keçə bilmir...

...Qafqaz Albaniyasının varisi İsmayılını deyirəm.

Cavanşirin qalası da var burda – Talıstan kəndində.

Burdakı azsaylı xalqlardan ən qədimi həpıtlar sayılır.

Gürcüstanla sərhəddə öz dövlətləri olub həpıtların – Hereiti (Herlər), ərəblər gələndən sonra süquta uğrayıb. Sonra hərə bir tərəfə baş götürüb qaçıb.

Deyirlər ki, Hereitinin süqutundan sonra İsaq qardaşı Hətəmlə İsmayılıya gəlib – yurd salıblar.

Bilmirəm İsaq bura gələndən sonra mollamı olub, yoxsa Hətəm burdan həccəmi gedib, amma həpıtların yaşadığı kəndlərdən biri Hacıhətəmli, biri də Mollaisaqlıdı.

Gün göyün ortasına gəlib mürgülü havanın təpəsinə döyəndə fotoqraf dostum Asimanla Mollaisaqlıya çatdıq.

Kəndə dərin, tarixi bir sükut çökmüşdü.

Hava da yatmışdı elə bil...

Kəndin girəcəyindəki arxın qırağında ləhləyən it motosikletin səsinə başını qaldırıb bir-iki ağız hüddü, sonra yenə çənəsini əllərinə dayadı.

Düz kəndin girəcəyində, yolun təxminən 50 metrliyində “piyada keçidi” yol nişanı qoyulub, sanasan Kukla Teatrından Nizami küçəsinə keçirsən yolüstü, elə bu dəqiqə maşın seli götürüb aparacaq səni Azneft dairəsinə tərəf.

Piyada keçidini keçən kimi 10-12 yaşlı bir oğlan uşağı çıxır qarşımıza; ayaqlarının arasında bir quru findıq, ya da çinar şaxı, elə bil Qarabağ atının üstündə oturub, çapır üzü Şuşaya – dəh, dəh, dəh, atım, dəh...

Bizi görcək "atın" yüyənini çəkib "püşşş" elədi.

Birdəncə yadıma uşaqlığım düşdü. Nənəmin Seylon çayı qutusunda düymədanı vardı, üstündə də ağ atlı şahzadə. Qarğıdan at düzəldib düşürdüm kəndin çöllərinə. Çevrilirdim həmin ağ atlı şahzadəyə, biçilmiş taxıl zəmilərində günəş toplayırdım...

Uşağın gözü motosiklətdəydi bayaqdan, dedim, istəyirsən gəl min.

– Yox, – dedi.

– Su ver ona, – dedim, – görmürsən tərləyib?

– Çubuq da su içər? Bu, çubuqdu, ayə, – dedi.

Kənd bələdiyyəsinin yerini soruşub sağollaşdıq uşaqla.

İcra nümayəndəliyi, poçt, bələdiyyə, kitabxana – hamısı kəndin mərkəzində bir həyətdədi. Bir hasar o yana da məktəb.

Bütün qapılar bağlıdı – icra nümayəndəliyi də, poçt da, bələdiyyə də, kitabxana da.

Asiman dedi ki, yəqin, nahara çıxıblar, onlar gələnə kimi gedək çay içək.

Motosikleti bələdiyyənin həyətinə "bağlayıb" çıxırıq kəndə.

Daş-kəsəkli yollar, toz-torpaq.

Yarım saat heç kim dəymir gözüümüzə.

Nə maşın var, nə adam, nə də it-pişik.

Çayxana da tapa bilmirik boğazımızı yaşlayaq...

İsmayılıya aid olsa da, Mollaisaqlı Göyçayla sərhəd kənddi, havası da Göyçaya çəkib – aran havasıdı, bürkülü. Adamın ciyəri yanır, dodaqları quruyur.

Mərkəzə qədər gedirik, küçənin başında market görünür, bağlıdı amma.

Keyli gəzəndən sonra açıq dükan tapırıq.

– Salam, dayı. Bakıdan gəlmişik, jurnalistik. Kəndin tarixi, adət-ənənəsi, ümumiyyətlə, hapıt xalqı barədə yazı hazırlamaq istəyirik.

– Lap yaxşı, xoş gəlmisiz, məllim. Vallah, mən bilən iş deyil o. Mən də hapıtam e, lap dədə-babadan hapıtıq biz. Haşım məllim bilər yenə də, kənd saveti. Odee, o evdə olurlar.

Sağollaşırıq.

Tanış olandan sonra bildik ki, vəzifəli şəxsın adı Haşım yox, Həşim imiş. Həşim müəllim iclasa tələsdiyinə görə üzrxahlıq elədi, dedi ki, bizi bir tarixçiylə görüşdürəcək, o da bütün suallarımızı cavablandıracaq.

Az sonra orta yaşlı bir nəfər gəldi, elə bələdiyyənin otağındaca özünü təqdim elədi:

– İldırım Məsimoglu. Xoş gəlmisiz, buyurun əyləşin.

İldırım müəllimin əlindəki kitab diqqətimi çəkdi:

– Hə, özümündü, hapıtlar haqqındadı. Elə bircə nüsxəsi qalıb.

– Hapıt dilindədi?

– Yox (*gülür*), bizim dilin əlifbası, yazısı yoxdu.

– Mən elə bilirdim qədim alban əlifbası...

– (*Sözümü kəsir*) Yox, əşsi, o əlifba unudulub gedib, heç o əlifbanı oxuya bilən də yoxdu bu gün. Vaxtilə 52 hərfdən ibarət alban əlifbası olub. Təəssüf ki, hələ də o əlifbanı oxuya bilən mütəxəssis yoxdur.

İldırım müəllim deyir ki, o vaxt Mingəçevirdə su elektrik stansiyası tikiləndə ilk dəfə bütün hərflərin işləndiyi albanca mətn tapılıb.

– Bu kənddə məktəb inşa ediləndə də qazıntı zamanı bir daş abidə üzə çıxdı, Mingəçevirdə tapılan abidədən 700-800 il qədim... Bu gün gür-cülərin, ermənilərin istifadə elədikləri qrafik işarələrin çoxu alban əlifbasından götürülüb, – bunu da İldırım müəllim deyir.

– Bu iki kənddən başqa da hapit dilində danışan kənd var ölkədə? – soruşuram.

– Əlbəttə. Balakənin, Qubanın, Oğuzun, Zərdabın, Şəkinin bəzi kəndlərində hapıtca danışılır. İsmayılıda da təkcə bu iki kənd deyil, bir-iki başqa kənddə də var tək-tük danışanlar, amma oralarda ancaq qocalar bilir bu dili. Vaxt keçdikcə azalırıq. Çoxu çıxıb gedir şəhərə, uşaqları orda doğulur, yavaş-yavaş unudulur dilimiz...

İldırım müəllim özgələşmədən, getməkdən danışdıqca düşünürəm ki, məsələn, mən özüm də bu kənddə çətin qalardım. Burda gənclərin əylənməsi, işləyib bala saxlaması üçün imkan, şərait, yumşaq deyilsə, o qədər də yaxşı deyil.

Bələdçimiz deyəndə ki, kəndimizdə təhsilin səviyyəsi yaxşıdı, universitetlərə yüksək balla qəbul olunanlar çoxdu, barmağımı dişlədim. Bəlkə də yanlış qənaətdi, ancaq mənə elə gəldi ki, burdakı gənclərin çoxu məhz şəhərə getmək üçün yaxşı oxumağa çalışır. Bəlkə də yanılıram...

Hacıhətəmli kəndinin girəcəyində Türkiyə bayrağını gördük. Asiman dedi ki, burda türk şəhidin qəbri var. Sonra bu barədə araşdırmaçı Xeyrulla Ağayevin qeydlərini oxudum.

Zaman-zaman Qafqaz Albaniyasını ermənilərə bağlamaq cəhdləri heç bir nəticə verməyib. Əksinə, bu kəndlərin əhalisi ta qədimdən türklüyə də, Türkiyəyə də meyilli olub. Camaat 1918-ci ildə türk əsgərinin onları xilas etdiyini hələ də unutmayıb. İsmayılıda o möhtəşəm qardaşlıq tarixinə abidə ucaldılıb.

O dövrdə ermənilər bu əhalini tamamilə məhv edib yer üzündən silə bilərmiş. Molla Qurban adlı nüfuzlu bir kişinin Dadaş adlı bir erməni nökrəri olub. Bu erməni ağasının mal-qarasını otarırmış. Ermənidən çıxmayan iş, müsəlmanın verdiyi çörəyə xor baxmayıb, camaata xəbər verib ki, daşnaklar gecəynən kəndi basıb sizi qıracaqlar. Əliyalın kəndlilər təpədən-dırnağa silahlanmış gavurların qabağında neyləyə bilərdilər? Məcbur olub Göyçay istiqamətində kəndi tərk ediblər. Ermənilər kəndə hücum çəkib olan-olmazı aparıblar, apara bilmədiklərini də yandırılıblar.

1918-ci ilin iyulunda düşmənin bu ərazidən qovulub. Qurtuluş savaşında Qafqaz İslam Ordusunun əsgərləri əsl qəhrəmanlıq göstəriblər. Kəndin azad edilməsi zamanı bir türk zabiti, iki əsgər şəhid olub. Hacıhətəmli kəndinin mollası Həmid Ağayev çətin zamanlarda həmin qəhrəmanların qəbirlərini qoruyub saxlayıb. Şəhid məzarlarına diqqət azalsın deyə sovet hökuməti yolu da xeyli kənardan çəkibmiş. Arada hətta qəbir daşını da oğurlayıblar. Bələdçimizin dediyinə görə, Türkiyənin ovaxtkı baş naziri

Süleyman Dəmirəl 1967-ci ildə SSRİ-yə gələndə Moskva hökuməti ilə anlaşılıb ki, Azərbaycandakı türk məzarlarına toxunulmasın.

Kəndin ərazisində Qafqaz Albaniyası tarixinə aid qəbirlər də var. Bu qəbirlərin üzərindəki simvolları araşdıran İldırım müəllim deyir ki, türk düşüncəsində oda, suya münasibət necədirsə, bunlarda da elədir.

Kənddə yeddi pir, yeddi ziyarətqah, bir məscid var. Burada Allahu "Qoq" deyə çağırırlar, qadınlar kimisə qarğıyanda "səni Qoq aparsın" deyirlər. Camaat aya baxıb salavat çevirir. İldırım müəllimin fikrincə, Qoq adı tanrıçılıqdan gəlib çatıb bugünüməzə...

Deyilənə görə, bu kənddə iki qardaş olub: Hacı Xudaverdi, Hacı Məhəmməd. Qardaşlar Məkkə ziyarətinə piyada gediblər, gələndə də özləriylə ələm gətiriblər. Həmin il kəndin taxıl zəmilərini siçan basıb. Camaat gəmiricilərin öhdəsindən gələ bilməyib. Hacı qardaşlar kəndliləri toplayıb deyiblər ki, iki nəfər təmiz adam gəlsin, ələmi aparıb siçan olan yerlərdə dolandırsın. Heç kim irəli durmağa ürək eləməyib, Allah xofu hamının ələyığını bağlayıb. Hacılar məcbur qalıb özləri gəzdiriblər ələmi, elə səhəri gün siçanlar yoxa çıxıb.

- Müəllim, həmyerliniz Baba Vəziroğlu gəlib-gedir kəndə?
- Hə, tez-tez gəlir... Mənim oğlum da şairdi. Əvvəl Yazıçılar Birliyinin üzvü idi, indi çıxıb üzlükdən.
- Deyirlər, möhkəm içən olur hapıtlar.
- Elədi, elədi, içirlər (*gülür*).
- Burda geyim-kecim dükkanı görmədik. İki balaca dükandı, orda da bir şey var, o biri yoxdu...

– Biz satmağa da, almağa da Göyçay bazarına gedirik. İsmayılıya tabe olsaq da, Göyçaya daha sıx bağlıyıq. Göyçay camaatı bizə çox doğmadı, qohumluq əlaqələrimiz də var, qız alıb, qız vermişik...

İldırım müəllimlə sağollaşıb çıxırıq.

Bələdiyyə idarəsinin həyətindəki kitabxananın pəncərəsi qəmli-qəmli üzümüzə baxır...

Bu gün hapıtlar dillərini məişət səviyyəsində qoruyub yaşadırlar. Mollaisaqlı kəndinin əhalisiylə Hacıhətəmli camaatı arasında ləhcə fərqi var, yəni danışanda kimin hansı kənddən olduğunu bilirlər.

Məktəbin qabağında 20-25 yaşlı bir gənc görürük, deyəsən, isti möhkəm təntidib onu, özü oturub tutun kölgəsində, qoyunlar da hərəsi bir yana sərələnib.

– Qardaş, pivə içməyə bir yer var burda? Yaman istidi, həvəsin varsa, sən də gəl, gedək pivələyək.

– Süzülmə (*çəllək pivəsini deyir*) çətin taparsan, dükanda olar bəlkə də. Mən içən deyiləm, vallah.

– Onda gedək çay içək, çayxana hansı tərəfdədi?

– Hərə öz evində içir (*gülür*).

Sonra bir qız uşağı görürük, onun da qabağında on-on beş qoyun.

Bir vaxt nənəm deyərdi: bizim qoyunların südü ona görə bol olur ki, çobanlarımız arvadlardı... Özü də yaxşı çoban idi rəhmətlik. Mənə hələ də maraqlı gəlir ki, nənəm min qoyunun içindən öz heyvanımızı necə seçib ayırırdı.

– Salam, bacı, necəsən?..

Cavab vermir, qoyunları ordaca qoyub kəndin ortasına sarı qaçır.

Küçələrini xeyli dolaşsaq da, min nəfərəcən əhalisi olan kənddə çubuq at minən uşaqdan, dükançı dayıdan, Həşim müəllimdən, tarixçi İldırım Məsimoğludan, məktəbin həyətində kölgələnən çobandan, bir də qoyunları qoyub qaçan o qızdan başqa kimsə gözə dəymədi.

Biz kənddən çıxanda motosikletin səsinə kəndin girəcəyindəki arxın qırağında ləhləyən it başını qaldırıb bir-iki ağzı hürdü, sonra yenə çənəsini əllərinə dayadı...

Səlim BABULLAOĞLU

şair, tərcüməçi

Çeslav Miloşun bəzi şeirləri üçün təqdimat

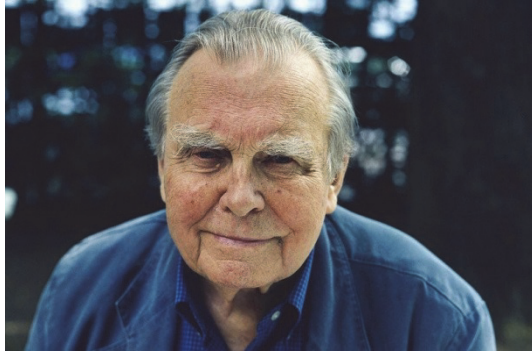
1.

Ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatı (1980) almış polyak şairi Çeslav Miloşa həmin mükafat belə bir formul, izah ilə verilmişdi: “Çağdaş dünyada konfliktlər arasında param-parça olan insanın gücsüzlüyünü, acizliyini qorxmaz öncəgö-rənliklə ifadə edən poeziyaya görə”. Dünyamızın səhnəsi bu gün də ürəkaçan deyil. Biz indi az qala üçüncü dünya müharibəsinin astanasındayıq. Yazılmış bu qədər gözəl şeirlər, çəkilmiş gözəl rəsmlər, bəstələnmiş gözəl musiqilər, ağızdo-lusu danışdığımız elmi-texniki tərəqqi, görəsən, dünyanı və insanı niyə xilas etmir? Bəlkə o şeirlər və musiqilər dediyimiz, sandığımız qədər də gözəl deyil-miş? Bəlkə biz yalan danışmışıq? Bəlkə biz idarə olunmuşuq? Bəlkə biz sevgi adıyla ehtirası, xeyirxahlıq adıyla gücü, alicənablıq adıyla miskinliyi vəsf etmi-şik? Və nəhayət, bütün bu sadalanan gözəllik bizi həqiqi Gözəl olandan ayrı salmaq üçünmüş? Uzun bir həyat (1911-2004) yaşayan, 1951-ci ildə vətəninə mühacirət edən şair 40 yaşından sonra daha çox mənəvi, dini və metafizik problemlər ətrafında düşünür, son dövr yaradıcılığı ilə məhz bu böyük, vacib suallara cavab axtarırdı. Çünki o anlayırdı, poeziya – xilas edə bilmir. “Dini-ruhani traktat” adlı poetik şedevrlərinin birində o niyə “dini-metafizik möv-zulara yuvarlandığını” izah etməyə çalışır, poeziyanın praktiki acizliyindən söz edirdi. Mən indi həmin şeirdən sitat gətirmirəm, özünüz bir azdan oxuyacaqsız.

2.

İnanan adamlar üçün bu dünyada xalis və törəmə sözlər, deməli, xalis və törəmə, ikinci dərəcəli problemlər var. Ali yaradıcılıq var, insan yaradıcılığı var. Günəş xalis sözdür, ali yaradıcılıq “məhsuludur”, lampə törəmədir, gü-

nəşdən törəyib, insan yaradıcılığıdır. Odur ki, inanan adamlar üçün dini-ruhani kökü olmayan problem və ya hər hansı məsələ yoxdur. Sadəcə bundan xəbərdar olanlar var, olmayanlar var...

Çeşlav Miloş

Müasir dünya ədəbiyyatında, hətta deyək ki, son 100-150 ildə yaranmış ədəbiyyatda şairliklə bağlı, şairliyin xisləti və şeirlə bağlı fundamental, xalis şeirlər çox azdır. Fundamental, xalis dediyim bu işin dini-ruhani kökünü, bu işə dini-ruhani baxışın necəliyini bilmək, hiss etmək və sonra yazılan şeirlər, ifadə olunan mətləblərdir. Var olan şeirlərin çoxu ustalıqla yazılsa belə, nəğmədir, böyük əhatə dairəsi olan gedonizmin içindədir.

3.

Çeslav Miloşun yetkinlik dövr yaradıcılığına aid olan və bu gün təqdim edilən şeirləri dini-ruhani mətləblidir. Onların bir çoxu şərhə ehtiyac olmadan oxuna bilər. Amma bir şeir – bizim klassik şeirimizdə, bütövlükdə klassik Şərq poeziyasında çox işlənmiş, çək-çevir edilmiş bir mətləbi bölüşən “Ars poetica” (“Poeziya sənəti”) üzərində dayanmağı tələb edir. Nizaminin “şeirlərin ən yaxşısı onların ən yalanıdır”, Füzulinin “aldanma ki, şair sözü, əlbəttə, yalandır” deməsi və bu kimi başqa misallar yadınızdadır. Və o da yadınızdadır ki, həm Nizami, həm Füzuli (elə digərləri də) bu düşüncələrində ilahi, dini-ruhani mənbələrə, sonuncu mənbə kimi qutsal Qurani-Kərimə, “Şairlər” surəsinə söykənirdilər. “Ars poetica” haqqında isə ilk demək istədiyim budur ki, “Şairlər” surəsinin bir çox ayələrini birəbir təsdiq edən bu şeir XX əsrin görkəmli şairinin, özü də Qərb şairinin öz böyük sələflərini və həmin böyük mətləbi təsdiq etməkdən başqa bir şey deyil həm də. Amma dili ilə, üslubu ilə yeni və çağdaş insanın – bizim həmmüasirimiz olan insanın danışığı və düşüncə tərzindədir ki, ədəbiyyat da estetika və formalar tarixidir...

4.

5 il əvvəl Miloşun “Poeziya sənəti” şeirini birinci dəfə oxuyanda və tərcümə etmək qərarı verəndə çaşmışdım. Necə ola bilərdi ki, katolik və xristian

mənsubu bir şairin şeiri “Quran” surəsi və ayələri (“Şüəra”, 26/ 221-227) ilə bu qədər üst-üstə düşsün? Yaddaşımızı “Quran”la təzələyək:

221 – (Ey müşriklər!) Şeytanların kimə nazil olduqlarını sizə xəbər verimmi?

222 – Onlar hər bir yalançıya, günahkara nazil olarlar.

223 – (Şeytanlar mələklərdən oğrun-oğrun) eşitdikləri (adda-budda) sözləri onlara təlqin edirlər (Yaxud kahinlər şeytanların uydurmalarına qulaq asarlar). Onların əksəriyyəti yalançıdır!

224 – (Müşrik və kafir) şairlərə gəlincə, onlara yalnız azğınlar uyar!

225 – Məgər görmürsənmi ki, onlar hər bir vadiyə sərgərdan gəzib-dolaşırlar? (Hər tərəfə meyil edir, birini yalandan mədh, digərini isə əbəs yerə həcv edirlər!)

226 – Və onlar etmədikləri şeyləri deyirlər! (Onların dediklərinin əksəriyyəti yalandır!)

227 – Ancaq iman gətirib yaxşı işlər görən, Allahı çox zikr edən və zülmə uğradıqdan sonra intiqamını alanlardan başqa!

İndi isə Miloşun bir azdan oxuyacağınız həmin şeirinin bir neçə məqamına baxaq:

“Odur ki, poeziyanı gözəgörməzlərin (ruhların) diktə etdiyini söyləyənlər doğru deyir,

“və yaqin, onlar mələkdı” deyə düşünməklə, hərçənd ki, mübaliğə edirlər...”

“Ağıllı adam da cinlərin meydanı olmağa razı olarmı; özlərini sənin içində evlərindəki kimi hiss edirlər...”

Və nəhayət, şeirin sonu:

“Bütün bu dediklərim, razıyam, şeir deyil,
Şeirlər nadir hallarda və istənilmədən yazılır,
çox böyük təzyiq altında və ümidlə ki,
bədxah yox, xeyirxah ruhların ötürücüləri olacaqlar...”

Sitat gətirdiyim “Quran” ayələri və Miloş şeirinin misralarına şərh vermək istəmirəm. Necə deyərlər, “anlayanlar üçün burda bir ibrət vardır”. Amma bir sual çox maraqlıdır: sonuncu bəndin ilk misrasında müəllif, görəsən, niyə “bütün bu dediklərim, razıyam, şeir deyil...” deyə yazır?! Yox, bu, qətiyyəən təvazökarlıq deyildi, Miloş tərəfindən öz yazdığının şeir, lap dəqiqi isə, poeziya olmamasını söyləmək sadələhvlük olardı; o, fikir dəryasının Challenger Deep dərinliyində üzürdü... Bəlkə Çeslav Miloş öz şeirinin bədxah qüvvələrin ötürücülüüyü ilə yazılan, bəh-bəh və sürəkli alqışlarla qarşılanan əksər şeirsəl mətnlərlə eyni sırada dayanmasını istəməirdi və dayanmadığını bilirdi? Qoy bu sual açıq qalsın...

Şeirlər

Necə bacardım,
Necə eləyə bildim bütün bunları?!

Bu dəhşətli dünyada yaşadım,
Onun qanunları ilə oynadım,
Onun qanunlarına əyildim.

Mənə hökmən Allah gərəkdir...
Günahlarımın bağışlanması üçün
Hökmən Allah lazımdır mənə.

Şöhrət haqqında söhbət

– Oxuyurdular, şöhrətin pisiyini öyrənirdilər guya....
Amma boşunaydı: bu, onları əsla xilas etmədi.
Şöhrətin gurultusu naminə qanlı bifşteksdən də,
Qadın ağuşundan da, hətta başqasına əmr vermək kimi
Ləzzətdən də vaz keçərdilər. Amma bir şərtlə ki,
Ad-san, şöhrətin çələngi onların olsun, yadda qalsınlar.

– Sənə nə var, sənin qarnın belə şeylərdən toxdu.
Çələnglər quruyub, xələtlər, bəxşişlər toplanıb.
Yaxşıydımı, pisdimi desələr də, vecinə olmayacaq.
Çünki sən onsuz da qalibsən...

– Yox, elə deyil, istəyir gündüz olsun, istəyir gecə yarı –
xoşagəlməz, ağır düşüncələr bir saat belə məni tərk eləmir.
Yatanda belə yaxamdan əl çəkmir, əzab verir yuxular.
Yəni üzümü əllərimlə örtəcək qədər çox şey baş verib...

Dini-ruhani traktat

Bu traktatı gənc adam yaza bilməz.
Bunu ölüm qorxusunun diktə etdiyini də düşünmürəm.
Bir xeyli cəhdlərdən sonra bu, eləcə minnətdarlıq
və mənim əsrimin poetik dilinin mübtəla olduğu
dekadentçiliklə vidalaşmaqdır həm də.

Bəs niyə ruhani traktat?
Çünkü İlk olan elə birinci də olmalıdır.

İlk olan isə – Həqiqətdir. Və yeri gəlmişkən,
poeziya özünün şəffaf şüşəyə çırpılan
hürkmüş quş davranışıyla sübut edir ki,
biz fantasmaqoriyada yaşamağı bacarmırıq.

Təki Həqiqət qayıtsın nitqimizə...
Yəni elə bir məna ki,
mütləq istinad nöqtəsi olmadan mümkün deyil.

Dua

Doxsanı haqlayıb hələ də ümid edirəm ki,
yenə nəsə deyə biləcəm, xırıldayacam.

Adamların qabağında olmasa da,
məni bal və yovşanla yedizdirən Sənin qarşında.

Xəcalət çəkirəm,
çünkü Sənin məənə yol göstərdiyinə, qoruduğuna inanmalıyam –
sanki qarşında hansısa əlahiddə xidmətlərim vardı...

Düşərgədə şam budaqlarından xaç düzəldib
Dəmir çarpayılarda dua edənlər kimi ydim, əslində.

Mənim, bu eqoist adamın xahişini yerinə yetirdin amma...
Yəqin, istədin ki, istəklərimin mənasızlığını anlayım.

Adamlara yazığım gəldiyindən möcüzə istəyib dua edəndə
Həmişəki kimi, yer də, göy də susurdu.

Sənə inam məsələsində mənəviyyatım şübhəliyə
inanmayanların sadəlöhv inadkarlığına heyrətlənirdim.

Dini özüm kimi zəiflər üçün uyğun sığınacaq bildiyim halda
Sənin böyüklüyün qarşısında mən çox pis oyunbaz və rəqqasam...

Hələ onda, keşiş Xomskinin sinfindəki
ən qəribə şagird sayıldığım vaxtlar
qədər bu uzun-uzadı cığırına zillənirdim.
İndi sən bütün beş hissimi tədricən qapayırsan,
İndi mən – zülmətdə uzanıb qalmış xəbərsiz ahıl qocayam.

Məni iztirab çəkməyə məcbur edən şeylə,
irəli can atmağımla və şeirlə tək qalmışam.

Həqiqi və yalançı günah hissindən azad elə məni,
Bütün zəhmətin Sənin şanın üçündür deyə əminlik ver.

Son anımda dünyanı ağrıdan xilas eləməyən
şəfqətinlə yanımda ol.

Poeziya sənəti /Ars poetica

Həmişə yığcam formalar haqqında düşünmüşəm:
nə hədsiz nəzm olsun, nə hədsiz nəsr,
həm də bir kimsəyə – nə müəllifinə, nə oxucuya
zülm etmədən asan anlaşılsın hər şey.

Poeziyanın xislətində nəsə ayıb bir şey var: bizdən bir nəsnə hasil olur,
onun içimizdə olduğundan isə xəbərimiz yoxmuş,
budur, gözümüzü elə qırpırıq ki, sanki içimizdən bir pələng sıçrayıb çıxıb
və quyruğunu qamçıtək oynadır günün günorta çağı.

Odur ki, poeziyanı ruhların diktə etdiyini söyləyənlər doğru deyir,
hərçənd onların mələk olduğunu düşünməklə mübaliğə edirlər.
Əgər zəif yerləri bilinirsə və bundan utanırlarsa,
şairlərin təkəbbürlərini anlamaq çətindir; niyə belədirlər?

Ağıllı adam da cinlərin meydanı olmağa razı olarmı;
özlərini sənin içində evlərindəki kimi hiss edirlər,
çoxlu dillərdə danışmaq bir yana, dilin də, əllərin də onların ixtiyarında,
bu, azdır, əməlindəmi, qismətindəmi onların olsun yoxsa?

Ziyanlı şeylərin daha qiymətli olduğu bizim zamanda
mənim sözlərimi, əlbəttə, zarafat sayacaqlar,
ya da hesab edəcəklər ki, sənəti ironiya ilə mədh eləməyin
növbəti üsulunu tapmışam sanki.

Vaxt vardı bizə dərdə və bədbəxtliyə səbri öyrədən
müdrək kitabları oxudurdular yalnız.
Amma bu, dəlixanadakı minlərlə səhifəni
Oxumaqla, vərəqləməklə eyni şey deyil.

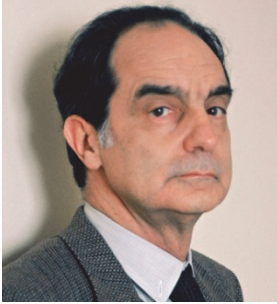
Dünya da bizə görünən kimi yox, tamam başqadır.
Biz də bambaşqayıq, hərçənd unutqanlıq içində sayıqlayıyıq.

Odur ki, bəziləri ləyaqətli sükut içində dinməzdirlər,
qonum-qonşunun, qohum-qardaşın hörmətini də qazanıblar.

Poeziyanın xeyri budur ki, o bizə
öz-özümüzlə qalmağın, özümüz olmağın çətinliyini anladır,
çünki evimizin qapıları taybatay açıqdır, qapıda açar da yoxdur
və o gözəgörünməz qonaqlar istədikləri vaxt girib-çıxırlar.

Bütün bu dediklərim, razıyam, şeir deyil,
şeyrlər nadir hallarda və istənilmədən yazılır,
çox böyük təzyiq altında və ümidlə ki,
bədxah yox, xeyirxah ruhların ötürücüləri olacaqlar.

Tərcümələr Səlim BABULLAOĞLUNUNDUR

İtalo KALVİNO

Nizaminin “Yeddi gözəl”i

Təkarvadolı yox, çoxarvadlı mədəniyyətin təmsilçisi olmaq, şübhəsiz, çox şeyə təsir edir. Ən azı təhkiyənin strukturunda (söz deyə biləcəyim yeganə sahə) qarşımıza Qərbin görməzliyə vurduğu xeyli imkan çıxır.

Sözgəlişi deyim, Qərb nağıllarında geniş yayılmış bir motivi – qəhrəmanın gözəl bir qızın rəsmiini görüb ona vurulmasını Şərqdə də görürük, amma çoxalmış şəkildə. XII əsr farsdilli poeziya nümunələrindən biri belədir: Bəhram şah yeddi gözəl rəsmi görür və eyni vaxtda yeddisinə də aşiq olur. Gözəllərin hərəsi bir qitənin hökmdarının qızıdır, Bəhram onların hər birinə evlənmək təklif edir və hamısı ilə evlənir. Sonra yeddi qəsir tikdirir, qəsirlərin hərəsi bir rəngdədir, “yeddi planetin özəlliklərinə uyğun”dur. Yeddi qitənin gözəllərindən hərəsinə bir qəsir, bir rəng, bir planet və həftənin bir günü uyğun gəlir. Şah həftənin hər günü bir arvadını ziyarət edəcək, onların dilindən bir hekayə dinləyəcək. Şahın əlbisələri həmin günün planeti rəngində olacaq, gözəllərin danışacağı hekayələr də öz planetlərinin rəng və xüsusiyyətləri ilə bənzərlik təşkil edəcək.

Bu yeddi hekayə “Min bir gecə” nağıllarındakı kimi fəvqəladə əhvalatlarla doludur, amma hər birinin konkret etik məqsədi var (həmin məqsədlər rəmzlər pərdəsinin arxasından həmişə aydın şəkildə görünməsə də). Beləliklə, şah-ərin həftəlik ziyarətləri kainat özəlliklərinin insanda əks olunması kimi əxlaqi fəzilətlərin də kəşfidir (Bir şah-ərin birdən çox qadınla cinsi və ruhi poliqamiası; ənənədə cinsin rolu tərsinə çevrilməz və bu məqamla əlaqədar heç bir sürprizdən söhbət gedə bilməz). Bu yeddi hekayə də, Qərb modellərinə görə, çoxaldılmış şəkliylə ortaya çıxan eşq macəralarıdır.

Məsələn, yetkinləşməni göstərən nağılların tipik sxemində qəhrəmanın sevdii qızla evlənməyə və şahlıq taxtına layiq olduğunu sübut etmək üçün müxtəlif sınaqlardan keçməsi vacibdir. Qərbdə bu sxem evliliyin sona sax-

lanmasını qabardır, yaxud hekayənin gedişində evlilik baş tutursa da, işin arasına evlilikdən əvvəl gəlinin (bəyin) itməsi, sonra yenidən tapılması kimi silsilə əhvalatlar, maneələr və ya sehr-cadu girir. Amma burda söhbət qəhrəmanın hər sınaqdan çıxandan sonra daha yüksək mövqedə olan gəlinlə evləndiyini əks etdirən nağıldan gedir. Qəhrəmanın ardıcılıqla evləndiyi bu gəlinlər bir-birini inkar etmir, əksinə, həyat boyu qazanılmış təcrübə və müdriklik xəzinələri kimi bir-birini tamamlayır.

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev
Romada Nizami Gəncəvinin abidəsini ziyarət edir*

Orta əsrlər farsdilli ədəbiyyatın klassikasından danışsəm, “Rizzoli” nəşriyyatının “Biblioteca Universale Rizzoli” (Universal Rizzoli kitabxanası) seriyasından tərifəlayiq bir diqqətlə nəfis şəkildə nəşr edib oxucuların ixtiyarına verdiyi, Alessandro Bausaninin tərcümə etdiyi və ön söz yazdığı, Bausani və Covanna Kalassonun qeydləri ilə zəngin bu kitab Nizaminin “Yeddi gözəl”idir (“Le Sette Principesse”). Mövzunun mütəxəssisi olmayan bizlər üçün Şərq ədəbiyyatının sədəvrlərinə yanaşmaq çox vaxt qeyri-dəqiq nəticələr verir, çünki uzaqların rayihəsinin tərcümə və uyğunlaşdırmalar vasitəsilə bizə gəlib çatması çox önəmli olsa da, əsəri bilmədiyimiz bir kontekstə yerləşdirmək çətin məsələdir; xüsusən də üslub özəllikləri və mənəvi eyhamları ilə son dərəcə qarışıq mətn olduğu açıqca görünən bu əsəri. Amma Bausaninin tərcüməsi (sonsuz məcazları olan bu mətnə tərcüməçinin sadıq qalması, söz oyunları qarşısında belə geri durmaması, mötərizələr içində farsca sözlərin mənasını göstərməsi), zəngin qeydləri, giriş yazısı, bundan başqa, çox vacib vizual mate-

riallardan istifadə, zənnimcə, bu kitabı anladığı haqda illüziyaya qapılmış bizlərə fərqli şeylər hiss etdirir, əsərin poetik sehrini (heç olmasa sətri tərcümənin ifadə edə biləcəyi qədər) dadmağımıza yardımçı olur.

Beləliklə, bu tərcüməylə dünya ədəbiyyatının şedevrlərindən birini kitab rəfimizə əlavə etmək kimi hər dəm ələ düşməyən bir şansa sahib olduq. Hər dəm ələ düşməyən deyirəm, çünki kitabın biblioqrafiyasındakı məlumatlar gerçəkdirsə, bu fürsət bütün Qərb oxucuları arasında biz italyanların bəxtinə düşmüş bir imtiyazdır. Belə ki, biblioqrafiyada əsərin 1924-cü ildə ingiliscəyə yeganə tərcüməsinin səhvlərlə dolu olduğu, almancaya tərcüməsinin qismən sərbəst yenidən yazma tipində aparıldığı və nəhayət, mətnin fransız dilinə heç tərcümə edilmədiyi yazılıb.

(Xatırlatmaqda fayda var: Bausaninin bu tərcüməsi illər öncə Bari mərkəzli “Leonardo Da Vinci” nəşriyyatında çap edilmişdi, amma o nəşrdə indiki kimi zəngin qeydlər, şərhlər yox idi).

Sünni bir müsəlman olan (o dövəmdə bu ərazilərdə hələ şiəlik üstünlüyü ələ almamışdı) Nizami Gəncədə doğulub, orda da vəfat edib (Artıq SSRİ-nin sərhədləri içində olan Azərbaycanda. Deməli, fars, türk və kürd soylarının iç-içə olduğu torpaqlarda yaşayıb). Nizaminin yazdığı beş əsərdən biri olan və təxminən 1200-cü illərdə qələmə alındığı ehtimal edilən “Yeddi gözəl” (“Həft peykər” sözünün tam mənası “yeddi çöhrə” deməkdir) Sasanilər sülaləsinin V əsrdə yaşamış padşahı V Bəhrəmin hekayəsidir. Deməli, Nizami İranın zər-düştiliyn dominant olduğu keçmişini islam təsəvvüfə bucağından təsvir edib. Nizaminin poeması həm insanın bütünlüklə təslim olmalı olduğu ilahi iradəni, həm də paqan və qnostik proyeksiyalarla yer üzündəki müxtəlif mistik təlimləri özündə ehtiva edir (Xristian mistikasından da, kəramət sahibi uca İsadən də bəhs olunur).

Nizami yeddi qəsrə söylənən yeddi nağıldan əvvəl və sonra hökmdarın həyatını, təhsilini, ov mərasimlərini (aslan, gur, əjdaha ovlarını), Çinin Böyük Xanına qarşı savaqlarını, qəsrə inşa etdirməsini, şənliklərini və sərxoşluqlarını, ən önəmsizləri də daxil olmaqla eşqlərini bizə çatdırır. Deməli, əsər, əvvəla, ideal hökmdarın portretidir, bu portret içində, Bausaninin qeyd etdiyi kimi, İranın qədim “müqəddəs hökmdar” ənənəsiylə islamın ilahi qanuna boyun əyən dindar sultan ənənəsi birləşir.

Biz düşünürük ki, ideal hökmdarın şahlığı rifah, rəiyyəti xoşbəxtlik içində olmalıdır. Unudun getsin! Bunlar yer məntiqinə həddindən artıq bağlanmış düşüncəmizin ehkamlarıdır. Hökmdarın bütün mükəmməllikləri özündə cəmləyən qeyri-adi adam olması o demək deyil ki, onun səltənəti xainlərin, ağgözlərin əlində ədalətsizlikdən əzilməyəcək. Amma hökmdar Tanrının lütfünə layiq görüldüyü üçün öz torpaqlarındakı acı reallığı günün birində bütün çılpalığı ilə görməyi də bacaracaq. Onda zətqırıq vəzirə cəzalandıracaq və başına gətirilən ədalətsizliyi açıb danışanları (yenə yeddi əhvalat, amma o biri əhvalatlar kimi cəzəbedici olmayan “zərərçəkmişlərin hekayələri”) sevindirəcək.

Bəhrəm hökmü altında olan torpaqlarda ədaləti bərpa edəndən sonra ordunu yenidən qurmaq və Çinin Böyük Xanına qalib gəlmək imkanı qazanır.

Alın yazısını bu cür reallaşdırandan sonra onun bircə işi qalır – yoxa çıxmaq. Şah ovda qovaladığı çöləşşəyin (gurun) dalınca atın üstündə girdiyi mağarada sözün bütün mənalarında yoxa çıxır, qeybə çəkilir. Kəsəsi, Bausaninin də dediyi kimi, şah “bəşər övladının özüdür”; önəmli olan onda bədən qiyafəsinə bürünmüş kosmik simmetriyadır – müəyyən ölçüdə hakimiyyətində və rəiyyətində də əks olunan, amma xüsusən öz şəxsiyyətində gizlənən simmetriya (Nəticə etibarilə, bu gün belə öz xalqının son dərəcə pis vəziyyətdə yaşadığını vecə almayıb daxilən özünü tərifləyiq hesab edən rejimlər var).

Qisası, “Yeddi gözəl” iki cür fantastik Şərq hekayəsini özündə cəmləşdirir: Firdovsinin “Şahnamə”sinə xas olan epik-təntənəli təhkiyəni və qədim hind hekayətlərindən “Min bir gecə”yə qədər uzanan nağıllar silsiləsini. Əlbəttə, bu ikinci xətt oxucu zövqümüzə daha çox təsir edir. Buna görə də oxumağa yeddi nağılla başlayıb sonra əsas süjetə keçməyiniz məsləhətdir. Amma əsas süjet də fantastik ovsunlar və erotik incəliklər (məsələn, ayaq sıgallamağa çox dəyər verilir: “Hökmdarın ayağı o könül oğrusunun ipək paltarları arasından ombasına doğru uzanırdı”) baxımından çox zəngindir; eynilə nağıllarda kosmik-dini duyğunun kulminasiyaya yüksəldiyi kimi (Məsələn, özünü Allahın iradəsinə təslim edən bir adamla hər şeyi ağılla açmaq istəyən adamın birgə səyahətinə həsr olunmuş hekayət. Hər iki adamın psixoloji portreti o qədər inandırıcıdır ki, birincinin tərəfində olmamaq qeyri-mümkündür: birinci adam bütövün qarmaqarışq olduğunu inkar etmir, ikinci adam isə bədniyyət və çox da laubəlidir. Hekayədən çıxara biləcəyimiz “ibrət dərşini” belə ifadə etmək olar: insanın öz reallığı ilə harmoniyada yaşaması önəmlidir).

“Yeddi gözəl”də cəmləşən fərqli ənənələri bir-birindən ayırmaq qeyri-mümkündür, çünki Nizaminin başgicəlləndirici məcazi dili bunların hamısını bir qabda əridir və göz oxşayan bir boyunbağının qiymətli daş-qaşları kimi hər səhifədə iç-içə keçmiş məcazlar kolleksiyası yaradır. Bu baxımdan kitab üslubi cəhətdən tam görünür və o biri aləmlə əlaqədar mistik-ezoterik giriş bölümlərini də özündə ehtiva edir (Bu bölümlərdən birinə diqqət çəkmək istəyirəm: Bir mələk-atla göyə, üç ölçünün yox olduğu nöqtəyə qədər yüksələn Həzrəti Məhəmmədin meracının xatırlandığı hissə: “Peyğəmbər məkandan arınmış Allahu gördü, ağızdan və səsdən arınmış sözlər eşitdi”).

Bu hörgünün toxumaları o qədər zəngindir ki, Qərb ədəbiyyatından uyğun nümunə tapmaq üçün, təbii ki, orta əsrlərdəki motiv bənzərliklərini və Ariosto ilə Şekspir intibahının zəngin fantaziyasını da adlayıb, daha yüklü barokko tipli əsərlərə baxmalıyıq; amma Marionun “Adonis”i və Basilenin “Pentamerone”si belə Nizaminin təhkiyəsindəki məcaz bolluğu ilə (o qədər zəngindir ki, hər məcazdan, hər obrazdan bir hekayə doğulur) qarşılaşdırılarda kasıb görünür.

Bu məcazi kainatın ayrıca özəllikləri və dəyişməz xüsusiyyətləri var. İran yaylalarında yaşayan, ensiklopediyalarda və yanlış xatırlamıramsa, zooparklarda gördüyümüz çöləşşəyi (gur) Nizaminin misralarında aristokratların gerbindəki heyvanların kübarlığına bürünür və demək olar ki, hər səhifədə qarşımıza çıxır. Bəhrəmin ov mərasimlərində çöləşşəyi ən çox arzulanan və çətin ovlanan, çox vaxt ovçunun gücünü, qabiliyyətini ölçən şikar kimi aslanlarla yanaşı durur.

Bundan başqa, simvolik qatda çöleşşəyi gücün, həm də kişinin cinsi iqtidarının simvoludur; eyni zamanda eşq ovunun (aslana şikar olan gur), qadın gözəlliyinin və ümumən gəncliyin simvoludur. Bundan başqa, öyrənirik ki, əti çox ləzzətlidir: “Gur gözlü qızlar odda gur budu qızardırdılar”.

Bir başqa çoxmənalı məcaz da sərv ağacıdır. O, kişinin gücünü göstərmək üçün yada salınır və təbii ki, fallik simvol olmaqdan başqa, qadın gözəlliyinin modeli (uzun boy həmişə dəyərli sayılır) kimi də qarşımıza çıxır; sərvlə qadın saç, su axınları, hətta səhər günəşi arasında əlaqə qurulur. Sərvin, demək olar ki, bütün məcazi funksiyaları (başqa bir çox funksiya ilə birləşən) yanan şama da aiddir. Kəsəsi, bənzərliklər o qədərdir ki, istənilən predmet başqa bir anlam daşıya bilər.

Bir-birinin ardınca sıralanan sonsuz məcazlardan əmələ gəlmiş, ustalıqla qələmə alınmış yadda qalan təsvirlər arasında bir qış təsviri də var: bu təsvirdə qışın dondurucu xüsusiyyətiylə bağlı silsilə obrazların ardınca atəşin öyülməsi və qış təsvirinin simmetriyasına uyğun olaraq baharın vəsfi, “məltəm reyhana əsir düşüb” kimi bənzətmələrlə baharın canlı təbiətdəki təsviri gəlir (“Soyuğun təsiri suyu qılınca, qılınca suya döndərdi” ifadəsinin açıqlaması qeyd hissəsində belə verilib: günəşin şüa-qılıncları yağmura, yağmur da şimşək qılınclarına çevrilir; açıqlama doğru olmasa da, obraz gözəlliyini qoruyur).

Yeddi nağıla hakim olan rənglərin də hər biri özlüyündə məcaz katalizatorudur. Bütünlüklə bir rəngdən ibarət hekayə necə nəql oluna bilər? Ən sadə metod adamlara o rəngdə paltar geyindirməkdir, qara nağılda olduğu kimi: bu nağılda hamının qara geyindiği Çin əyalətindən danışan qara geyimli bir yabançıya rast gələndən sonra qara geyinməyə başlamış padşahın yanında qaravaşlıq etdiyinə görə həmişə qara geyinə bir qadından bəhs edilir...

O biri nağıllar arasındakı simvolik bağlar konkret bir rəngə yüklənən mənələrdən ibarətdir: sarı rəng günəşin, avtomatik olaraq şahlığın da rəmzidir; deməli, sarı nağılda bir şahdan bəhs olunacaq və yoldançıxarma əhvalatı ilə özünün kulminasiyasına çatacaq (Yoldançıxarma – içində qızıl olan qutunun zorla açılmasına bənzədilir).

Bəyaz nağıl gözlənilməz şəkildə ən erotik olanıdır; süd bəyazlığındakı işığa bürünmüş bu erotiklik içində “sünbül kimi məmələri və gümüşü ayaqları olan qızlar”ın hərəkətini görürük. Amma ismət barəsindəki nağıl da, açıqlamağa çalışacağım kimi (icmallaşdırmaq xeyli əsas nöqtəni qaçırmamıza yol açsa da), ən erotik olanlardanıdır. Qabiliyyətdə və ismətdə qüsursuz olan bir gənc oğlan görür ki, onun bağçasını rəqs edən gözəl qızlar tutub. Qızlardan ikisi gənci oğru bilib qamçıladıqdan sonra (müəyyən mazoxizm əlamətləri olan səhnədir), anlayırlar ki, oğlan bağın yiyəsidir, onun əl-ayağını öpməyə başlayırlar və gənc oğlandan onlardan birini, ən xoşuna gələnini seçməyi xahiş edirlər. Gənc oğlan qızların çimməyinə baxır, seçimini edir və seçdiyi qızla görüşür. Bu görüşlər bütün nağıl boyu onun hərəkətlərinə yön verən iki qadın nəzarətçi, ya da “polis”in yardımı ilə baş tutur. Amma hər görüşdə, özü də son məqamda cütlüyün tam yaxınlaşmasını əngəlləyən nəse olur: ya otağın döşəməsi çökür, ya bir pişik quşa sarı atılarda qucaqlamış sevgililərin üstünə yıxılır, ya da siçanın

çardaqda gəmiridiyi balqabaq yerə dəyib səs-küy qopardır və nəticədə gəncin ehtirası soyuyur. İbrətamiz finala qədər belə davam edir: axırda gənc anlayır ki, qızla evlənməlidir, çünki Allah onun günah işləməsini istəmir.

Maneələrə rast gəldiyinə görə baş tutmayan cütləşmə motivini Qərbdəki xalq hekayələrində də görmək olar, amma motiv Qərbdə həmişə gülünc rakursdan işlənir: Basilenin bir hekayəsində bir-birini izləyən gözlənilməz hadisələr Nizamininkilərə çox bənzəyir, amma Basiləndə ortaya insanın səfilliyi, cinsi yaxınlıq qorxusu və qabalıqdan əmələ gəlmiş cəhənnəmvarı bir görüntü çıxır. Nizaminin dünyası isə erotik gərginlik və qayğı ilə doludur; bu həm də yazdığını ucaldan, böyüdən, bəşəriləşdirən, psixoloji kontekstdə işıq-kölgə oyunları ilə zənginləşdirən bir müəllifin dünyasıdır. Burda hurilər cənnətinə xas olan çoxarvadlılıq fantaziyası bir cütlüyün özəl həyatı ilə iç-içə təsvir edilir və məcazi dilin sərhədsiz açıq-saçıqlığı imkan verir ki, Nizami təcrübəsiz gəncin ruhi təbəddülatlarına nüfuz etsin.

Tərcümə edən: QİSMƏT

Redaksiyadan:

Italo Kalvino (1923-1985) Kubada anadan olub. Gənc yaşda Kubadan İtaliyaya mühacirət edib. İkinci Dünya müharibəsindən sonra italyan mədəniyyətinin ən önəmli simalarından biri olub. İtaliya Kommunist Partiyasının üzvü olub və "Einaudi" nəşriyyatında çalışıb. Yaradıcılığı boyu postmodernizm cərəyanına sadiq qalıb.

1960-cı ildə nəşr olunan "I Nostri Antenati" ("Atalarımız") adlı kitabında yer alan fantastik hekayələri ilə dünya şöhrəti qazanıb.

Mətləb AĞA

Səhər səndən açılır,
gün batır sən tərəfdən...
nə yazsam, “sən” çıxırsan
otuz iki hərfdən...

...“sən”sən on iki dəfə
saatdakı rəqəmlər...
yolda min kərə hər gün
çıxır qarşıma “sən”lər...

...baxıram – hər yerdəsən,
sənsən bu boyda ölkə...
elə o əsən külək,
ya da bu isti, bəlkə...

...bir tək sənə yaraşır
bu yay bütün geyimlər...
səndəndi – nə oxusam;
hekayələr, şeirlər...

...söhbətlərdə birinci
sənin adın çəkilir...
rəssamlar nə çəkirsə,
tək bir qadın çəkilir...

...amma bir söz demişdim,
anlamadım deyirsən:
“bir – güzgüdə gördüyün
o qadın sən deyilsən...”

Bax – yenə də bürküdür
şəhərin hər qarışı...
külək də yox, biləsən,
ağaclar nə danışır...

...pəncərədə bütün gün
günəşin qürub çağı...
...qarışdırır hər şeyi
zalım vaxtın barmağı...

...saatı da gün vurub,
ağır-ağır tərpənir...
arabir lap çaşarsan:
“mənəm bu adam yəni?!”

...nə desələr, susarsan:
“düzünü Allah bilər...”
...özünü inandırıb,
yaşayarsan bax belə...

...təzələyər havanı
arabir köhnə şəklin...
şükür, o da olmasa,
boğulub öləcəkdim...

...məndən məktub alarsan,
bu axşam tək bir sətir:
“havalər lap çox qızır,
yenə bir şəkil gətir...”

Lap az qalib sabaha,
gedənlər yığışirlar...
hərdənbir qaranlığa
gülüb keçir məşinlar...

lap uzaqda bir qatar
cırır öz yaxasını...
...bəlkə səhər gec olar,
indi tutum yaxını?..

səndən bir tək xəbər yox,
“ölmüsən, sağsan” – deyim?
“beş gün keçsə aradan
unudacaqsan” – deyim...

dünən deyildi bəlkə,
min ildi burda yoxsan...
yəqin, səni görərəm,
durub güzgüyə baxsam...

bəlkə burda olarsan,
saatı geri çəksəm...
...ya “sən” desəm, özünü
yanımda görəcəksən...

...deyəcəksən: “çox şükür,
nə yaxşı ki, çağırıdın...
mən min ildi oturub
səninçün darıxırdım...”

Yağış kəsdi, deyəsən,
küçələr də susdular...
işıqlar yenə bir-bir
gecəyə uduzdular...

...stol üstündə şəklin
düşüb üzüstə qalib...
otaqda nəfəsindən
hələ də isti qalib...

...yəqin sən də bilirsən;
üç gün, beş gün...bitəcək...
sonra eyni şey olur,
ya adam ol, ya böcək...

...tökülür üst-başından
sonda illərin pası...
xatirəylə başlayır
ölümün əlifbası....

...bu gün bağışlanarsan,
sabah əfv öyrənərsən...
o verdiyim kitabı
hər f-hər f öyrənərsən...

Çox dəyişib bu şəhər,
yolu, parkı, dənizi...
görən, sonuncu dəfə
kim görüb burda bizi?..

...hardasan bu dəqiqə,
neyləmişən özünü?
karıxıb güzgülərdən
gizlədirsən üzünü...

...çəkilib bir tərəfdə
özünçün qocalırsan...
bilirəm, təkbəşinə
bizdən heyif alırsan...

...qarımış xatirələr
bir bucaqda can verər...
...heç bir nəfər də yoxdur,
yerimi nişan verə...

"...zəng də çatmırdı sənə,
harda idin səhərdən?.."
"səni, məni gəzirdim,
biz olmayan şəhərdə..."

AQŞIN

Gecə avtobus pəncərəsi ilə baş-başa

Tanıdıqca şeytanları, tərkdikcə dinləri,
ötüb-keçən illərdən miras qalan inanc bu, –
həyatın pəncəsindən sağ çıxmır heç bir duyğu.

Can yol üstə olanda arzular da vəsiyyəyə oxşayır.

nədir bizi incidən bu sisli axşam çağında?
ağrılarımızın azlığını, dözüümümüzün çoxluğunu?
şəkillərdə daha xoşbəxt yaşayan övlərimizin yoxluğunu?
keçmiş sözlərlə, gələcəyi anlayışlarla düşünməyi öyrən,
ey Allaha, qadına, çörəyə sadıq insan.
və heç vaxt inciməyən
onu atıb gedən qadından,
onu ac saxlayan çörəkdən,
onu yoxluğuna inandıran Allahdan.
yəni daha dərinədən, məsələn, torpağın altından düşün həyatı.
zamana şahidlik edən əcdad sümüklərinin yanından.
məsələn, şüurun altından,
elə bir yerdən ki,
qorxunun əbədi dustaqları yatır orda: günah və vicdan.
düşün ki, günahın cazibəsidir poeziya
və vicdanın bədənidir şair.
bir az məni düşün, mənim aqibətimi düşün,
baş-başa qalanda şərabda yoldaş axtaran təklikdə.
getdikcə ümitsizliyin itaət tərzinə çevrilir
boş qəlbə təkliyə sitayiş.
yaddaşıma işgəncə verir keçmiş zaman,
kənüllü düşdüyüm bu əsirlikdə.
vaxtilə süd dişlərini bir qadınla çıxarmışdı bu yalqızlıq,
indi nəhəng şəhərlərlə də doymur gözləri.

uzaq ölkələri çəkir iştahası.
 bir az məni düşün; elə bir məhkumu ki,
 vicdanı qorxunun əsiri və sevgisi günaha intəhasız.

artıq səsləri beynimə düşür
 şüuraltımdakı kirayəniş xoşbəxtliklərin.
 heç bir ölümü mənə tanış deyil bu şəhərin,
 amma bütün ölümlərində ünvanı var getdiyim yerlərin.

daha məni nə qədim yürüşün aşiq fatehi,
 nə unudulmuş inqilabın son üzvü,
 nə də keçmiş mübarizənin gecikmiş şahidi kimi
 xatırlayan tapılar.
 artıq bir həyat məhkumuyam mən,
 siqaretin ən acısı,
 təhlükənin ən yaxında olanıyam.

ömür kaleydoskopumdasa hər şey köhnə və təkrar.
 illik sevgi təqvimində hər gün eyni qadın var.
 olsa-olsa, uclarını ağızımda tutduğum mismarlarla
 qalacağam,
 divara mıxladığım bir fotonun yadında.

tanıdıqca şeytanları, tərk etdikcə dinləri,
 ötüb-keçən illərdən miras qalan inanc bu, –
 həyatın pəncəsindən sağ çıxmır heç bir duyğu.

Qazinin müharibə xatirələri

o vaxt hələ yamyaşıl idi,
 yarpaqları tökülməmişdi rəsmdəki bu ağacın.
 adamların qiyməti eyniydi şəhərin avtobuslarında,
 getdikləri dayanacaqlar, itdikləri uzaqlar fərqliydi.
 uşaqlar hələ unudulmamışdı boş qalan yelləncəklərdə.
 onların əsəblərini sığallayan dayə sazaqlar fərqliydi.

yalnız müharibə illərində rəngi yenilənən bayraqlar
 sağa-sola yelləyirdi
 vətən sevgisinin adı günlərdə necə solğun bir hiss olduğunu.
 yaraların rəngi eyniydi, bayraqlar fərqliydi.
 eyni cür üşüdükdü qazinin canındakı qəlpə,
 aşıqın ruhundakı xatirə,
 biri təsadüfləri tarixə çevirən müharibənin yadigarıydı,

sümüyə saplanmışdı dəmirdən
biri adiləri əfsanələşdirən eşqin mirasıydı.
naməlum cəsəd kimi düşüb qalmışdı yataqda
didərgin bir ömürdən.
ayrılanlar eyniydi, yataqlar fərqliydi.
siz də görmüşdünüz onu
şəhərdən xeyli uzaqda, çöplərin yaşadığı quru çölün ortasında,
lənətlənmiş şeytan təkliyin eynisiydi qatar gözətçisinin koması.
illərdi tənhalıq kimsəsizliyin keşiyini çəkirdi orda.
öz təkliyinə yemək bişirirdi bir qoca
öz yalqızlığına mahnı axtarırdı tozlu radioda.
hər dəfə mən öz gələcəyimin yanından keçib-gedirdim sanki,
gah içkili və köhnə paltoda,
gah ayıq və yük yerindəki möhürlü tabutda.
yollar, talelər eyniydi, yazıqlar, yalquzaqlar fərqliydi.

üzümüz bəs deyildimi, bizə ad da qoyurdunuz?
susdurulan ağızlarda üzümüzün ünvanını itirdik.
çağırılan adlar, soyadlar eyniydi,
saplanan süngülər, xıncımlayan qundaqlar fərqliydi.

o vaxt yamyaşıl idi,
yarpaqları hələ tökülməmişdi rəsmdəki bu ağacın.
o vaxt bu küçədə dilənçi yox idi,
o vaxt övladı olmurdu bu şəhərdə yalqızlıqla ehtiyacın.
payız indiki kimi eyniydi,
veteran ağacların sinəsindəki tək-tük yarpaqlar fərqliydi.

Vaxtsız düşüncə

acı bir əyləncəylə başlayır növbəti gün.
pərdələrdən süzülən tozlu ipindən dartıb,
vaxtından tez böyümüş ümitsiz bir uşaqlıqla
sökürəm talvardakı köhnə payız günəşini
məndən şübhələnin, qaranlıq vaxtsız düşsə...

hələ ki uzun və boş süfrələri xatırladır xiyabanlar,
gündəlik qonaqlar hələ gəlib çıxmıyblar.
bir azdan gündəlik cinayətlər qaldığı yerdən başlayacaq,
Allaha müftə inandığı üçün öldürəcəklər gecədən sağ çıxan şairi.
bir azdan aclıq çörəyi müqəddəsləşdirəcək,
sevgi qadını.
dincini almadan üç növbə işləyəcək
doğum evləri, çörək sexləri,

ancaq nədənsə bolluğun süfrəsindən heç vaxt gəlmir çörəyin iyi.
qadından imtina ilə başlayır sufinin zənginliyi,
ruhun qədimliyi.
harada ki qadın var,
orada çörək var, çörək dərdi var.
harada ki sevgi var,
oradadır aclar!
harada ki ac var,
orada məhkəmə qətnamələrində yaşayır sevgilər,
qənimət kimi bölünür övladlar.
xoşbəxtliksə anlayış deyil, bəxti gətirən adildir.
inanmırsansa, kimsəyə hiss etdirmədən
masanın üstünə bax.
necə də yan-yörəsinə gülümsəyir
qızıl suyuna çəkilməmiş ucuz əşya.

Əlisəmid Kür

düyün düşüb fikir kimi.
günortanın istisində ünvansız çöldə Kür kimi
tüstülənə-tüstülənə
axıb, axıb o gedəndi
Əlisəmid Kür!

üzü laylay çalınmış torpaqdı,
köçdən geri qalan şikəst vətəndi
Əlisəmid Kür!

suların paytaxtı ucsuz Xəzərdə
Kürün aqibəti kimi,
gəlib, gəlib bu şəhərdə
o itəndi
Əlisəmid Kür!

canına çör-çöp daraşmış,
özü-özünə dolaşmış qəzəbli burulğan kimi
özünə də çətindi,
çətindi
Əlisəmid Kür!

hirsli əngində kilidli,
gözünün yaşı ovcunda,
bilmirsən ögey atadı,
bilmirsən yetimdi
Əlisəmid Kür!

QISMƏT

Bağışlanma

Anlayan olmağa məhkum olduqca,
özün cavablar verdikcə öz suallarına
çəpərlərin böyüyər, hasarların uclar
adamlar o tayda qalar,
sən eynəklərinin arxasında...

Mən tütünlər çəkib şərəblər içmiş,
dənizlərdə günəşlər batırmış adamam.
Özündən yaxşı heç kim aldatmır adamı...
Hara gedirəm gedim,
harda gizlənirəm gizlənirəm,
elə hey arxamca düşür yeni günün axşamı.

Amma bilirəm,
gün gələcək, uduzacaq eynəklər gözlərə,
şairlər sözlərə uduzacaq, gün gələcək
səslər qulaqları bağışlayacaq,
yollar ayaqları.
Allah uşaqları...

Şənbə günü saat 12-də

Yağış şəhəri gülləbaran edir.
Gedir,
sağ əlində çətir tutmuş bir adam gedir
Nazim Hikmət küçəsiylə üzüaşağı.
Göydələnin bahalı kölgəsindəki
evlərin pəncərəsindən
fikirli gözlər zillənir küçəyə.
Qab-qacaqlı,
qaş-qabaqlı xanımların gözləri...

Fikrinin çəkməcəsində
 “ehtiyat üçün” bıçaq gəzdirən taksi şoferi
 sarıköynək avtomobilin pəncərəsindən
 topdan və pərakəndə satışla söyüş satır.
 Dabanları şişmiş, düymələri düşmüş,
 qırmızı vedrəsi moruqla dolu bir uşaq
 üzü yağışa tərəf qaçır.
 Elə bil, yox olmaq istəyir yağışın içində...

Külək buludları kart kimi qarışdırır.
 Vicvicə keçir gölməçələrdən,
 suların üzü qırışır...

Sağ əlində çətir tutmuş adam
 Nazim Hikmət küçəsiylə üzüəsağı gedərkən,
 (düz tapdınız, yəni mən)
 üşüyür və düşünür:
 Axşamlar Cavid parkında
 bir qocanı gəzdirməyə çıxarır nəvələri.
 Başı təslim bayrağıtək sağa-sola yellənir;
 elə bil ölümün “Gedəkmi” sualına
 “hələ yox” – deyir.

Nazim Hikmət küçəsiylə üzüəsağı gedən adam
 dostlarının yanına tələsir qayğılı addımlarla;
 ən sadıq dostlarının – kitabların yanına...

Futuristika

Qorxmayıb topuğu qanadan daşlardan,
 sağ çıxıb gündəlik savaşıqlardan,
 ilişib qalmadan axmaq təsadüflərə,
 təəssüflərə əbədi baxmayanlar,
 adam üçün çıxanda adamlıqdan çıxmayanlar
 quracaqlar gələcəyi.

Öz dərdimizi
 dərdlərin ən böyüyü saymamağı öyrənəndə,
 sevəcəyik məmləkətin ahılını da, uşağını da.
 Göyqurşağına da göz vura biləcəyik.
 Gəlsin, yaxına gəlsin,
 ölkənin ən ürəkdən güləni, ən gözüsulusu,
 ən sısqası, ən bazburutlusu,
 görək kim bilir, kimin ürəyində nə var?

Bilirəm, göydələnlər daxmalara,
ciplər sedanlara yuxarıdan aşağı baxır;
bilirəm, bəzən hara qaçırsan qaç,
bütün küçələr eyni yerə çıxır,
amma səbrin kölgəsinə sığınıb
öz işini görənlər olmasa,
inanın, inanmazdım...

Qonur pişik balası

Qonur pişik balası blokda miyoldayır.
Günəş nur baltasıyla qaraqabaq gecənin
boynunu təzə vurub. Mətbəxdə çay qaynayır.
Yavaş-yavaş evlərin, adamların, küçənin
səsləri, nəfəsləri bir-birinə qarışır.

Kanallardan birində uzunboğaz çəkməli,
pişikgözlü bir xanım şəhadət barmağında
qələbə medalitək əzəmətli görünən
yaqutqaşlı üzüyü sağa-sola çevirib
zəmanəni pisləyir. Çay qaynayıb, fit verir.
Qonur pişik balası blokda miyoldayır.

Küçənin sükutuna qarışqatək darəşən
rezinayaq maşınlar, asfaltın kələ-kötür,
qırıq-qırıq üzünə elə bil ütü çəkir.
Qonur pişik balası blokda miyoldayır.
Yarıyoq beynimdə qarışıq düşüncələr
ora-bura qaçırsın. Çaya şəkər qatıram.

Pəncərədən tələsən adamlara baxıram:
Ucaboy adamlara, bəstəboy adamlara.
Hamının yerində izah olunmaz tələş,
bir parça da qorxu var. Səbəbini bilmirəm,
amma sanki adamlar əlbisə əvəzinə
ələvə olunmuş vaxtda özü öz qapısına
qol vurmuş futbolçunun əhvalını geyinib.

Qonur pişik balası ağlamsın blokda.
Amma yazıq bilmir ki, çoxdandır adamların
çuxasını kəsməyə vaxtı yoxdu dünyada.

Yenidən

Adam getdiyi yerə özünü də aparırsa,
demək, getmək qeyri-mümkündü əslində;
gerçək olan yalnız yerdəyişmədi –
A nöqtəsindən B nöqtəsinə.

Adam nə qədər təklənir-təklənsin həyatda,
özünə deməyə bir-iki kəlməsi varsa, bir-iki həqiqəti,
yəni ürəyiylə danışa bilirsə, vəssalam,
kim nə deyir-desin, boş verməli...

Adam yolları bağlananda, topuğu qanayanda,
toxtaq ola bilirsə, keçmirsə qürurundan,
bir başı kəsiləndə, min baş çıxara bilirsə Ximera kimi,
min qılinc parıldasın, min xəncər itilənsin, vız gələr.

Adam sərin bir yaz gecəsi küçəyə baxanda,
düşünəndə ötənləri damağında sonuncu siqaret,
xatırlayanda ölümlər izdihamına qarışan dostları,
birdən çox adi şeyləri yenidən başa düşür...

Aydınlıq

Yağış səhərəcən yağsın şəhərə,
Hamının dərini yusun aparsın.
Quşlar qonaq gəlsin mavi Xəzərə,
Balıqlar evinə yosun aparsın...

Ölüm qapımıza elə gəlsin ki,
Birini alanda biri qayıtsın...
Uşaqların üzü elə gülsün ki,
Mərmilər utanıb geri qayıtsın.

Yağış səhərəcən yağsın şəhərə,
Titrəsin evlərin navalçaları....
Yağmur mələkləri enmişkən yerə
Verək aparsınlar tapançaları...
Bir qızın eyvanda əlləri donsun,
Qız durub boylansın küçəyə bir də...
Çətirsiz bir oğlan islanıb dursun,
Qız gözü küçədə darıxan yerdə...

Oğlan o küçəyə çəkdikcə keşik,
Səkidə titrəyən kölgə islansın.

Asfaltdan su içən qonur bir pişik
Çətirsiz oğlanla birgə islansın.

Bir gün hamımıza elə gəlsin ki,
Yağışlar yağırsa, hər şey düzələr...
Sinoptiklər çıxıb xəbər versin ki,
Sabahdan adamlar sevinə bilər.

Yağış səhərəcən yağsın şəhərə...

Gecənin melanxoliyası

Divarda əriyir
stoldakı şamın kölgəsi.

Şam işığı boyunca qaranlıqdı
ışığın çatmadığı yerlər.

Masadakı adamlar üzüqara, susmuş...

Əsəbdən əlindəki alışqanı oynadır kişi,
alışqanın gücü çatmır qaranlığa.

Kişi masaya atır alışqanı,
divarda əriyən kölgədə alışdırır
dodağındakı darıxmağı.

Kişi bir tüstü darıxmaq çəkir içinə,
bulud üfürür qaranlığa,
alışır qanı,
götürür alışqanı...

Qadın şamda bişirir baxışlarını...

Qaranlıq melodiyasının zilində
susur iki nəfər.

Sonra kişi darıxmağını çəkib bitirir,
qadın yandırır qurtarır şamda baxışlarını...

Əriyir divarda
stoldakı şamın kölgəsi.
Azalan şam kölgəsi boyunca uzanır gecə,
kişi alışqanı oynadır yenə,
qadın baxışlarını atır şamın içinə
və beləcə,
gecə nəqarətlənir.

Şərif AĞAYAR

yazıçı, esseist

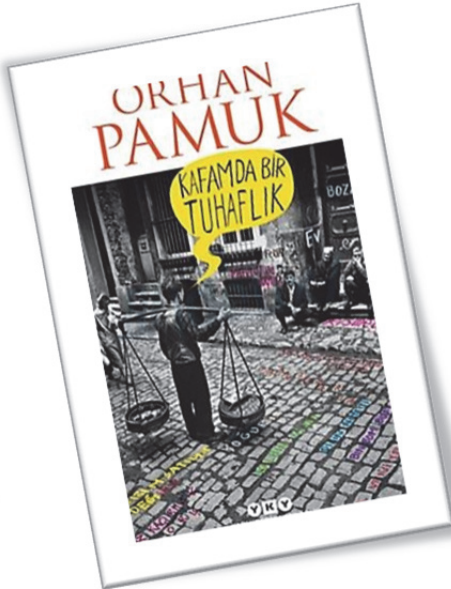
İki qitəni birləşdirən və ayıran yazıçı

Orxan Pamukun “Kafamda bir tühaflıq” romanı haqqında qeydlər

Mütəxəssislər hesab edirlər ki, Nobel mükafatı laureatı Orxan Pamuk sonuncu “Kafamda bir tühaflıq” romanı ilə tamam fərqli rakursda göründü. Şübhəsiz, tematik baxımdan bu əsər müəllifin digər romanlarından fərqlənir. Obrazlı desək, yazıçı bu dəfə kameranı əks nöqtədə qurub; həmişə “pəncərədən” həyətə (əslində, həyata) baxırdısa, bu dəfə “həyətdən” pəncərəyə baxası oldu... “Bilmədiyi”, “yaşamadığı”, “hiss etmədiyi” bir dünyadan bilənlərdən, yaşayanlardan və hiss edənlərdən daha maraqlı yazdı. Forma baxımından özünü

keçməsə də, “Mənim adım qırmızı” və “Qar” romanlarındakı fəndlərin sintezini edərək, əsərə yeni çalar verdi; gah intonasiyası xeyli xəfifləmiş klassik təhkiyə (“Qar”), gah qəhrəmanların monoloqlarının müəllif təhkiyəsini əvəz etməsi (“Mənim adım qırmızı”).

Bəs romandakı tühaflıq (qəribəlik) nədir? Və bu tühaflıq niyə qəhrəmanın qafasında(başında)dır? Hərfi tərcümə etsək, romanın adı belə alınacaq: “Beynimdəki qəribəlik”. Amma məncə, ifadənin anlamı “Özümü qəribə hiss edirəm”dir. Bir məsələ var ki, romanda Mövludun yaşadığı çoxmərtəbəli binadan görünən İstanbul maketi ilə onun beyni arasında qəribə

metafor yaradılıb. Yəni türk dilindəki bu “qafa” sözü “beyin”, “xəyal”, “fikir” anlamında işlənsə də, həm də elə “qafa”nın özüdür və bu mənada romanın adının dilimizə uyğunlaşdırılması çox çətindir (kitabı tərcümə etməkdə olan dostumuz Nəriman Əbdülrəhmanlıya əzm arzulayıram). Əsərin ən böyük “tühafılığı” da elə budur.

Orxan Pamuk

Əslində, yaşadığımız, küçə-küçə, ev-ev, bina-bina öyrəşdiyimiz, alışdığımız, sevdiyimiz şəhər həm də qafamızda mövcuddur. Hərənin öz Bakısı, Parisi, İstanbulu var. Məsələn, qəribədir, mən Sumqayıt şəhərini heç vaxt qafamda düz-qoş edə bilmirəm. Hara haradır, şəhər necə yerləşib, hara uzanır, hara sıxılır, hara burulur... Getdiyim ünvanı tapıram, küçələrində rahat gəzirəm, amma beynimdə canlandırma bilmirəm. Mənim qafamda Sumqayıt adlı bir tühafıq yoxdur. Onun enerjisini, ruhunu tuta bilmirəm. Həm də insan beyninin qırıqları, damarları və sinirləri şəhər xəritəsinə bənzəyir...

Mövludun dini “İrşad” qəzetində gördüyü qəbiristanlıq fotosunu yadırmıza salaq. Qadını öləndə həmin mənzərəni qəbiristanlıqda görür və dəhşətə gəlir. Yəni kitabdakı İstanbul həm də Mövludun qafasında tühafca yaranan bir məkandır. Bir az da mistikdir, təbii ki. Müəllif burda həm də çox incə postmodern fənd işlətməklə real fotonu təqdim edir, eyni zamanda əsərə vizual mahiyyət verir.

Daha bir tühafıq əmisi oğlunun oyununa düşən Mövludun aldanaraq sevdiyi və uzun müddət məktub yazdığı qızı deyil, onun bacısını qaçırmaması, al-dandığını biləndən sonra üstünü vurmamasıdır. Bu tühafıqlar əsər boyu davam edir – onu aldadan əmisi oğlu Süleymanın dəlicəsinə sevdiyi Samiha axırda Mövluda qismət olur, ən sonda Mövlud anlayır ki, sən demə, xoşbəxtliyi səhvən qaçırdığı Rayihədə imiş... Məncə, burda klassik sevgi və xoşbəxtlik anlayışına ciddi bir istehza var. Səadət həmişə sevgiyə deyil, bəzən də təsadüflərə, taleyə, karmaya bağlı olur.

Əsərdə Pamukun bir çox ədəbi fəndlərindən söhbət açmaq mümkündür və bütün bunları ən incə təfərrüatlaracan göstərmək hardasa romanın yarısı qədər yazıb-pozmaq tələb edir. Ancaq xüsusilə diqqət çəkən ad-ışarələrdən söz açmadan keçmək olmur. Sağ kəsimin parlaq nümayəndələrinin adlarına baxaq: Qorqud, Turan, Bozqud, Süleyman, Hacı Həmid Vural (*vur al*) və s. Ən ironiklərindən biri Boynuəyri Əbdülrəhmandır. Adamın boza gəzdirməkdən onurğası əyilib, kasıblıqdan qızlarını “satmaqla”, yəni başlıq haqqı almaqla gününü kef-damaqda keçirmək istəyir. Adının mənası isə Allahın quludur. Güngüzəranı və ümumi həyatının süjeti də onurğasının günündədir. Mövludun (*peyğəmbərlərin oxşarı olmasın?*) solçu dostuna baxın: Fərhad! Onu xoşbəxt

edən qadının adı isə Rayihədir (*gözəl ətir*). Mövludun atasının da, özünün də başına oyun açan, onları zəlil gününə qoyan, eyni zamanda epizodik yaxşılıqlarla “humanist qohum” obrazı yaradan əmisinin adı isə Həsəndir. Həsən sözünün mənası “gözəllik”dir. Və bu, kimin adıdır? O Həsəndən bu Həsənə nələr və necə dəyişdi?

Eynən Bakı kimi, İstanbula da müxtəlif səbəblərdən güclü axın var. Şəhər plansız şəkildə böyüyür, məmurlar rüşvət alaraq buna imkan yaradırlar. Və cəlayi-vətən olmuş insanların İstanbul macəraları başlanır: bu macəraların içində faciə də var, dram da, komediya da! Mövlud İstanbulu boza, qatıq, quru plov sata-sata anlayır – adamlarıyla, küçələriylə, polisiiylə, bələdiyyəsiylə, oğrusu-qulduru, yaxşısı-yamanıyla...

Əsərlərindən görüldüyü kimi, Pamuk bir İstanbul aşığıdır. Hətta onun dünyanın ədəbi coğrafiyasındakı yeri İstanbulun xəritədəki yerinə bənzəyir: bir yanı Avropada, o biri yanı Asiyada. Müxtəlif dinlərin, mədəniyyətlərin qovuşduğu bu böyük şəhəri dünyanın mərkəzi də hesab etmək olar. Öz adaşından fərqli olaraq, Pamuk İstanbulu gözüaçıq dinləməyi bacarır.

“Kafamda bir tühafliq” romanında müəllifin 1960-80-ci illər İstanbuluna qəribə bir nostaljisi duyulur. Lap az qala Tuttpə və Kültəpə camaatını “şəhərin qədim ansamblını pozmaqda” günahlandırır. Amma Mövludun və qadını Rayihənin bura daxil yoxdur. Onlar ayrılır bu insanlardan. Hətta Mövlud öz bozasıyla əski İstanbulun simvoluna çevrilir.

Orxan Pamuk heç bir romanında Mövlud qədər sevimli obraz yaratmayıb. Eyni zamanda onun Hacı Həmid qədər birmənalı mənfi obrazı da yoxdur, mən bilən. Bircə bu fakta görə “Kafamda bir tühafliq” romanını postmodernin meydanına buraxmamaq da olar. Məncə, Nobeldən sonra yazıçı ilk dəfə obrazların xarakterləri üzərində modernizmə xas bir dərinliklə işləyib. Hətta kitabda xarakterlərlə bağlı xüsusi cədvəl təqdim edib. Üstəlik, bir zamanlar “Yaşar Kamal ustaddır, ancaq romançı yox, dastançıdır” desə də, özü bu əsəri “modern dastan” adlandırır. Elə İstanbulun özü kimi böyük və müxtəlif mədəniyyətləri qovuşduran (multikulturalist) romanlar yazır. Bu romanında isə həmin mistik, metafizik şəhərə, özü demiş, bozaçının gözüylə baxmaq istəyib. Yoxsul bozaçının (*lütfn “boza” sözünün mənasına özünüz baxın*) həyatı isə istə-istəməz sosial problemlərin içindədir. Yoxsul adam daha çox görünən, daha çox ictimaidir, eyiblərini, özəl həyatını gizləyə bilmir, həmişə ortalıqdadır – Mövlud kimi. O, təsadüfən saxlamağa qərar verdiyi bığlarıyla bahəm bütün zahiri görünüşü və daxili dünyasıyla Anadoludan şəhərə gələn əsər və film qəhrəmanlarına bənzəyir. Eyni zamanda tam olaraq heç biri deyil. Hətta bir az da Orxan Pamukdur. Baxın, yaşdaşdırlar: Mövlud da 50-ci illərdə doğulub.

Biz müəllifin ölümünü, müəllifin əsərdə müəllif kimi deyil, obraz kimi iştirakını, sənətlə həyat arasından sərhədin qalxmasını və s. çağdaş fəndləri Pamukun başqa kitablarında çox görmüşük. “Kafamda bir tühafliq”da bu məsələ daha ciddi şəkil alıb – oxucu özünü romanın içində hiss edir. Pamuk buna asanca, adi bir ştrixlə nail ola bilər. Necə deyərlər, almanın düşməsiylə cazibə qanununu tapır. Sadə misal: Samiha oxucuya müraciətlə deyir ki, boşuna

həvəslənmə, mənə kimin qaçırdığını hətta sənə də söyləməyəm... Açıq, mən bu məqamı oxuyanda diksindim; bir anlıq incidim də Samihadan. Axı o mənə niyə güvənir? Axı mən də onun pulgir atasının iradəsinə tabe olub, Süleyman kimi hissiz-duyğusuz bir adamla evlənməsini istəmirəm... Beləliklə, Samihanın da mənə tanıdığına bir anlıq əmin oluram.

Romanın ciddi özəlliklərindən biri də 60-cı illərdən bugünəqədərki rəngarəng Türkiyə gerçəkliklərini dəqiqliklə, heç nəyə güzəştə getmədən, heç bir şərt altında həqiqəti gözdən itirmədən anlatmasıdır. “Kafamda bir tühafliq”ın timsalında bir daha başa düşürük ki, bədii əsərin həm də öz dövrünün real mənzərəsini dəqiqliklə ifadə etmək gücü olmalıdır. Məsələn, şəxsən mən XX əsrin əvvəllərinin Azərbaycanını tarix kitablarından, salnamələrdən, xatirələrdən, digər sənədli materiallardan daha yaxşı Mirzə Cəlilin hekayələrindən hiss edə bilirəm. Yaxud “Sultan Səncər və qarı” mənzum hekayəsi tariximizə tamada kimi mədhlər yağdıran şair ruhlu sentimental tarixçiləri əbədi olaraq oyundan kənarda saxlayıb.

İdeologiya maddi qazanc üsuluna çevriləndə antiinsani xarakter alır. Romandakı sağçılarla məsələ məlum... Solçuların da çoxu, əslində, Fərhadın şəxsində pul qazana bilməyən sağçılardır. Dostu Fərhad Mövludla söhbətində deyir ki, biz özümüz kapitalist olmağa çalışırıqmı? Mağaza açıb, pul qazanmaq istəmirikmi? Amma Fərhad əlinə vəzifə keçəndə də kasıb insanları incitmir, varlıların üstünə gedir, böyük oyunlara girir və onun qurbanı olur. Bayaq dediyim kimi, əsl yazıçı dövrü əks etdirmək məsələsində ən çox inanılası şəxsdir. Bu mənada Pamuk bir qələm adamı kimi hər kəsin haqqını böyük ədalət duyğusu ilə verir. Təkcə fərqli ideolojiərə münasibətdə deyil, milli-etnik məsələlərdə də çox obyektivdir. Hər kəslə eyni məsafədə durmağı bacarır. Çağdaş ədəbiyyatda bu, çox ciddi məsələdir. Yoxsa ədəbiyyatın həqiqətləri çoxsaylı fərdi və ya qrup maraqlarının qurbanına çevrilər.

Севиндж ГУСЕЙНОВА

Депутат Милли Меджлиса
Азербайджанской Республики

С чего начинается Родина

О поэтическом творчестве Марии Михайловны Поповой

Это вторая встреча Марии Поповой с массовой читательской аудиторией. Первый сборник ее стихов увидел свет в 2008 году – по инициативе и с помощью Общественного Объединения развития регионов. Сборник был очень тепло встречен читателями. Об этом успешном поэтическом дебюте говорят многочисленные отзывы, адресованные редактору, Общественному Объединению, автору, а также мне. Многие обращались с просьбами помочь достать эту книгу.

Идея издания книги М.М.Поповой зародилась в доме ее близкой подруги Марии Василенковой в селе Славянка Кедабекского района – на родине поэтессы. Этот дом стал одним из достопримечательных мест горного района после посещения его президентом Азербайджанской Республики, председателем правящей партии «Ени Азербайджан» Ильхамом Алиевым и президентом Фонда Гейдара Алиева, послом доброй воли ЮНЕСКО и ИСЕСКО, депутатом Милли Меджлиса Мехрибан Алиевой в ноябре 2006 года.

Этот визит был поистине историческим. Впервые глава независимого Азербайджана посещал горное село, которое стало родиной нескольких поколений русских людей, поселившихся здесь в XIX веке. Здесь за чайным столом состоялась теплая, откровенная беседа руководителя страны с членами русской общины района. Говорили обо всем: о повседневных делах, заботах, о прошлом и настоящем села Славянка. Встреча широко освещалась в средствах массовой информации. После этого знаменательного события на одной из встреч в этом доме во время съемок документального фильма «Мне посчастливилось встретиться с Ильхамом Алиевым» было зачитано стихотворение Марии Михайловны, посвященное жителям села Славянка:

«Тебя приветствует там каждый камень,
Холодный ключ и тихая река,
И звездочки, похожие на пламень,
И эхо звонкое издалека...

*Дым из трубы, дорожка в огороде...
Живи спокойно в мире и работе.
Среди чужих ты там своя, родная,
Тебе с поклоном говорят «салам».
Печаль и радость делят по-соседски,
И горе тоже делят пополам».*

Так и появилась идея издания сборника стихов на основе проекта «Дружба» Общественной Организации развития регионов.

Осуществление этого проекта – одно из многочисленных мероприятий, которые ныне проводятся на территории Азербайджана и России. Проведение такого рода мероприятий в гуманитарной сфере свидетельствует о крепких дружественных отношениях между двумя государствами и их народами. Стоит отметить, что благодаря политике, проводимой президентом, господином Ильхамом Алиевым, в стране созданы все условия, чтобы русские, как и представители других национальностей, полноценно интегрировались в социально-экономическую, политическую и культурную жизнь страны. Достаточно будет указать, что сегодня более чем в 20 общеобразовательных школах занятия проводятся на русском, а в 327 школах – на азербайджанском и русском языках. В Баку действует один из крупнейших центров по подготовке кадров русистов – Бакинский Славянский Университет. В 2008 году был открыт филиал МГУ им. Ломоносова, функционирует Русский драматический театр им. Самеда Вургуня, Российский информационно-культурный центр и первый на постсоветском пространстве Дом Русской Книги. В стране издаются 50 газет и журналов на русском языке, что в несколько раз больше количества русскоязычных СМИ в советский период. Стало традиционным – по инициативе интеллигенции и под патронажем президентов Азербайджана и России – проведение ежегодного гуманитарного форума, в работе которого участвуют представители более 20 стран.

Все эти факты свидетельствуют об огромном значении, которое придает азербайджанское правительство сохранению и развитию русскоязычной среды в республике, укреплению и расширению связей между нашими народами.

Большой интерес вызывает и биография самой Марии Михайловны Поповой. Она родилась и прожила значительную часть жизни в Азербайджане, в живописном горном селении Славянка Кедабекского района, где исстари обосновалась русская община. Мария Михайловна посвятила себя педагогической работе, учительствовала в Славянке и снискала уважение и любовь местных жителей. На поприще просвещения она проявила себя незаурядным педагогом-подвижником, умела внушить учащимся любовь к знаниям. Мне посчастливилось учиться у нее. Помнится, она говорила нам, десятиклассникам: «Выбор за вами, прекрасных профессий много, а плохих профессий вообще нет. Но преимущество учительства – в постоянном общении с юной сменой, с нашим будущим. И работа с питомцами заражает энергией, воодушевляет, и ты молодеешь душой. Я чувствую себя счастливой, выбрав этот путь...».

В ее подходе к этому благородному делу органично сочетались воспитание и обучение, нравственное и познавательное начало.

Она, бывало, нелицеприятно сетовала на невнимание взрослых односельчан к книге, к чтению. Говорила: «Я обратила внимание: наши жен-

щины не жалеют денег на покупку хозтоваров, утвари. Выйдут из хозмага и – мимо книжного магазина (магазины эти в селе были рядышком). Нет, чтобы заглянуть в книжный магазин, подумать о том, какую книжку выбрать и купить для своих детей».

Такие укеры не проходили бесследно. Она любила в людях любовь к книге, к знаниям.

У нас в селе по обе стороны большака – магистральной дороги – простирались плодовые участки, там же находился и родник «Нижний Нарзан».

В 80-е годы эти сады были ликвидированы под предлогом «развития картофельного хозяйства». Когда началась эта беспардонная рубка, помню, как Мария Михайловна входила в класс и со слезами на глазах жаловалась: «Вы знаете, с каким трудом наши предки растили и лелеяли этот сад! Сколько лет и усилий посвятили ему! Этот сад создавали ради нас, ради того, чтобы село наше стало краше, благодатнее! Чтобы мы любовались им, радовались, отдыхали под сенью зеленых куц...».

Школьники ее обожали. Бывало, она входила в неподопечные ей классы и сообщала: «Я вам предложу на добровольных началах взяться за благое дело: надо помочь одинокой больной женщине собрать урожай. Пусть все желающие после уроков, подкрепившись дома, в такое-то время придут туда-то, и я тоже буду там...»

Таких эпизодов много. И, вспоминая их, хочу сказать, что стихи Марии Поповой есть продолжение и выражение ее благородной жизненной позиции, эхо ее отзывчивой, широкой и чуткой души. Понятие «родина» для нее начинается с родимой земли, на которой родился, живешь и трудишься, а так же с людей, и с истинных граждан, и ей равно дороги и близки добрые, достойные, работающие, праведные люди – русские и азербайджанцы, к которым она, как говорится, прикипела сердцем. В ее творчестве находишь ответ на один из злободневных вопросов современности – о важности и необходимости «мультикультурализма». Любовь к Азербайджану звучит в ее поэтических исповедях, в письмах и стихах, посвященных Президенту Ильхаму Алиеву, главе нашего государства, и Гейдару Алиеву, общенациональному лидеру азербайджанского народа. В ее творчестве слова «Азербайджан», «Азербайджанский народ» и «Президент Азербайджанской Республики» воспроизводятся словами «Наша Родина», «Наш народ», «Наш президент». В этих стихах ярко отражается национальный характер азербайджанского народа, его доброта, толерантность и радушие.

Предки Марии Михайловны – из российских духоборов, которые при царском режиме были сосланы и нашли пристанище в селе Славянка. И чужая, южная горная земля стала для них второй родиной.

В заключении хочу поздравить Марию Михайловну Попову – мою школьную наставницу, с выходом в свет второй книги в Азербайджане и выразить благодарность партии «Ени Азербайджан», редактору издания поэту Талеху Гамиду и всем, кто вложил свой труд в осуществление этого, несомненно яркого культурного события.

Мария Попова

Репина Мария Михайловна родилась в 1939 году в селе Славянка (Кедабекский район) в семье колхозника. Отец Репин Михаил Михайлович погиб на фронте в 1942 году. Ее воспитывала мать Аграфена Федоровна. Бабушка, Авдотья Ивановна, сыграла большую роль в формировании нравственного облика поэтессы. Она приобщила ее к устной народной поэзии. Мария Михайловна окончила среднюю школу в Славянке в 1956 году. В 1957 году поступила в Педучилище имени Клары Цеткин в городе Кировабаде (ныне город Гянджа). После окончания училища работала в средней школе Славянки учительницей начальных классов. В 1966 году поступила в Пединститут имени М.Ф.Ахундова, после окончания института преподавала русский язык и литературу в школе села Славянки более 40 лет. В 1981 году была награждена медалью «За трудовое отличие». Имеет двух сыновей и двух внуков. В настоящее время на пенсии. Азербайджан покинула в 1999 году по состоянию здоровья.

После замужества с 1959 года носит фамилию мужа – Попова Мария Михайловна.

От редакции

Письмо в Славянку

Марии Василенковой

Там жизнь – не мед
И здесь она не сказка...
Нигде покоя для простой души.
Живи ты там,
Там все свое родное,
В Россию, дорогая, не спеши.

Тебя приветствует там каждый камень,
Холодный ключ и тихая река,
И звездочки, похожие на пламя,
И эхо звонкое издадека...
Дым из трубы, дорожка в огороде,
Живи спокойно на свободе.

Среди чужих ты там своя, родная,
Тебе с поклоном отдают «салам».
Беду и радость делят все поровну
И горе тоже делят пополам.

В России будет трудно и тоскливо,
Никто твоих мучений не поймет
И станет так тревожно, сиротливо
И боль души так быстро не пройдет.

Скучать ты будешь по селу родному,
По яблокам, что зреют под окном,
И будешь рада чуду дорогому,
Когда во сне увидишь дом.

Скучать ты будешь, я ведь точно знаю,
Я со своей позиции звоню...
Когда тоска мою сжимает душу
Я молча плачу иль пою...

Ну, вот и все,
Прими мое посланье,
Цветок увядший преданной души.
Решай сама, и если есть сомненье,
В Россию, дорогая, не спеши.

Мань, это тебе на память.

И вновь наслаждаюсь

*Любимой Славянке
Своей посвящаю*

И вновь наслаждаюсь
Я буйной весной,
Когда высыхают
Последние лужи,
И клен зеленеет,
И птицы поют...
Ты только послушай!
Ты только послушай!

Мне стелет природа
Зеленый ковер,
И нежное солнце
Меня согревает,

И радости полон
Потухший мой взор
(Быть может, об этом
Никто не узнает)...

И Родины даль
Сократилась совсем...
Стоят предо мною
Высокие горы,
Просторы Кавказа
И синий Гей-Гель,
Друзей и подруг
Удивленные взоры.

Я снова, как в детстве,
Восторгов полна.
Цветы луговые
Мне радуют душу,
А где-то играет
Рожок пастуха...
Ты только послушай!
Ты только послушай!

В разгаре давно
Полыхает весна.
Поют соловьи
На горах Ясамала.
И только вдали
От Славянки своей
Вкус Родины малой
Сполна я узнала!

Памяти Гейдара Алиева

Истории трагический излом,
Опять перевернулось все вверх дном,
Социализм доживает век...
И перестройка,
И неразбериха,
И растерявшийся
Советский человек.
И рушится громадная держава.
Растерянность, неверие, психоз.
Одних – в архив,

Другим и власть, и слава,
 Все ринулись в политику всерьез.
 Забыли люди
 Равенство и братство,
 Забыли старый
 Дружеский обет,
 Что люди – братья,
 Без различья наций,
 И каждый требовал:
 «Суверенитет».
 Мечта соседей под шумок развала –
 Нагорным Карабахом завладеть.
 Уже земля войною запылала,
 И стал союз по щепочкам лететь...

Москва растерянно
 На это все взирала,
 В Баку на танках ворвалась «свобода»,
 И кровь лилась у мирного народа.
 Всех лихорадит,
 Всюду льются слезы,
 Оплакивают матери детей...
 И что теперь призывы и угрозы?..
 А человек без веры жить не может.
 И толпы на майданы повалили,
 Но кто конец сумятице положит?
 И вот пришел Гейдар Алиевич Алиев!
 Умом политика
 И сердцем человека
 Он все тревоги наши ощутил,
 Кровавую войну в Нагорном Карабахе
 Как аксакал, умело прекратил.
 И в Лондоне, Париже, Лиссабоне
 Во всем величье
 Миру он предстал,
 Твердящим о свободе и законе
 Он истину явил и доказал.

Он верил в то, что общее согласие
 К успеху и покою приведет.
 И твердо заявлял всему миру:
 – Я от беды избавлю мой народ!..
 Я выведу его на светлую дорогу,
 Где места нет ни горю, ни нужде...

И мир поверил мудрому Гейдару
– В Баку, Москве, повсюду и везде!
Считались с ним властители планеты,
Гордилась лидером отчизна-мать,
– Гейдар Баба! – его так звали дети,
А я хочу орлом его назвать,
Орлом земли по имени Азербайджан,
И пусть его крылатый гений,
Являет путь республики весенней
В созвездии вольнолюбивых стран!

Землякам

Салам, земляки, дорогие!
Я вижу чудесный сон?!
Спасибо за чуткость, родные,
Примите глубокий поклон!

Ликует душа от восторга,
Я так вам несказанно рада!
Увидеться с вами – и честь
И очень большая награда!

Похоже, что я растерялась,
Запуталась в выборе слов.
Случилось великое чудо:
Увидела я земляков!..

Спасибо, что дружбу народов
Стремитесь надолго сберечь!
Что вас вдохновляет и радует
Прекрасная русская речь...

Вы мне о Баку расскажите,
Еще – о горах Ясамала,
Подробнее о нашей Славянке...
Я так от разлуки устала...

Памяти Муслима Магомаева

Нам боль утраты не унять:
Скорбим и плачем, и страдаем –
Покинул мир большой певец,
Ушел из жизни Магомаев...

Замолк Бакинский соловей,
Он не споет нам новых песен.
И потускнел вокальный мир,
Стал без него неинтересен.

Такого славного певца
Планета наша потеряла.
Его оплакивал Кавказ,
Россия-матушка рыдала.

Неподражаемый певец
В наследство песни нам оставил...
Он жизнь с восторгом принимал,
Любил ее, ценил и славил!

Народ ему рукоплескал,
Эстрады мира им гордились...
Под песни звонкие его
Плясали мы и веселились.

Порою голос, как набат,
Звучал торжественно и грозно:
«Звон колокольный... Бухенвальд» –
Все это страшно и серьезно...

Притупит время боль сердец,
С печалью радость породнится.
Для нас Муслим – всегда живой!
Потомки будут им гордиться!

Для нас Муслим –
Всегда кумир...
«Не знают гении забвенья»...
Звучит его предупреждение:
– Берегите, берегите,
Берегите мир!

Иду по дороге

Листья желтые падают тихо,
Устилают мой узенький двор.
Я сижу у окна одиноко
И смотрю на зеленый забор.
У забора резная калитка,

Ветер листья сухие метет,
По дорожке то тихо, то прытко
Постоянно проходит народ.
Размечталась... Иду по дороге,
Не иду, не бегу, а лечу,
Сердце бьется в тоске и тревоге.
Я домой, я в Славянку хочу.
Я домчалась до гор Ясамала.
Поворот, и еще поворот...
И волнение мало-помалу
Меня за душу снова берет.
Неподвижно стою у могилы,
Глажу елку дрожащей рукой,
И земли неизвестные силы
Дарят мне благодатный покой...
Звезды памяти быстро мелькают...
Слезы скорби текут и текут...
Листья узенький двор устилают
Ну а люди? Идут и бегут.

İslam peyğəmbərinin həyatı haqqında dəyərli mənbə

*Martin Linqs (Əbu Bəkr Siracəddin). "Məhəmməd (s): ilk mənbələr əsasında Onun həyatı" (Bakı, 2016, 384 səh.). Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin nəşri
Tərcümə edən: Elnarə Kərimova*

Qurani-Kərimin "əl-Qəmər" surəsinin 49-cu ayəsində buyurulur: "Şübhəsiz, Biz hər şeyi tale ilə yaratdıq".

1909-cu ildə Mançester şəhərində xristian protestant ailəsində dünyaya göz açmış Martin Linqsin taleyində də müsəlman olmaq, islamı tanımaq və islam peyğəmbəri haqqında kitab yazmaq varmış...

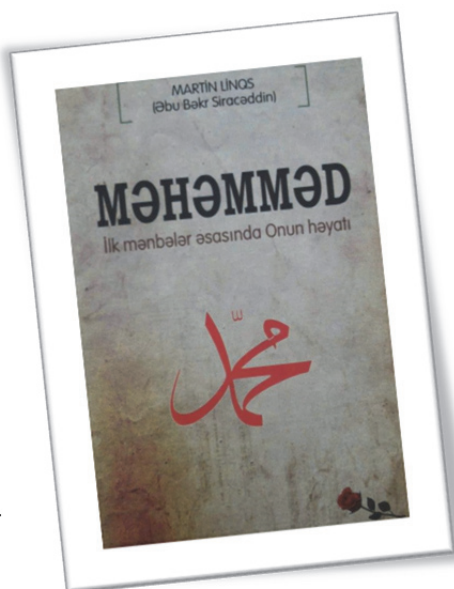
Onun həyatını dəyişən bir dönüş nöqtəsi oldu; hər zaman Həqiqət axtaran Martin Linqs Şimali Afrikada olarkən şazeliyyə təriqətinin şeyxlərindən Əhməd Ələvi əş-Şazeli ilə görüşür. Və həyatı boyu ona əzab verən suallara cavab tapır.

Şazeliyyə təriqəti Tunisin Şazeli qəsəbəsində doğulan Əbülhəsən əl-Şazelinin adı ilə bağlıdır. Onun nəsil şəcərəsi İmam Həsənin soyundandır. Katib Çələbinin rəvayətinə görə, Şeyx Şazeli 1258-ci ildə Həcc ziyarətinə gedərkən müridi Şeyx Əhmədlə ilahi söhbətə daldığı zaman ona verilən qəhvə çəyirdəklərini xüsusi bir kəramətlə qaynadaraq içibmiş. Buna görə də qəhvəçi əsnafı tərəfindən "pir" hesab edilir.

Şazeliyyə təriqətinin beş əsası var:

- 1) Zahirən və batinən Allahdan qorxmaq;
- 2) Sözdə və əməldə peyğəmbər sünnətinə riayət etmək;
- 3) Səadətdə və müsibətdə insanlardan bir şey gözləməmək;
- 4) Böyük və kiçik şeylərdə Allahın iradəsinə təslim olmaq;
- 5) Sevinc və kədərdə Allaha sığınmaq.

Bu təriqətdə dua və zikr önəmli yer tutur. Təriqətin qurucusu Əbülhəsən əş-Şazelinin "Hizbül-bəhr", "Hizbül-kəbir" "Hizbüs-səyir" "Hizbün-nəsr" kimi əsərləri zikr və dualar oxunan məclislərin mətəhi idi. Görünür ki, Martin də belə məclislərin birində olub və

Şeyx Əhməd Ələvi əş-Şazelinin təsiri ilə ilahi hi-dayətə qovuşub.

Onun islam peyğəmbərinin həyatının ən önəmli məqamlarını əhatə edən “Məhəmməd: ilk mənbələr əsasında Onun həyatı” adlı əsəri yazıldığı zamandan bəri islam aləmində böyük sevgi ilə qarşılanıb. Bu kitabın ən üstün cəhəti ixlas və sevgi ilə yazılması, ilkin qaynaqlara əsaslanması, səmimi və lakonik üsluba malik olmasıdır. Uzun illər Britaniya muzeyində Şərq əlyazmaları şöbəsinin müdiri işləmiş Martin Linqs ərəb dilindəki qaynaqlarla yaxından tanış olub. Lakin əsərin ən böyük məziyyəti onun Qurani-Kərimə başlıca qaynaq kimi istinad etməsi, peyğəmbərin həyatını Quran ayələri və surələrinin işığında araşdırmasıdır.

Əsər peyğəmbərimizin ulu babası olan həzrət İbrahimlə, həzrət İsmayılın dünyaya gəlməsi, anası Həcərlə səhrada tərk edilmələri, Zəməm bulağının, Kəbənin yaranması kimi islam tarixinə bilavasitə aid hadisələrin təsviri ilə başlayır.

Daha sonra Qurani-Kərimin “Fil” surəsində əks olunan hadisələrin geniş şəkildə açıqlandığı “Fil ili” (The Year of The Elephant) bölümündə məlum tarixi olaylar verilir. Əlavə təfərrüata varmadan bədii və lakonik şəkildə islam peyğəmbərinin həyatı əks edilir.

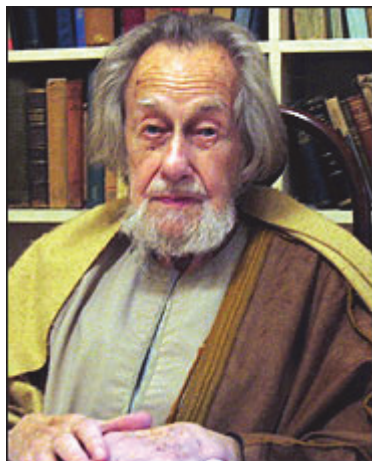
Məsələn, Qurani-Kərimin “əl-İnşirah” surəsində Allah-təala peyğəmbərə müraciətlə buyurur: “Ələm nəşrah ləkə sədrak. Vuadaana ankə vidrak. Əlləzi anqada zəhrak. Vua rəfəəna ləkə zikrak. Fə innə məəl usri yusra. İnnə məəl usri yusra. Fəizəfəragtə fənsab. Vua ilə rabbəkə fərgəb” (Ya Peyğəmbər!) Məgər Biz (haqqı bilmək, elm və hikmət dərsəsi etmək üçün) sənə köksünü açıb genişlətmədikmi? (Allahın Öz lütfü ilə köksünü açıb genişlətdiyi kimsə qüdsiyyət kəsb edə, vəhy qəbul etməyə layiq olar!)

Ağır yükünü səndən götürmədikmi?

(Sənə peyğəmbərlik yükünü yüngülləşdirmədikmi?!) (Elə bir yük ki) sənə belini bükürdü. Sənə ad-sanını ucaltmadıqmi?! (Yerdə, göydə səndən söhbət gedər, xütbələrdə adın çəkilər!) Şübhəsiz ki, hər çətinlikdən sonra bir asanlıq gələr! (Buna görə də çətinliklərə səbirlə dözmək lazımdır!) (Ya Peyğəmbər!) Elə ki (risalət təbliğ etməkdən və ya da dünya işlərindən) azad oldun, qalx, (dua et)! (Axirət üçün çalış-vuruş!) Və ancaq Rəbbinə yalvar (Üzünü Allaha çevirib yalnız Onun köməyinə bel bağla, Ona tərəf yönəl!).

Bu ayənin təfsirlərində peyğəmbərimiz hələ uşaqkən – süd anası Həlimənin himayəsində olduğu zamanlarda səhrada insan surətli iki mələyin Allahın əmri ilə onun ürəyini yarıb, oradan bir damla qatılaşmış qan laxtası çıxararaq, qəlbini paklaşdırıb təmizlədiyi barədə hadisəyə əsasən peyğəmbərin pak, məsum və günahlardan qorunmuş olması bildirilir.

Martin Linqsin (Əbu Bəkr Siracəddin) kitabında hadisələrin təsviri gözəl bədii dillə verilir, tərcüməçi də orijinalın sadə və səmimi üslubunu qoruyub saxlamağa müvəffəq olub. Sonrakı illərdə uşaq bu hadisəni daha təfəsilatı ilə

*Martin Linqs
(Əbu Bəkr Siracəddin)*

xatırlayır: “Ağ paltarlı iki adam yanıma gəldi, əllərində qarla dolu qızıl ləyən vardı. Sonra məni yerə uzatdılar və sinəmi yarıb ürəyimi çıxartdılar. Eyni şəkildə onu da iki yerə böldülər, içindən laxtalanmış qanı götürüb atdılar. Sonra ürəyimi və sinəmi qarla yudular”. Sonra isə əlavə edir: “Məryəm və İsadən başqa, bütün Adəm övladlarına anadan olduğu andan etibarən şeytan toxunub”.

Təqdirəlayiq haldır ki, tərcüməçi müəllifin təhkiyəsini, üslubunu qorumağa çalışsa da, bir sıra dini terminləri hərfi tərcümə etmir, onları tarixən işlənmiş ənənəvi şəkildə saxlayır.

Kitabda Qurani-Kərimin “Ələq”, “Muzəmmil”, “Duha”, “Qələm”, “Əbu Ləhəb” surələrinin nazil olma zərurətləri və səbəbləri hədislər əsasında dəqiq və dolğun şəkildə əks olunub.

Müəllif peyğəmbərin həyatını Qurani-Kərimlə vəhdətdə götürür və islam tarixindəki önəmli hadisələr, hicrət, merac, Ühüd, Bədr, Xəndək, Hünəyn, Taif dö-yüşləri tarixi ardıcılıq əsasında dəqiq tarixi mənbələrə və səhih hədislərə əsasən təsvir edilir. Müəllifin ərəbcə əlyazmalara istinad etməsi əsərin elmi dəyərini daha da artırır.

Martin Linqsin (Əbu Bəkr Siracəddin) “Məhəmməd: ilk mənbələr əsasında Onun həyatı” əsərinin Azərbaycan dilinə tərcüməsi və nəşri, fikrimizcə, olduqca gərəkli və əlamətdar bir hadisə kimi qiymətləndirilməlidir. Bu kitab yalnız müsəlmanlığı qəbul edən bir ingilisin islam peyğəmbərinə sevgi və ehtiramı hesab olunmamalı, eyni zamanda peyğəmbərin həyatı, islamın meydana gəlmə tarixi haqqında ilkin qaynaqlar əsasında qısa da olsa, səhih və etibarlı bilgiler əldə etmək istəyən hər kəs üçün dəyərli və maraqlı bir mənbə sayılmalıdır.

Nəzakət Məmmədli

*AMEA-nın Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunun Türkdilli
əlyazmaların tədqiqi şöbəsinin aparıcı elmi işçisi,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru*

Aprel

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Mübariz Qurbanlının rəhbərlik etdiyi nümayəndə heyəti "Beynəlxalq Həyat Sözü" təşkilatının dəvətilə İsveç Krallığında səfərdə olub. Səfər çərçivəsində Stokholm və Uppsala şəhərlərində ölkələrimiz arasında din sahəsində əməkdaşlığın davam etdirilməsi və genişləndirilməsi ilə bağlı bir sıra görüşlər keçirilib.

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Mübariz Qurbanlının İsveç Xristian Demokratlar Partiyasının lideri Ebba Busch Thor ilə görüşü

Xəzər Universitetində "Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları" kitabının təqdimatı keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri, akademik Kamal Abdullayev Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzində (BBMM) Nevada Ştat Assambleyasının spikeri Con Həmbrik (John Hambrick) ilə görüşüb. Görüşdə ilkin olaraq yaxın gələcəkdə Nevada Ştatının ali təhsil müəssisələrində Azərbaycan multikulturalizmi ilə bağlı tanışlıq müəhəzirlərinin, sonrakı mərhələdə isə Nevada universitetlərindən birində "Azərbaycan multikulturalizmi" fənninin tədrisinin təşkili qərara alınıb.

Qeyd edək ki, 29 aprel 2015-ci ildə Con Həmbrikin birbaşa dəstəyi ilə Nevada Ştat Assambleyası (Parlament) tərəfindən Azərbaycanda mövcud olan multikultural durum və tolerantlıq ənənələrinin təqdir olunduğu sənəd qəbul edilib.

Kamal Abdullanın Nevada Ştatının spikeri Con Həmbriklə görüşü

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Moskva filialının direktoru professor Natalya Krasovskaya aprelin əvvəllərində Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində baş verən, mülki əhali arasında tələfata səbəb olan erməni təxribatları ilə bağlı bəyanatla çıxış edib.

Bəyanatda bildirilir:

“Ermənistanın son günlərdə müntəzəm olaraq ataşkəsi pozaraq həyata keçirdiyi təxribatları Azərbaycan tərəfi layiqincə cavablandırdı. Bununla da Azərbaycan Silahlı Qüvvələri və xalqı torpaqlarını işğaldan azad etmək naminə döyüşə hazır olduğunu nümayiş etdirdi. Mənim fikrimcə, artıq bu prosesi dayandırmaq mümkün deyil. Bu münaqişəni həll edilməmiş formada saxlamaq olmaz. Tərəflər hərbi yolla deyil, masa arxasında danışıqlar yolu ilə beynəlxalq hüquq çərçivəsində problemin həllini tapmalıdırlar”.

Natalya Krasovskaya bildirib ki, müxtəlif beynəlxalq təşkilatların qəbul etdiyi qətnamə və qərarlar da təsdiqləyir ki, Qarabağ və işğal olunmuş 7 rayon Azərbaycanın tərkib hissəsidir və de-fakto geri qaytarılmalıdır. “Ümid edirəm ki, problemin həlli yolunda danışıqlar daha intensiv rejimdə davam edəcək və Azərbaycanın bu qətiyyətli çağırışı sülh yolu ilə həllini tapacaq. Rusiya bilavasitə öz sərhədlərinin yaxınlığında sülh və əmin-amanlığın olmasında maraqlıdır və düşünürəm ki, problemin sülh yolu ilə həllinə yardımını əsirgəməyəcək”.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Roma filialının rəhbəri, nəşir, politoloq Sandro Tetison aprelin əvvəllərində Azərbaycanın Dağlıq Qarabağ bölgəsində baş verən, mülki əhali arasında tələfata səbəb olan erməni təxribatları ilə bağlı bəyanatla çıxış edib.

Bəyanatda bildirilir:

"Bu günlərdə yenidən aktivləşən silahlı münaqişənin beynəlxalq mediada təminatı natamam və qeyri-dolğun olub. Qarşıdurmanın Azərbaycanın işğal olunmuş ərazisində baş verməsi, eyni zamanda Azərbaycanın işğal olunmuş ərazisinin qaytarılmasına dair BMT Təhlükəsizlik Şurasının qəbul etdiyi 4 qətnamənin hələ də yerinə yetirilməməsi faktorları beynəlxalq mediada qeyd edilməyib. Dağlıq Qarabağ və ətraf 7 rayonun da ermənilər tərəfindən işğal olunması nəticəsində Azərbaycanda 1 milyona yaxın insanın qaçqın və məcburi köçkün şəraitində yaşaması barəsində də beynəlxalq media susur. Azərbaycanın İtaliyadakı səfirliyi və Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin fəaliyyəti nəticəsində, xüsusən də Azərbaycanın getdikcə sayı artan italyan dostlarının dəstəyi ilə son günlərdə İtaliyada media təminatında əsl həqiqətlər öz əksini tapıb".

Azərbaycan Milli Kitabxanasında "Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları" kitabının təqdimatı keçirilib. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi və Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi ilə birgə təşkil olunan tədbiri Milli Kitabxananın direktoru Kərim Təhirov açaraq Prezident İlham Əliyevin 2016-cı ili ölkəmizdə "Multikulturalizm ili" elan etdiyini diqqətə çatdırıb. Bildirib ki, ölkə rəhbərinin sərəncamından irəli gələn məsələlərlə əlaqədar bir sıra tədbirlər həyata keçirilir ki, bugünkü tədbir də həmin silsilədənir. Direktor ölkəmizdə tarixən mövcud olmuş tolerant həyat tərzini və multikultural mühitin öyrənilməsi və təbliği baxımından nəşrin əhəmiyyətini vurğulayıb.

Azərbaycan Milli Kitabxanasında "Azərbaycan multikulturalizminin ədəbi-bədii qaynaqları" kitabının təqdimatı. Çıxış edir: Azərbaycan Respublikasının mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev

Təqdimat mərasimində çıxış edən mədəniyyət və turizm naziri Əbülfəs Qarayev ölkəmizdə "Multikulturalizm ili"nin elan edilməsinin dünyaya bir çağırış olduğunu deyib. Nazir qeyd edib ki, respublikamız hər zaman müxtəlif xalqların yaşadığı tolerant, multikultural məkan kimi tanınıb: "Azərbaycanda multikulturalizmin tarixi keçmiş və gələcəyi var. Multikultural siyasət gələcəyə, inkişafa yönəlmiş siyasətdir. Azərbaycan tarixən fərqli mədəniyyətlərin qovuşduğu, çoxsaylı xalqların dinc yanaşı yaşadığı ölkə kimi multikultural sahədə böyük təcrübə əldə etmişdir. Son illər ölkəmizdə keçirilən irimiqyaslı beynəlxalq tədbirlər Azərbaycanın bu sahədə əldə etdiyi mühüm nailiyyətlərin təcəssümüdür".

Kitabın rəyçisi, AMEA Əlyazmalar İnstitutunun direktoru akademik Teymur Kərimli, Türkiyənin Ərdəhan Universitetinin rektoru, Qafqaz Universitetləri Şəbəkəsinin rəhbəri Ramazan Qorxmaz, kitabın tərtibatçısı, Nəsimi adına Dilçilik İnstitutunun direktoru professor Möhsün Nağısoylu, BBMM-in Analitik şöbəsinin müdiri Nəriman Qasımzadə, AMEA-nın Folklor İnstitutunun direktoru professor Muxtar İmanov Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin əsərlərində əksini tapan multikultural dəyərlərin bu kitabda toplandığını, ayrı-ayrı dil və dirlərə mənsub xalqlara, həmin xalqların adətlərinə ehtiramın faktlarla öz əksini tapdığını söyləyiblər. Çıxışlarda nəşrin dəyər və əhəmiyyəti vurğulanıb.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin Drezden filialının müşaviri Ağahüseyn Babayev Almanıyanın Saksoniya torpağının rəvvini dr. Shneor Avlini ilə görüşüb. A.Babayev BBMM-in Drezden filialının fəaliyyəti və məqsədləri, Azərbaycan multikulturalizm modeli, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmizdə bu sahədə həyata keçirilən dövlət siyasəti, birgəyaşayışın Azərbaycan modelinin dünyanın qabaqcıl universitetlərində, eləcə də Almanıyanın Augsburg Universitetində tədris edilməsi haqqında rəvvin Shneor Avlinə ətraflı məlumat verib.

Rəvvin Shneor Avlin Azərbaycan hakimiyyətinin həyata keçirdiyi mütərəqqi multikulturalizm siyasətini ölkədə fəaliyyət göstərən yəhudi icmasının da yaxından hiss etdiyini vurğulayıb: "Azərbaycandakı Qırmızı qəsəbə adlı kənd İsraildən sonra yəhudilərin kompakt şəkildə yaşadığı ikinci məkandır. Düşünürəm ki, bu gün Azərbaycanın tolerantlığını görmək istəyən hər kəsin bu qəsəbəyə getməklə müsəlman və yəhudilərin mehriban dostluğunu görməsi kifayətdir".

May

Amerika Yəhudi Komitəsinin (AYK) dəvətilə Azərbaycanın Los- Ancelesdəki baş konsulu Nəsimi Ağayev mayın 5-6-da Kaliforniyanın San-Fransisko şəhərinə səfər edərək, Azərbaycana dair keçirilən üç tədbirdə məruzə ilə çıxış edib. Diplomət əvvəlcə AYK-nın San-Fransisko üzrə regional nümayəndəliyinin idarə heyətinin üzvləri qarşısında məruzə oxuyub. Baş konsulun növbəti təqdimatları AYK-nın gənc peşəkarlar təşkilatı olan ACCESS-in üzvləri qarşısında və San-Fransiskonun ən qədim yəhudi dini ocaqlarından olan "Sherith Israel" sinaqoqunda keçirilib. Tədbirlərdə hüquq, maliyyə, elm, media, informasiya texnologiyaları və beynəlxalq biznes nümayəndələri kimi müxtəlif sahələrdən olan nüfuzlu şəxslər iştirak ediblər.

İran İslam Respublikasının Təbriz şəhərində "Azərbaycan İslam mədəniyyətinin incisidir" mövzusunda fotosərginin açılışı olub.

Açılış mərasimində Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Mübariz Qurbanlı, Təbriz şəhər bələdiyyəsinin sədri Sadiq Nəcəfi, İranın Şərqi Azərbaycan valisinin müavini Səid Şəbüstəri, ziyalılar, şəhər ictimaiyyətinin nümayəndələri iştirak ediblər.

Təbriz bələdiyyəsinin muzeyində keçirilən fotosərgidə Azərbaycanın Bakı, Naxçıvan, Gəncə, Astara və başqa şəhərlərindəki məscidlərin böyük formatlı fotoları nümayiş etdirilib. Sərgidə həmçinin Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş Dağlıq Qarabağ bölgəsindəki məscidlər haqqında materiallar yer alıb.

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin və Sabunçu Rayon İcra Hakimiyyətinin birgə təşkilatçılığı ilə Nardaran qəsəbəsində yerləşən 130 saylı tam orta məktəbdə "Multikulturalizm və milli-mənəvi dəyərlər" mövzusunda tədbir keçirilib. Tədbirdə DQİDK-nın Bakı şəhəri üzrə şöbəsinin müdir müavini Ceyhun Əliyev, şöbənin əməkdaşları Amal Məlikov və Novruz Həsənlı, Sabunçu Rayon İcra Hakimiyyəti Aparatının İctimai-siyasi və humanitar məsələlər şöbəsinin müdir müavini – dini qurumlarla işin təşkilatçısı Məhəmməd Əsədov, məktəbin direktoru Ağaseyid Orucov, ziyalılar, müəllimlər və şagirdlər iştirak ediblər.

Bakı Slavyan Universitetində Təhsil Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi və Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının birgə təşkilatçılığı ilə Ümummilli Lider Heydər Əliyevin anadan olmasına həsr edilmiş "Ulu Öndər Heydər Əliyev irsində multikultural və tolerant dəyərlər" mövzusunda Beynəlxalq Elmi Konfransın açılış mərasimi keçirilib.

"Ulu Öndər Heydər Əliyev irsində multikultural və tolerant dəyərlər" mövzusunda Beynəlxalq Elmi Konfrans. Çıxış edir: Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri akademik Kamal Abdullayev

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi Avropa Parlamentində akkredita-siyadan keçib.

Avropa Parlamentinin "Şəffaflıq qeydiyyatı"ndan keçən BBMM artıq Avropa-nın siyasi mərkəzi hesab olunan Avropa Parlamentində multikulturalizm, milli azlıq, miqrasiya və tolerantlıq siyasətinin formalaşmasında yaxından iştirak edəcək, həm-cinin Avropa Parlamenti daxilində parlamentarilərdən ibarət müxtəlif interqruplarla qarşılıqlı əməkdaşlıq edərək ölkəmizin həyata keçirdiyi multikulturalizm siyasətini ən ali səviyyədə dünya ictimaiyyətinin diqqətinə çatdıracaq.

Azərbaycan Yaradıcılıq Fondu və Azərbaycan Respublikasının Dini Qurum-larla İş üzrə Dövlət Komitəsinin birgə həyata keçirdiyi, Azərbaycan xalqının Ümum-milli Lideri Heydər Əliyevin anadan olmasının 93-cü ildönümünə həsr olunmuş "Qu-ran motivləri əsasında hekayələr" müsabiqəsinin mükafatlandırma mərasimi keç-i-ri-lib. Qaliblərin mükafatlandırma mərasiminə bir çox dövlət rəsmiləri, millət vəkilləri, ictimai-siyasi xadimlər, ali təhsil ocaqlarının rektorları, müxtəlif yaradıcı təşkilatların rəhbər və nümayəndələri qatılıb. Ölkəmizdə fəaliyyət göstərən müxtəlif dini icmaların – Qafqaz Müsəlmanları İdarəsi, Rus Pravoslav, Katolik, Dağ və Avropa yəhudiləri dini icmaları, Heydər Məscidi, Mir Mövsüm Ağə Ziyarətgahı, Gəncə və Bərdə İmamza-dələri, Lənkəran, Zaqatala, Qusar rayon dini icmalarının nümayəndələri müsabiqə iştirakçıları arasından öz qaliblərini seçərək mükafatlandırılırlar.

Kamal Abdulla I yerin qalibi Mirmehdi Ağaoğlunu mükafatlandırır

Tədbiri giriş sözü ilə açan Azərbaycan Yaradıcılıq Fondunun sədri, Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşa-viri akademik Kamal Abdullayev Ümummilli Lider Heydər Əliyevin müstəqil Azərbay-canın təşəkkülü və inkişafında böyük xidmətlərini qeyd edib. O bildirib ki, bu gün ölkəmizdə multikulturalizm və tolerantlığın varlığı Ulu Öndər Heydər Əliyevin siya-sətinin təntənəsidir. Dövlət müşaviri bu gün Azərbaycanın dünyaya təqdim edəcəyi bir çox dəyərlərin olduğunu diqqətə çatdırıb. Dövlət müşaviri müsabiqənin təşkil

olunmasında əməyi olan hər kəsə təşəkkür edib, onların fəaliyyətini yüksək qiymətləndirib. Müsəbiqənin dərin marağa səbəb olduğunu yüksək dəyərləndirən K. Abdullayev "Müsəbiqəyə belə böyük maraq gənclərimizin saflığının göstəricisidir" deyib.

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Mübariz Qurbanlı çıxışında qeyd edib ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin Azərbaycan xalqının qəlbindən heç zaman silinməyəcək xatirəsinə ehtiramın ifadəsi olan bu tədbir həm də ölkəmizdə Ulu Öndərin banisi olduğu multikulturalizm siyasətinin, tolerantlıq təntənəsinin göstəricisidir. "Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin 2016-cı ili Azərbaycanda "Multikulturalizm ili" elan etməsi və bu il icrası nəzərdə tutulan tədbirlərin davamlı şəkildə həyata keçirilməsi, ölkəmizin multikulturalizm mərkəzi kimi dünyaya təqdim olunması hər bir Azərbaycan vətəndaşının xidmətidir. Ölkəmizdə müxtəlif dini icmaların nümayəndələrinin sülh, dostluq şəraitində yaşaması Azərbaycanı bir çox ölkələr üçün multikulturalizm və tolerantlığın nümunəsinə çevirib".

Mübariz Qurbanlı II yerin qalibi Elçin Aslanqili mükafatlandırır

Britaniyada fəaliyyət göstərən "Faith Matters" təşkilatı tərəfindən Londonda "Azərbaycanın dini tolerantlıq və birgəyaşayış modeli" mövzusunda konfrans keçirilib.

Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə dövlət müşaviri Kamal Abdullayev, Azərbaycan Respublikasının Böyük Britaniyadakı səfiri Tahir Tağızadə, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin (QMI) sədri Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin icraçı direktoru Azad Məmmədov konfransda iştirak ediblər.

Konfransda Azərbaycanı həmçinin ənənəvi dini konfessiyaların başçıları – Rus Pravoslav Kilsəsinin Bakı və Azərbaycan Yeparxiyasının arxiyepiskopu Aleksandr İşeyin, Bakı dağ yəhudiləri dini icmasının başcısı Milix Yevdayev təmsil ediblər.

Konfransı açan "Faith Matters" təşkilatının sədri Fiyaz Muğal Azərbaycandakı dini tolerantlıq mühitindən danışib. O, Azərbaycanda müxtəlif dinlərin nümayəndə-

lərinin dostluq və mehribanlıq şəraitində birgə yaşadıqlarını və bu təcrübənin Britaniyada və digər ölkələrdə öyrənilməsinin əhəmiyyətini vurğulayıb.

Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri akademik Kamal Abdullayev, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin icraçı direktoru Azad Məmmədov, Azərbaycan Respublikasının Böyük Britaniyadakı səfiri Tahir Tağızadə, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə və ənənəvi dini konfessiya başçıları – Rus Pravoslav Kilsəsinin Bakı və Azərbaycan Yeparxiyasının arxiyepiskopu Aleksandr İşeyin və Bakı dağ yəhudiləri dini icmasının başçısı Milix Yevdayev Britaniyaya səfərləri çərçivəsində Oksford Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən İslam Araşdırmaları Mərkəzinin (İAM) fəaliyyəti ilə tanışlıq və ölkəmizlə mümkün əməkdaşlıq imkanlarının müzakirəsi məqsədilə həmin mərkəzdə olublar.

Azərbaycan nümayəndə heyəti Oksford Universitetinin nəzdində fəaliyyət göstərən İslam Araşdırmaları Mərkəzində

Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri Kamal Abdullayev, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin icraçı direktoru Azad Məmmədov, Azərbaycan Respublikasının Böyük Britaniyadakı səfiri Tahir Tağızadə, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin sədri Şeyxülislam Allahşükür Paşazadə və ənənəvi dini konfessiyaların başçıları – Rus Pravoslav Kilsəsinin Bakı və Azərbaycan Yeparxiyasının arxiyepiskopu Aleksandr İşeyin, Bakı dağ yəhudiləri dini icmasının başçısı Milix Yevdayev Britaniya səfəri çərçivəsində bu ölkədə fəaliyyət göstərən “Üç İncə Forumu” (Three Faiths Forum) təşkilatının idarə heyəti ilə görüşüblər. Təşkilatın direktor müavini Coş Kass “Üç İncə Forumu”nun fəaliyyəti haqqında məlumat verib. Qeyd edilib ki, təşkilat dinlər və icmalararası dialoq sahəsində Britaniyada nüfuzlu təşkilatlardandır. “Üç İncə Forumu” Britaniya hökuməti və bu sahənin mütəxəssisləri ilə sıx əməkdaşlıq edir. Nümayəndə heyəti Britaniya Xarici İşlər Nazirliyi və parlamentinin rəsmiləri ilə də görüşüb.

Azərbaycan nümayəndə heyətinin "Üç İncə Forumu" təşkilatının üzvləri ilə görüşü

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi "Terror multikulturalizmə qarşı" adlı növbəti möhtəşəm layihəyə start verib. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafına Dəstək Fondu və Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinin birgə dəstəyi ilə həyata keçiriləcək uzunmüddətli layihə çərçivəsində ölkəmizdə, eləcə də Avropa ölkələrində silsilə beynəlxalq elmi-praktiki konfranslar, simpoziumlar və forumların keçirilməsi, televiziya proqramları, videoçarxlar və filmlərin çəkilməsi, kitablar, broşürlər, bülletenlər, tarixi sənədlərin xarici dillərdə nəşri nəzərdə tutulur.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi "Terror multikulturalizmə qarşı" adlı növbəti möhtəşəm layihəyə start verib

Layihənin məqsədi zaman-zaman erməni ekstremistləri tərəfindən Azərbaycan ərazisində yaşayan həmvətənlərimizə – müxtəlif etnik köklərə mənsub Azərbaycan xalqlarına qarşı törədilən terrorun tarixi, miqyası, acı nəticələri və bundan sonra bu terrorun qarşısının alınması istiqamətində birgə əməkdaşlığın perspektivləri ilə bağlı dünya ictimaiyyətini məlumatlandırmaqdır.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzində Almaniyadan gəlmiş kino mütəxəssisləri ilə görüş keçirilib. Almaniyalı diplomat Ortvin Hennig, kinossenarist, professor Günter Konrad və tanınmış prodüser Friedhelm Brücknerin təmsil olduğu nümayəndə heyəti Azərbaycanda olduğu müddətdə xalqımızın qonaqpərvərliyinə heyran qaldığını, ölkəmizdə mövcud olan çoxəsrlik multikultural mühitlə əyani şəkildə tanış olduğunu vurğulayıb. Nümayəndə heyətinin Azərbaycana səfərinin məqsədi vaxtilə Azərbaycanda və Gürcüstanda məskunlaşan alman koloniyaları ilə bağlı sənədli film çəkməkdir.

İyun

Gənclər və İdman Nazirliyinin və Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin birgə təşkilatçılığı ilə "Multikultural dəyərlər və tolerantlıq Azərbaycanın ən qiymətli sərvətlərindəndir" mövzusunda konfrans keçirilib.

Tədbirdə DQİDK-nın sədri Mübariz Qurbanlı, gənclər və idman nazirinin müavini İntiqam Babayev, Yeni Azərbaycan Partiyası Gənclər Birliyinin sədri Seymur Orucov, Milli Məclisin Gənclər və idman komitəsinin sədri Fuad Muradov, Milli Məclisin deputatı Şahin İsmayilov, gənclər təşkilatlarının təmsilçiləri, tələbələr və fəal gənclər iştirak ediblər.

Konfransdan görüntü

Xaçmazda "Multikultural dəyərləri yaşadaq" adlı beynəlxalq festival keçirilib. Beynəlxalq festival çərçivəsində İstanbul Böyükşəhər Bələdiyyəsinin mədəniyyət dərnəyi ilə Xaçmaz rayon Mədəniyyət Mərkəzi arasında əməkdaşlıq memorandumu imzalanıb. Azərbaycanın 40-a yaxın rayon və şəhərində yaşayan milli azlıqların mədəniyyətinin tərənnüm olunduğu festivalda xarici qonaqların, eləcə də ölkəmizdə akkreditə olunmuş səfirliklərin nümayəndələri iştirak edib. Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin Mədəniyyətşünaslıq üzrə Elmi-Metodiki Mərkəzi və Xaçmaz Rayon İcra Hakimiyyətinin təşkilatçılığı ilə "Multikultural dəyərləri yaşadaq" adlı beynəlxalq festivalın bundan sonra hər il ənənəvi olaraq keçirilməsi planlaşdırılıb.

Prezident İlham Əliyev Sabunçu rayonunun Nardaran qəsəbəsindəki “Rəhimə xanım” məscid-ziyarətgah kompleksi ilə tanış olub.

*Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev
Nardarandakı “Rəhimə xanım” məscid-ziyarətgah kompleksi ilə tanış olarkən*

Goranboyda rayon icra hakimiyyətinin və Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin birgə təşkilatçılığı ilə “Multikultural və tolerant dəyərlərimiz: tarixilik, varislik, müasirlik” mövzusunda konfrans təşkil olunub.

Tədbirdə Goranboy Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Nizaməddin Quliyev, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Mübariz Qurbanlı, Qafqaz Müsəlmanları İdarəsinin səlahiyyətli şəxsləri, həmçinin rayon ictimaiyyətinin nümayəndələri iştirak edib.

Göygöldə rayon icra hakimiyyətinin və Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin birgə təşkilatçılığı ilə “Multikultural və tolerant dəyərlərimiz: tarixilik, varislik, müasirlik” mövzusunda konfrans keçirilib.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzində Azərbaycan Respublikasının millətlərarası, multikulturalizm və dini məsələlər üzrə Dövlət müşaviri, BBMM-in Hi-mayəçilik və Məşvərət şuralarının sədri akademik Kamal Abdullayev Fransada Azərbaycanın Dostları Assosiasiyasının prezidenti, Milli Assambleyanın deputatı Jan-Fransua Manselin başçılıq etdiyi nümayəndə heyəti ilə görüşüb.

Görüşdən sonra nümayəndə heyətinin üzvlərinə BBMM-in layihəsi çərçivəsində 25 dildə çap olunan Henrix Fridrix fon Ditsin yazdığı "Homerinki ilə müqayisədə yeni aşkar edilmiş Oğuz siklopu" adlı ön sözün və "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanından "Ba-satın Təpəgözü öldürdüyü boy"un daxil edildiyi kitabın fransız dilində nəşri və Mər-kəzin hədiyyələri təqdim edilib.

Fransa senatorları Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzində

Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi və Binəqədi Rayon İcra Hakimi-yətinin birgə təşkilatçılığı ilə Binəqədi rayonunda "Dini ekstremizmə qarşı mübarizə" mövzusunda seminar-müşavirə keçirilib.

Baş Prokurorluq, Ədliyyə Nazirliyi, Daxili İşlər Nazirliyi və Dövlət Təhlükə-sizliyi Xidmətinin Binəqədi, Nizami və Xətai rayonlarının yerli strukturlarının nümayəndələri, ziyalılar, dindarlar və ictimai fəalları iştirak etdikləri tədbiri giriş sözü ilə açan Binəqədi Rayon İcra Hakimiyyətinin başçısı Xaləddin İsgəndə-rov ölkəmizdə ictimai-siyasi sabitliyin və dünyaya örnək olan tolerantlıq mühitinin olduğunu vurğulayıb. Nətiq qeyd edib ki, tolerantlıq milli mənsubiyyətindən, dinindən asılı olmayaraq hər bir azərbaycanlının həyat tərzinə çevrilib.

Azərbaycan Milli Kitabxanasında "Multikulturalizm və kitab" adlı elmi kon-frans və yenidən çapdan çıxmış "Multikulturalizm" ədəbi-bədii, elmi-publisistik jurn-alının təqdimatı keçirilib.

Konfrans Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi, Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Prezidenti yanında Bilik Fondu və Milli Kitabxananın birgə təş-kilatçılığı ilə reallaşmış.

Konfrans çərçivəsində Milli Kitabxananın əməkdaşları tərəfindən hazırlanmış “Azərbaycanda multikulturalizm” elektron məlumat bazası da təqdim edilib.

Sonda tədbir iştirakçıları “Multikulturalizm Azərbaycanın həyat tərzidir” adlı kitab sərgisi ilə tanış olublar.

Azərbaycan Milli Kitabxanasında “Multikulturalizm” jurnalının təqdimatı

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzində bu qurumun, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondu, Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi, Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Elmin İnkişafına Dəstək Fondu, Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsi və Müəllif Hüquqları Agentliyinin birgə təşkilatçılığı ilə “Terror multikulturalizmə qarşı” layihəsi çərçivəsində “Erməni terroru və Azərbaycan multikulturalizmi” mövzusunda birinci beynəlxalq dəyirmi masa keçirilib.

“Erməni terroru və Azərbaycan multikulturalizmi” mövzusunda I beynəlxalq dəyirmi masa keçirilib

“Erməni terroru: mahiyyəti və tarixi”, “Erməni terroru Azərbaycan multikulturalizminə qarşı”, “Erməni terroru və Azərbaycan kürdləri”, “Erməni terrorunun hüquqi və mənəvi ölçüləri”, “Erməni terroru yeni nəşrlərdə (Kitabların təqdimatı)” mövzusunda panellərdə öz işini davam etdirən birinci beynəlxalq “dəyirmi masa”da yerli mütəxəssislərlə yanaşı, xarici elm adamları, erməni terrorunun araşdırmaçıları – ABŞ-ın Tennesi Texnologiyalar Universitetinin Sosiologiya və siyasi elmlər fakültəsinin professoru Maykl Günter, Rusiyadan tarix elmləri üzrə fəlsəfə doktoru, siyasi analitik Oleq Kuznetsov, fransalı mütəxəssis Cefri Jan Yves Ernest, Özbəkistandan tarixçi Şöhrət Salamov və hüquqşünas Məmmədza Allahverdiyev iştirak ediblər.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzində xarici ölkələrin universitetlərində Azərbaycan multikulturalizmi fənnini tədris edən mütəxəssislərlə görüş keçirilib.

Görüşdə Azərbaycan multikulturalizmi fənninin tədrisi ilə bağlı qarşıda duran vəzifələr, görülməli işlər müzakirə edilib.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondunda Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və Azərbaycan Yaradıcılıq Fondunun birgə nəşri olan “Multikulturalizm” jurnalının təqdimatı keçirilib.

Təqdimat mərasimində jurnalın yaradıcı heyəti, fondun əməkdaşları, yerli nümayəndələr, Könüllülər Birliyinin üzvləri, jurnalistlər, ədəbiyyatçılar iştirak ediblər.

Bilik Fondunda “Multikulturalizm” jurnalının təqdimatı

Jurnalın baş redaktoru Fəxri Uğurlu “Multikulturalizm” jurnalının Azərbaycanda əsrlərdən bəri formalaşan tolerantlıq ənənələrini təbliğ etmək, ölkəmizdə hökm sürən multikultural mühitə töhfə vermək məqsədilə nəşr olunduğunu diqqətə

çatdırıb. F.Uğurlu jurnalın bölmə və rubrikaları haqqında iştirakçılara ətraflı məlumat verib.

2016-cı ilin Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən ölkəmizdə "Multikulturalizm ili" elan edilməsinə dair Tədbirlər Planına əsasən nəşr olunan ədəbi-bədii, elmi-publisistik jurnalın redaksiya heyətinə tanınmış dövlət və elm xadimləri, yazıçı və şairlər cəlb olunub. Beynəlxalq redaksiya şurasında Rusiya, ABŞ, Fransa, Almaniya, Türkiyə, Yaponiya, Braziliya, Portuqaliya, Finlandiya, İtaliya və başqa ölkələrin yazıçıları, alim və mütəxəssisləri təmsil olunurlar.

Bakı Beynəlxalq Multikulturalizm Mərkəzinin və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Bilik Fondunun birgə təşkilatçılığı ilə 18-27 iyul tarixlərində keçiriləcək "Multikulturalizm Azərbaycanda həyat tərzini kimi: milli və dini dəyərlər" adlı II Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbi ilə bağlı son hazırlıq işləri yekunlaşıb.

Sözügedən layihə BBMM-in "Azərbaycan multikulturalizmi fənninin xaricdə və ölkə universitetlərində tədrisi" layihəsinin məntiqi davamıdır. Tədris layihəsi çərçivəsində hazırda dünyanın 13, Azərbaycanın 28 nüfuzlu ali təhsil ocağında Azərbaycan multikulturalizmini öyrənən tələbələr üçün təşkil olunan qış və yay məktəblərinin məqsədi həmin gənclərin nəzəri şəkildə öyrəndikləri multikultural və tolerant dəyərlərimizi ölkəmizdə öz gözləri ilə görüb şahid olmalarına şərait yaratmaqdır.

Yay məktəbində Çin, İndoneziya, Nigeriya, Almaniya, Polşa, Çexiya, Ukrayna, İsveçrə, Türkiyə, Bolqarıstan, Rusiya, Yunanıstan, Qırğızıstan, Yəmən və İrlandiyanın 16 universitetindən 38 tələbə, Azərbaycanın 12 universitetindən 19 tələbə iştirak edəcək.

II Beynəlxalq multikulturalizm yay məktəbi Bakı şəhəri ilə yanaşı, Qəbələ, Oğuz, İsmayılı, Şəki və Qaxda fəaliyyət göstərəcək. Yay məktəbi ərzində tələbələr Azərbaycandakı dini və milli dəyərlərin təbliğinə və təşviqinə həsr olunmuş dəyirmi masa, konfrans və toplantılarda iştirak edəcək, xarici və yerli mütəxəssislərin mühazirələrini dinləyəcəklər.

Yay məktəbi ərzində iştirakçıların Azərbaycanın Nic, İvanovka, Lahıc, Kiş, Oğuzdakı Cuhudlar məhəlləsi kimi multikultural və çoxkonfessiyalı unikal məkanlara səfərləri, ölkəmizdə yaşayan müxtəlif dini və etnik icmaların nümayəndələri, görkəmli dövlət və din xadimləri ilə görüşləri planlaşdırılıb.

“Multikulturalizm” təqdim edir:
CƏNUB BÖLGƏSİNİN RƏNGİ

Cənub bölgəsinin ədəbi mənzərəsi (<i>Mehman Qaraxanoğlu</i>)	106
Şəkər ASLAN	
Bir dəniz damlası... fikir ver ona	107
Bir bulaq olum	107
Məni tanıdır o qız	107
Diədə vəyə (<i>Talış dilində</i>)	108
Əhəd MUXTAR	
General Həzi	109
Arif FƏRZƏLİ	
20 Yanvar	111
Çillə suyu	112
Sabir YUSİFOĞLU	
Türkün bayrağını küləkdən öncə	114
Şuşanın anım gecəsi	115
Ad günümə yağan qarda	115
Balaxan QƏRİB	
İmadəddin Nəsimiyə	117
Balayar SADIQ	
Allahın təbəssümü	118
Sənin yoxluğun	119
Tərlan ƏBİLOV	
Məndən əl çəkməyən kölgə	120
Anar HƏBİBOĞLU	
Bir saat vaxt	121
Nağıl	122
Anar, ay Anar	122
CAVİDAN	
Dünya başına dolana	123
Burda hansı çiçək vardı?	123
Və xoşbəxt... ..	123
Hira kimi	124
Sən bilmədin ki... ..	124

Zahir ƏZƏMƏT

Talış kəndi.....	126
Elə rahatam ki.....	127
Qəribə gün	128
Vay! Vay!.....	129

Mehman QARAXANOĞLU

Tanrının verdiyi nemətdi Vətən.....	130
Çımı inə fikiş mandə çımısə... (<i>Talış dilində</i>)	

Anar AMİN

Göydə pəncərələr sınır... ..	133
Xuda azadlıq istəyir	133
Bəxtimiz	134

Allahverdi BAYRAMI

Dıdimə	135
Vətən.....	136

Bəxtiyar RUŞİN

Azərbaycan.....	137
-----------------	-----

Əbdülrza ƏHMƏDOV

Biz.....	139
Suk.....	139

Elşad SƏFƏRLİ

Sonet	140
-------------	-----

Xanəli TOLİŞ

Məmməd Araz Masallıda	142
-----------------------------	-----

İlham İLHAMİ

Möhkəm dur, əsgər bala!	143
-------------------------------	-----

Vuqar HƏMATİ

Ana Vətən.....	144
Vənəşə (<i>Talış dilində</i>).....	144

Aslan QULİYEV

Qarpız	145
--------------	-----

Cənub bölgəsinin ədəbi mənzərəsi

Dillərin və xalqların müxtəlifliyi özü ilə multikultural havanı gətirib. “Hava”nın yerinə “ruh” da yaza bilərik... Bu rəngarəngliyi Tanrının özü istədi və “OL!”du.

Eyni predmetin adı müxtəlif dillərdə fərqli səslənsə də, mahiyyət dəyişilməz. Belə müxtəliflik zənginlik yaradır. “Çörəy”in hansı dildə, hansı səs, ton və intonasiyada səslənməsinin bir önəmi varmı? Önəmli olan “çörəy”in var olmasıdır. Belə geniş aspektdən yanaşdıqda multikulturalizmin bir gey hadisəsi olmasına inamımız artır.

Azərbaycanımızın multikultural xəritəsi rənglərinin bolluğu və bənzərsizliyi ilə seçilir. Talış dili, mədəniyyəti, etnoqrafiya və mifopoeitikası da bu rənglər içərisində xüsusi yer tutur. Sizə təqdim olan müəlliflər fikrimizi təsdiq edir. Burada müxtəlif nəsillərin nümayəndələri yer alıb. Təbii ki, onların sayı təqdim etdiklərimizdən qat-qat çoxdur. Bu dəfə əlimizin altında nə vardısı, ondan yararlandıq.

Yer üzünün bütün insanların başı üzərində Bir Göy vardır! Desəm ki, biz Bir Göyü paylaşırıq, doğru olmaz. Çünki göy yaddaşında nəyisə bölmək, parçalamaq, paylaşmaq yoxdu və ola da bilməz. Bu gün insanların nəyisə paylaşmağa yox, səssiz bir xatircəmliliklə o Bir Göyün tamlığını, bütövlüyünü dinləməyə ehtiyacları var. Və bu zaman görəcəklər ki, hər şey nə qədər sadə, dərin və gözəldir. Poeziyanın da əbədi missiyası insan nəzərlərinin bu ilahi harmoniyaya yönəldilməsinə çağırışdır. Bu mənada “Talışdilli poeziya” da istisna deyildir.

Biz mətnlərin ədəbi-bədii xüsusiyyətləri haqqında danışmaq fikrindən uzağıq. Məramımız multikultural tablonu təqdim etməkdir. Buyurun, bu da tablo!

Şəkər ASLAN
/1937-1995/

Bir dəniz damlası... fikir ver ona,
Duzludur, qumludur, dəniz rəngi var.
Əgər aparsalar onu bir yana –
Dənizi özündə yenə yaşadar.
Bir şeir misrası, fikir ver ona,
Öz canı, öz qanı, öz çəkisi var.
Görən aparsalar onu bir yana –
Şairi özündə yenə yaşadar?!

Bir bulaq olum,
Bir quyu olum.
Ana torpağın
Gur suyu olum.
Baxanlar üçün
Dərin olum mən,
İçənlər üçün
sərin olum mən.

Məni tanımır o qız;
Arxasınca gəzirəm, –
Özünün xəbəri yox.
Çoxdan alıb qəlbimi,
Çoxdan ona əsirəm.
Bir söz deyimmi ona,
Ürəyim olmur aram.
Qorxuram "yox" söyləyə,
Əsirlikdən qurtaram.

Diədə vəyə

Talış dilində

Zinə nıbe, pəynə be,
Peşi məvot kəynə be,
Xalə kinə dəynə be,
Bı vəyədə vındıme.

Di mandəbe vanqisə,
"Vağzalı" sə, "canqi" sə,
Curbəcürə ranqisə,
Bı vəyədə vındıme.

Siyo çəşon otəşin,
Bənə astovən, həşin,
Bə cıvonon dıl dəşin,
Bı vəyədə vındıme.

Çiki tanədə şol be,
Çiki məhəbbət "kol" be...
Ki "hərzə" be, ki "lol" be,
Bı vəyədə vındıme.

Şovoy karde tolışon,
Mandə nıbe holışon,
Pəredəbe dılışon,
Bı vəyədə vındıme.

Kənddə toy*

Dünən yox idi, ondan əvvəl var idi,
Sonra demə haçan idi,
Xalaqızı onunla deyildi,
Bir toyda gördüm onu.

Kənd haray gözləyirdi,
Vağzalı üstə, ya cəngi,
Cürbəcür rənglər içində,
Bir toyda gördüm onu.

Qara gözlər atəşin,
Ulduz kimi, Gün kimi,
Cavanların qəlbini deşirdi,
Bir toyda gördüm onu.

Kiminsə əynində şal vardı,
Kiminsə məhəbbəti ağac kimi idi,
Kimi təriflərdi, kimisi lal idi,
Bir toyda gördüm onu.

Sevinc içrə idi talışlar,
Halları qalmamışdı,
Ürəkləri uçurdu,
Bir toyda gördüm onu.

Əhəd MUXTAR

/1937-1998/

General Həzi

İnsan axınıdır baxırsan hara,
Bir elin yollardan çəkilib gözü.
Otuz doqquz illik səfərdən sonra
Qızıl Lənkərana qayıdıb Həzi!
Qayıdıb evinə, doğma diyara,
Sinəsi ulduzlu, ürəyi odlu!
Mübarək üzünü tutub dağlara
Mənim torpağımın qəhrəman oğlu!
Bu gün al günəş də dağlardan enib,
Yerlər alqışlayır bu ehtiramı.
Kükrəyən tufanlı dənizə dönüb
Builki qələbə – zəfər bayramı!
Hamı istəyir ki, sözünü deyə,
Müqəddəs diləklər gül açıb bu gün.
Dünyanı taundan xilas eyləyən
Ərlərin həsrəti dil açıb bu gün!
Düz iyirmi milyon şəhidin qəmi
Çöküb gözlərinə duman, çən kimi!
Qəhrəman general
Bu əziz gündə
Durub əfsanəvi tankı üstündə!
Bu tank o tankdır ki,
Odlar içindən
Çıxıb yol gedibdir Baltikə qədər!
Bu tank o tankdır ki,
Əmr etsə Vətən,
Yenidən yerindən dəbərə bilər!

Bizim aramızda milyon Həzi var,
Qanında qaynayır elin qeyrəti!
Bu gün qan-qan deyən alçaq qəsbkar
Heç vaxt unutmasın bu həqiqəti!
Sən ey böyük insan!
Cəsarətinə
Nəğmələr qoşuram candan, ürəkdən.
Hər dəfə gələndə ziyarətinə
Elə bil yenidən doğuluram mən.
Adınla fəxr edir ulu Vətənim –
Doğma Azərbaycan, torpağım, daşım.
Xəzərtək kükrəyir ürəyim mənim.
Qarlı dağlar kimi ucalır başım!

Arif FƏRZƏLİ
(Masallı)

20 Yanvar

Hər dəfə gəlişindən
ruhumuzu od-alov bürüyür,
təpədən-dırnağa qədər
silahlanmış bir qoşun
sanki
təzədən üstümüzə yürüyür.
Olmuşları xatırladıqca
dirilir yaddaşımız,
çatılır qaşımız,
axır göz yaşımız.
Üşənirik,
diksiniirik,
elə bil indicə
bir daha
qırmızı qərənfillərlə döşənəcək
torpağımız-daşımız...
Bu günün gəlişinə
hər dəfə beləcə
sevinəcək həsrət,
sevinəcək kədər.
Bizimsə yuxularımız
hey qarışacaq,
bir kabus kimi
içimizdə
acılar dolaşacaq,
ta Şuşa qayıdana qədər...

Çillə suyu

Sübhün gözü açılmamış
gedib arxdan gətirdiyin
nədir, qızım,
"Çillə suyu"?
Daha nəyi gözləyirsən,
dur,
sehrini qaçırmamış
çilə suyu.
Çıxıb getdi
böyük çillə,
kiçik çillə,
yığıb getdi
çəm-xəmini,
şələsini-şüləsini.
Çilə suyu,
yaxşı-yaxşı
tök torpağın çamırını,
çilləsini.
Qalx çardağa,
çix həyəətə,
çilə,
gücün çatanacan
çillə suyu,
göy səksənsin –
nur çiləsin,
yer diksinsin –
çil cücərsin,
çilov bitsin.
Çilə getsin,
bir çöyrüksün,
bir dikəlsin
qış uzununu
arıqlayıb
çöpə dönmüş ala inək,
üşüməkdən çəkinməsin,
tövləsindən çölə çıxsın,
çölə getsin,
göy otlasın.

Qoy islansın,
əsnəməyi yığışdırsın
tənbəlləşmiş qara köpək –
doğmalardan
çinə kimi
yad artlasın.
Çil-çil fərə
keyliyindən əl götürsün,
nonasına bərk yayxansın,
bir az çəmli yumurtlasın...
Çilə suyu,
ovuc-ovuc çilə getsin,
çil üzlərin çili getsin,
çal saçların çalı getsin
çala-çala...
Çilə suyu,
çiləklənsin sağa-sola,
dillərdəki
dua qalsın,
yalan adlı çirkab itsin,
əllərdəki
çomaq qalsın,
çəkiç qalsın,
çəlik itsin.
Çilə getsin,
səhəngində su qurtarsın,
ayrılığa,
iftiraya,
xəyanətə
qoy çatmasın,
yetsin sona,
"dost"larına pay çatmasın,
Şeytan qalsın yana-yana...

Sabir YUSİFOĞLU
(Cəlilabad)

Türkün bayrağını küləkdən öncə

Türkün bayrağını küləkdən öncə
Başların üstündə yellədən qandı.
Günəşdən süzülən işıq selitək
Doğudan Batıya yol gedən qandı.

Dünyanın yolları alın yazımız,
Dünyanın hər günü bu qandan keçib.
Türkün bayrağından keçən olmayıb,
Əyilib altından yüz dövrən keçib.

Silməz yaddaşından batan qanları,
Zamanın hökmüylə barışan deyil.
Tamam bambaşqadı qan qrupumuz,
Hər axıb gedənlə qarışan deyil.

İçimdə yalquzaq yanğısı ilə
Ulayan həsrətdən qaynayır qanım.
Ayı-ulduzuyla göz qamaşdıran
Günəş parçasına oynayır qanım.

Türkün bayrağını küləkdən öncə
Başların üstündə yellədən qandı.
Günəşdən süzülən işıq selitək
Doğudan Batıya yol gedən qandı.

Şuşanın anım gecəsi

Hər ilin 8 mayı

Nisyə çörəyin sevinci,
qızının ulduzlu «beş»i,
və beynində sızıldayan
oğlunun ağrıyan dişi.

Buludlara batmış ayın
yellənən əksi bayraqda.
Tör-töküntülü məmləkət,
yurd-yuva küncdə, bucaqda.

“Yandım” deyən ümidlərin
quyuda boğulan səsi.
Qonşu uşağın ad günü,
Şuşanın anım gecəsi...

Arvad-uşağın yanında
üzü günündən qara dost!
Dərdləri pis gündə qoyub,
hara qaçasan, hara, dost?!

...Aç gecənin qapısını,
bir az işıq gətirmişəm.
Boz günlərə yavanlıqtək
qurd ürəyi götürmüşəm.

Ad günümə yağan qarda

Mənim ad günümə qar yağır yenə,
düşüb pəncərədən qar dənəsiylə
Fevral gecəsinə yıxılır kölgən.
Evdə olanlardan çəkinib bir az,
gizlin xəyallara sıxılır kölgən.

Yığram ovcuma qarlı kölgəni,
kölgəndən mənimçün nəsə qalacaq.

Əllərim isidər kölgəni yəqin,
kölgən əllərimdə təzə qalacaq.

Döysəm pəncərəni, döysəm qapını,
döysəm ürəyini bu gecə vaxtı...
Günah yiyəsidi mələklər belə,
bəlkə də üzünə baxmaq günahdı.

Dünyada sevgidən doğulanlar az,
bəlkə heç sevgidən ölən olmayıb...
İlahi Sevginin nə olduğunu,
Tanrıdan savayı bilən olmayıb!

Bu sevgi, bu tale, bu dərd –
Nə olsun?!
Uçan küləklərə çatsaq da belə,
gedib mələklərə yetsək də belə,
hamının gözündən itsək də belə,
qovuşa bilmərik bir-birimizə.

Bir daha üz-üzə gəlməsək də biz,
yollar izimizi bərişdirəcək.
Xınalı əllərin, xanım əllərin
gündüzlər qızının qara telini,
gecələr yuxumu qarışdıracaq.

Bir vaxt adımız da dəbdən düşəcək.
yollar dəyişəcək yerləşimizi,
Baxıb şəkillərə ah çəkəcəksən, –
dünya unudacaq hər ikimizi!..

Balaxan QƏRİB
(*Lerik*)

İmadəddin Nəsimiyə

Əyilib keçməyə, gəl, sınıb keçək
Hamının əyilib keçdiyi yerdən.
Sən demə, götürüb qan da içərmiş
Adam su götürüb içdiyi yerdən.

Ürək – sevgilərin üz tutduğu yol,
Sevgilər – ürəyin yanan yeridir.
Güzgülər – hər şeyin qayıtdığı yol,
Güzgülər – günəşin sınan yeridir.

Hamı öz sındığı yoldan qayıdır,
Yoldu, nə biləsən kim hara çıxır?
Bircə içimizdən keçən yoldu ki,
Dünyanın özündən kənara çıxır.

Elə öz içindən böyüyür hamı,
Böyüyür məkandan, andan yuxarı.
Allahlıq Allahın sındığı yerdə,
Kiçilmək başlayır ondan yuxarı.

Böyüyüb-kiçilmək çəkib dəyişir,
Aşınıb-aşınıb uyuyur adam.
Elə sınıb-sınıb şəkil dəyişir,
O sözdü, deyirlər, böyüyür adam...

Balayar SADIQ
(*Lerik*)

Allahın təbəssümü

Vaxt qapını döyür
əski əlifbayla.
Üzünə Allahın təbəssümü
düşməyən sözlər
küçənin ortasında
cırır yaxasını...

Qeyrətin, vicdanın
üşüdüüyü yerlərdən
getmək vaxtıdır.

Bu səhər
sözləri, söhbətləri yudum
xatirə çaylarında.

Ömrü suya deyil,
daşlara danışdım
ağac dilində.
Sükutu atdım
Allahın səbrinə qonmuş
quşlara.
Gördüm bir quş
qanadından yaralandı
vicdanın tükü də tərpənmədi...

Sevincin, kədərin
köhnə əşyaya döndüyü
yerlərin ətri burnumda.

Daha getmək vaxtıdı,
ağacların ayaq üstə
durmaqdan
imtina etdiyi yerlərdən,
getmək vaxtıdı.

Sənin yoxluğun

Sənin yoxluğundan
gəlir bu yollar.

Soruşmağın ehtiyac kanalı
tutmur bu dalğanı.
Niyəsini məndən soruşma,
sənin yoxluğundan
gəlir bu yollar.

Saçlarını qoxla tənhalığın,
yalnızlığın əllərini
ovcuna al
üşüməsin xatirələr.

Sevgi bağçasında
nifrət gülləri də
ətir qoxuyur
tikanında sənin barmağının
qanı olduğundanmı, bilmirəm,
sənin yoxluğundan
gəlir bu yollar...

Tərən ƏBİLOV
(*Lənkəran*)

Məndən əl çəkməyən kölgə

Məndən əl çəkməyən kölgə,
mən sənə yiyən deyiləm.
Bilsən, yanımcə gəlməzsən,
mənəm döyülən, söyülən.

Mən də sənintək min ildi
gəzirəm öz sahibimi;
İtirə-İtirə burda
hər gün bir söz sahibini.

Nədir əynindəki libas?
zölməti kim biçib sənə?
Ay Allahdan düşən kölgə,
kim bu boyu ölçüb sənə?

Əl çək, onsuz da bəs etmir
heç kəsə yeri dünyada.
Nə qədər önə çıxsan da,
saatın geri dünyadan.

Gerisən, geriyik burda
ürəyi qış adamlardan.
Göydə balıq kimi süzən,
yerdə bu quş adamlardan.

Məndən əl çəkməyən kölgə,
mən də sənintək min ildi
gəzirəm öz sahibimi;
İtirə-İtirə burda
hər gün bir söz sahibini.

Anar HƏBİBOĞLU
*/1973-2016/
(Lənkəran)*

Bir saat vaxt

Sərilib bir şirin sükut otağa,
Bu dördkünc otağa sığınıb həyat.
Bir saat vaxtım var sənin olmağa
Bu fani dünyada, cəmi bir saat.

Həyat bir dənizdir, bu otaq – ada,
Çəkir ayağımdan dəli məhəbbət.
Bütün qadınlardan, bəlkə, dünyada
Daha da gözəldir ayrılıq, həsrət.

Otağın soyuqdur, əllərin isti,
Gözlərin mənimtək sərxoşdu bir az.
Burda ikimizik – siqaret, tüstü;
Biri oynamasa, o biri yanmaz.

Gördüyün bu dünya daha dərinidir,
Nə olsun yaş gəlir yaşımız üstə.
Bir cüt daş yastığa baş qoyaq indi,
Sonra çevirərik başımız üstə.

Həyat uzun çəkdi, yatım bir azca,
Ölməsəm də oyat, ölsəm də oyat.
Bir saat vaxtım var sənin olmağa
Bu fani dünyada, cəmi bir saat...

Nağıl

Heç kəs bizdən sonra gəlmir həyata,
Gələcək nədir ki – keçməmiş keçmiş.
Tanrı nağıl deyir bu kainata,
Əgər biri varsa, biri yox imiş.
Nəfəsə bənd edir ürəyimizi
Bir adəm, bir insan olmaqdan ötrü.
Bir ömür beşikdə tərpedir bizi
Əbədi yuxuya dalmaqdan ötrü.
...Çətin görüşünə bir daha gəlim,
Həmişə ağırdu ayrılıq, vida.
Sən çox şirin idin, şirin, gözəlim,
Səni ölməyəsən, Dünya, əlvida...

Anar, ay Anar...

Nə ki yapışmışdı ayağım yerdən,
Bir ev tikəmmədim şəhərə yaxın.
Mən də öləcəyəm qaraciyərdən,
Mən də öləcəyəm səhərə yaxın.

Səsləyəcək məni bir sehirli səs,
Gedərəm səhərin ayazlığında.
Bir cüt qadın əli son nəfəsini
Dərəcək saçımın bəyazlığında.

Yolar saçlarını qız şeirlərim,
Anamın dumanlı gözləri – quyu.
Qəmli misralarım qərənfil kimi
Səpilər keçdiyim küçələr boyu.

Təması itəcək doğma əllərin,
Yaranar arada uçurum, dərə.
Səpilər qəlbimin bəmbəyaz nuru
Axşam fişəngitək pəncərələrə.

Anam ağı deyər: – Anar, ay Anar,
Bilməz ki, dünyada yoxdu son səfər.
Qonşuda bir gəlin ağrıdan yanar,
Yazıq doğar məni neçənci dəfə...

CAVIDAN

(Lənkəran)

Dünya başına dolana

Oturub süd yolunun üzərində
ayaqlarını sallayasan qara-qura yarğana,
keçirəsən planetləri bir-bir
barmaqların arasından o yana, bu yana...
Dünya başına dolana...

Burda hansı çiçək vardı?

Səhər oyanasan, qardı görəsən,
Dünyanı ağ örtük sardı görəsən,
Düşüb rəqs edəsən yorulanacan,
Başının üstünü ay alanacan...
Külək öpüb keçə barmaqlarından,
Qəfil soruşasan ayaqlarından:
"Burda hansı çiçək vardı, görəsən?
Burda niyə belə qardı, görəsən?.."

Və xoşbəxt...

Yasaq siqaret sümürən uşaqlar kimiydik bir az,
Uşaq ciyəri kimi çaşıb qalmışdıq.
Qəfil göynərti öpüb yalamışdı köksümüzü,
Qalib ordu halı almışdıq birdən –
Yaralı və xoşbəxt olmuşduq...
Nə sanmışdıq özümüzü?!

Hira¹ kimi

Hira kimidi qəlb evim,
Sığın ki, gizlədim səni.
Bir az dəli kimi sevim,
Bir az ağıllı tək yəni.

Silib süpür, bəzə, rənglə
Öz mənzilin, otağıntək
Hərdən çay, ya qəhvə dəmlə,
Gəlim əziz qonağıntək.

Aldanma, insan səsləri
Bağırsa, çağırsa məni.
Hira kimi ört bu sirri,
Qapat məni, gizlət yəni.

Sən bilmədin ki...

Sən
mənim yurdumu
heç görmədin ki,
sən heç gəlmədin ki,
heç bilmədin ki,
burda zaman-zaman
dəli küləklər
səndən çox,
səndən xoş əzizlər məni,
elə öz dilimdə nəğmə söyləyər:
– Tı çımı conış...
(canımsan yəni...)

Sənə danışımı bizim dənizdən?
Deyimmi kişilər ayrıca çimər,
qadınlar ayrıca, həm də ki donla?..
Dalğalar qırçınlı,
donum qırçınlı...
Neptunun ən dəli, ən çılğın oğlu

sarıb qucaqlayar məni belimdən,
– Mənim ol, mənim ol, ey talış qızı...
Sivişib çıxaram barmaqlarından,
gülüşüm
ilişib qalacaq elə
o qalın, o isti dodaqlarında...
dilim çasıb yenə düzünü deyər:
– İştı nim...
(Yəni ki, sənin deyiləm...)

Səni xatırladar günəş hər axşam
dağlara dağ çəkib gizlənməsiylə,
Səni tapşıraram qədim ruhlara,
qanımda, genimdə, zehnimdə qalan
min illər əvvəlki həyatımdakı
ən məhrəm duamı
pıçıldayaraq:
– Xıdooom, çımı conı
Hodika ım şəv...
(Tanrım, bu gecə də
Canımı hifz et...)

Ehh,
sən gəlmədin ki,
sən bilmədin ki
"Tı çımı conış..."

Zahir ƏZƏMƏT
(*Lənkəran*)

Talış kəndi

Kirəmitli evlər...
Dağların, meşələrin boynuna atılmış
qırmızı təsbeh.

Qoca zaman
sevir yaman təsbeh çevirməyi...

Holavar oxuyur evlər
damına qonmuş quşların diliylə,
Necə ki çəltik vərləri
danışır dalğa-dalğa
İçinə doluşan adamların
qarışıq səsləriylə:
– Ehhey, Riza kişi,
Bir qırmızı naxışlı beşik düzəldərsən,
oğlum olacaq,
üç qızıma tək qardaş...

– Ey, Riza kişi,
Bir kisə düyü verəcəyəm,
bir kisə düyü,
oğlum olarsa...

Gülümsəyir qoca Riza,
Baxıb iri əllərinə:
– Oğlun olarsa,

Adını Nəsir qoyarsan... Nəsir...
Məndən də beşik hədiyyəsi...

Gülüşür qadınlar,
Palçığa batmış ayaqları şəndir...

Qoca zaman
sevir yaman palçıq yoğurmağı.

Elə rahatam ki...

üç ay olar
pəncərələrdə civildəşən
sərçələrlə məşğulam
şən və davakardılar
yenə həyatı nişan verib
günəşi dadızdırırlar

üç ay olar televizorum yoxdu
üç ay olar vaşinqtonum moskvam
bağdadım
qarabağım yoxdu
ürəyim qaydasında
sinirim yerində
küçəyə çıxıb
nəsə zümzümə etməyin keyfini
dada bilərəm...
kimə istəsəm ata bilərəm
üç ay olar
harda istəsəm yata bilərəm...

üç ay olar işim yoxdu
üç ay olar dostum yoxdu
üç ay olar vətənim yoxdu
üç ay olar qadınım yoxdu
üç ay olar heç nəyim yoxdu...

elə rahatam ki
hətta kimisə öldürə bilərəm.

Qəribə gün

bu gün səhərdə
şeirimi gördüm
su içirdi
siqaret çəkirdi
ağac sulayırdı
körpə bir qızın ürəyində yellənirdi şeirim

işə tələsirdi şeirim
kafedə əlində nikelli çəngəl
fikrə getmişdi şeirim
soyuyurdu qarşısında ucuz kotlet

yolun o üzündə
heca şeirimizin üçüncü bəndində
paltar səirdi qadın
ağ şeirimizin misrasına

yolun bu üzündə...
aha bu isə mənim deyil
"saçları uzun və qara –
bir yoxsul ömrü..."
söykənib akuşun şeiri alabəzək su köşkünə
yanından adamlar ötür
yol kimi gedərək şeirimi

yol şütüyürdü şeirim
ağlayırdı yol kənarında
– Allahın kor bəndəsinə kömək edin – yalvarışıyla
– o göz yaşlarında işıq varmı? – deyə düşündüm

dayandı yanımda avtobus
sonuncu oturacağında
başını qoymuşdu şeirim
cibini eşələyən oğlanın çiyninə

qəribə gün idi yaman
şeirimə oxşayırdı həyat
azıb sonuncu misrasında

çəpinə getdim
günə nöqtə qoydum 10 qəpiklə
minib qabilin şeirinə
evimə getdim
taqqa taraq...

Vay! Vay!

sərmişdim evimi sonuncu mərtəbəyə
yağış sonrası
ev qurutmağın kefi zordu

amma sürüşdü əlimdən evim
(bu da kefim!..)
dağıldı səkiyə ev əşyaları
parçalanmış televizorun içindən
balaca adamlar səpələndi şəhərə
hoppanaraq alüminium qaşıqların üzərindən

evimdə raxit doğulan
aclıqdan xərcəngə yoluxan bu qaşıqların
sir-sifəti tanış görkəmdə idi
yekə idi başları bədənlərindən
ölmüşdülər üzü qibləyə

aclığın qəlpələri
dəlmə-deşik eləmişdi səkini
aman!
mədəmin bu realist şəkilləri
yaman zibillədi yerin təkini

vay! vay!
kiməsə
bu səkiləri sökmək lazım gələcək.

Mehman QARAXANOĞLU
(Astara)

Tanrının verdyi nemətdi Vətən

(I)

Sükutdu...

Sükutmu tarıma çəkib məftili?
Sükutun bağrımı yarılr burda?
Sükutmuş dünyanın ən qədim dili,
Dillər sükutdanmı ayrılır burda?

Sükutmu “danışır” bu daşlar kimi?
Alışa bilmirəm mən bu «səs-küyə».
Dərsə hazır gələn uşaqlar kimi
Dirəklər əlini qaldırıb göyə.

Dirək ol, nə qədər canında can var,
Vətənə oğul gərək,
Dirək gərəkdir.
Bəlkə onun üçün demiş babalar:
«Qız yaraşıqdırsa, oğul dirəkdir».

Bu, sözdü, ay oğul, ehkam deyil ki...
Dirəyə boylanın sarmaşığı ki var,
Anamız torpağın birçəkləridir.
Sərhəd tikanları tikan deyil ki –
Bəmbəyaz albalı çiçəkləridir.

Əsgərtək sıraya düzülüb onlar,
Bircə işarəyə, himə bənddilər.
Sirli dodaq kimi büzülüb onlar –
Sanki ilmələnen qıfılənddilər!

...Yuxumu yüz yerə yozuram səssiz,
İnan ki, yüzdən də çoxdu, ay bala.
Hər gecə sərhədi pozuram səssiz,
Nə əcəb xəbərin yoxdu, ay bala?!

Niyə qışqırmırsan: Ataram! Dayan!
Niyə qışqırmırsan: Döyüş var! Döyüş!
Qoy mən pıçıldayım: Atanam, dayan!
Qoy davam eyləsin «Dağlarda döyüş».

«Hələ ki atəş var, hələ ki qan var,
Belə uzaq yolu nəyə gedirsən?»
Üstümə düşdülər yadlar, qohumlar:
«Evin tək oğludu, nə eyləyirsən?»

Bəs Vətən?
O təkcə deyilmi, bircə deyilmi,
Onun bu dünyada əvəzi varmı?
Bircə yarpağının, bircə quşunun
Söylə, bir oxşarı, bənzəri varmı?

Tanrıtək təkdı o, Tanrıtək əziz,
Allahın verdiyi nemətdi Vətən.
Onu candan əziz bilməyənlərə
Elə özü boyda töhmətdi Vətən!

Müqəddəs ocaqdı, nurlu təkyədi,
Sən ona oğulsan, o – sənə ana.
Qüdsdü, Mədinədi, ulu Məkkədi,
Vətənə gələnlər gələr imana.

(II)

Amandı, ay oğul, töhmət götürmə,
Yelləncək asdığı budaqdı Vətən.
Qumdan düzəltdiyin yeraltı «xeymə»,
Yerüstü dənizdi, bu dağdı Vətən.

Ən qədim kitabdı – göydə basılmış,
Biz ona, o da ki, bizə qısılmış,
Ulu əcdadının şəkli asılmış
Ən qədim, ən əski otaqdı Vətən.

O, Yerin niyyəti, Göy arzusudu,
Bir üzü torpaqdı, bir üzü sudu,
Dostlar arxasınca atılan sudu,
Düşmənin köksündə bıçaqdı Vətən.

Onu xəritədə gəzmə, amandı –
Sənə də, mənə də ayıbdı, mandı.
Dünyanı dəyişmiş nənən, babandı,
Boylan ürəyinə, bax, sağdı Vətən.

O, bizi saxlayar daim amanda,
Haqqında danışma keçmiş zamanda,
Dipdiri «indi»di hər üç zamanda –
Ən qədim zamandı, bu çağdı Vətən.

Bir xoş melodiya, gözəl ahəngdi,
Çiyində rəqs edən ulu səhəngdi,
Rənglərin içində ən ali rəngdi,
Solmayan üçrəngli bayraqdı Vətən!

Çımı inə fikrş mandə çımısə...

Talış dilində

Kom vırə xoki, ha İnə, ıset ekəm bəştə sə,
Tı ha şəv tile-tile omedəş bə çımı han.
İ lokə otəşə zil tı dəğətdəş bəştə sə,
Pelandı onokardəy mını jedə çəy rahan.

Joğə bızın tasedəm, hele kardəm: ha İnə,
Həni nıvində rujon dəro kardəm, vindəm az.
...Mandəş, diə kardəş ıştə sırə diəninə,
Pebedəm, ıştə lefi zəminədə vindəm az...

Anamın fikri qalıb mənim üstümdə

Haranın külünü töküm başıma, ay ana,
Sən hər gecə qaça-qaça yuxuma gəlirsən.
Bir tabaq odu başıma səpirsən,
Gözümü açana qədər həniri vurur məni.

Elə bil boğuluram, çağırıram, ay ana,
Görmədiyim günləri görüb yola salıram.
Durub təbəssümünlə üzümə boylanırsan,
Qaldırıram yorğanı görürəm yerimdəyəm.

Anar AMİN
(Cəlilabad)

Göydə pəncərələr sınır...

...Sən də, mən də yağış, dolu
İstəyirik düşə, düşmür...
Göydə pəncərələr sınır,
Yerə niyə şüşə düşmür?..

Yazda Xeyir, yayda Şərdik,
Qırx payıza sinə gərdik...
Sürüşüb çoxdan gedərdik,
Gedişimiz qışa düşmür...

Yolnan yola qoşa düşdük,
Yolda bərkə-boşa düşdük...
Biz dünyanı başa düşdük,
Dünya bizi başa düşmür...

Xuda azadlıq istəyir

...Azadlıq onun haqqıdı –
O da azadlıq istəyir...
Yumruğun göyə qaldırıb
Bu da azadlıq istəyir...

Nə istəyir qu dənizdən?
Azalmayırsu dənizdən...
Min illərdi bu dənizdən
Ada azadlıq istəyir...

Göydən yerə səpələnən,
Dənizlərdə təpələnən,
Dalğalanan, ləpələnən
Su da azadlıq istəyir...

...Payız yarpaqları yolub,
Ağaclar kövrəlib, dolub...
Dualara məhkum olub,
Xuda azadlıq istəyir...

Bəxtimiz

...Bəxtimiz bəxt üzüyündən
Qaş kimi düşdü, bilmədik.
Qismətimiz göydən yerə
Quş kimi düşdü, bilmədik.

Gəlməsə də xoşumuza,
Gələn gəldi tuşumuza.
Yağış, dolu başımıza
Daş kimi düşdü, bilmədik.

Taqətimiz dizimizdən,
Sevincimiz üzümüzdən,
Dünya bizim gözüümüzdən
Yaş kimi düşdü, bilmədik...

Allahverdi BAYRAMI
(Masallı)

Dıdimə

*(B.Vahabzadənin "Riyakar" şeirinin
təliş dilinə ixtisarla tərcüməsi)*

Bə çımı avlodi dərs bıdə nodon
İştəni ağılmand, vezin zinedə.
"Vətən, vətən" votdə iştə avlodon
Əcnəbi zıvondə handevonedə.

Votedə: "Omutən iştə zıvoni",
İştən fe doydəni bəştə zıvoni.
Çiç bovti bə jıqo dıdimə cuği?
Ya bəqəm kardəni kəse çənəği?

İ ne, se-ço zıvon omuto ağlon,
Çəmə vəoməyon, çəmə hırdənon.
İnə zıvoni həm bəpe bızınon,
Çiyo po bıqəton, bə ro dəqınon.

"Sıftə çı kəy dılə" votəşe yolon,
Dıləton nızınış, əziniş biton.
Co qılə zıvoni çok omutero,
Bəpe iştəkini çok bızınəmon!

Co kəsı vey pidə? Bova kardənim!
İştəni nıpiəkəs cokəs nəpişe!
Vətəni zıvoni hədəz zınəkəs
Vətəni iştəni çoknə bəpişe?..

Riyakar

Bəxtiyar Vahabzadə

Mənim övladıma ana dilində
Dərs deyən "ağıllı" müəllimə bax.
"Vətən", "Vətən" deyir, Öz övladını
Əcnəbi dilində oxudur ancaq.

Özgəyə: "Dilini öyrən!" - deyirsən,
Özünsə... Bu dili bəyənməyirsən!..
Nə deyək bu miskin riyakarlığa?..
Yoxsa, öz qınını bəyənmir bağa?..

Bir nədir, beş-altı dil bilsin gərək,
Bizim sabahımız - körpələrimiz.
Vətən dilinə də dodaq büzməyək,
Burdan ayaq açıb, yola çıxmaq biz.

"Əvvəl evin içi" demişlər nədən?
Sən çölü bilməzsən, içi bilmədən.
Yaxşı bilmək üçün özgə bir dili
Əvvəl öz dilini yaxşı bilməli.

Özgəni sevirsən? İnanmıram mən!
Özünü sevməyən özgəni sevməz.
Vətənin dilinə gərəksiz deyən
Vətənin özünü necə sevir bəs?

(S.Rüstəmin "Ey Vətən" şeirinin
talış dilinə tərcüməsi)

Ha Vətən! Zəminin əzizə bomu,
Iyo pəydom kardə iştə səadət!
Dilo peğandəme mahneon bəti,
Bə filəq oqardə çümü məhəbbət!

Kəynə çəşim obə bə dınyo, sıftə
Vındəmə ıstə moə, ıstə Vətənım!
Bənə bəştə əhdi bəfoynə əğli,
De eşgi jə dılım doəmə bə tınım!

Şohrətım, ha Vətən, şonım,
ha Vətən!
Çımı nom bə dınyo tı karde əzbər!
Dıl-cəğəm, ha Vətən, conım,
ha Vətən!
Az şair nəbim, tı bə nəbəyş eqər!

Ey Vætæn

Süleyman Rüstəm

Ey vətən! Torpağın əzizdir mənə,
Mən səndə tapmışam səadətimi.
Könüldən mahnılar
qoşmuşam sənə,
Çevirib bayrağa məhəbbətimi.

Gözümü dünyada açanda ilkin
Anamı görmüşəm,
səni görmüşəm.
Əhdinə vəfalı bir oğul təkin
Döyünən qəlbimi sənə vermişəm.

Şöhrətim ey vətən, şanıım ey vətən
Sən mənim adıımı ellərə yaydın.
Ürəyim ey vətən, canım ey vətən
Mən şair olmazdım,
sən olmasaydın.

Bəxtiyar RUŞİN

(Masallı)

Azərbaycan

(Səməd Vurğunun "Azərbaycan" şeirinin
təliş dilinə ixtisarla tərcüməsi)

Bı bandono rom ve kardə,
Ruşnə honion ovım hardə.
Fiki mınış diəro bardə,
Çı Ərəsi sədom məsə,
Dusti, yoyi zındəm ısı.

El zındə ki, çımınış tı,
Dədə yurdiş, məskəniş tı,
Bomıno mo, vətəniş tı,
Be dıl bəbe odəmi con?
Azərbaycan, Azərbaycan!

Az əğilim, tı çımı mo,
Be əzınım ıstıku co.
Bə kom məhol eğandom ro,
Bıpərim az, bışım çanə,
İjən tınış çımı lonə.

Eqınyəsəy co ıstıku,
Co eqıne bıbu mıku,
Səm sipi be xıvətiku,
Manqon, soron bahən mını,
El bıbaxşo, hiç bəom ni...

Azərbaycan

Səməd Vurğun

Çox keçmişəm bu dağlardan,
Durna gözlü bulaqlardan;
Eşitmişəm uzaqlardan
Sakit axan arazları;
Sınamışam dostu, yarı...

El bilir ki, sən mənimsən,
Yurdum, yuvam, məskənim sən,
Anam, doğma vətənim sən!
Ayrılar mı könül candan?
Azərbaycan, Azərbaycan!

Mən bir uşaq, sən bir ana,
Odur ki, bağliyam sana,
Hankı səmtə, hankı yana
Hey uçsam da yuvam sənsən,
Elim, günüm, obam sənsən!

Fəqət səndən gen düşəndə,
Ayrılıq məndən düşəndə,
Saçlarıma dən düşəndə.
Boğar aylar, illər məni,
Qınamasın ellər məni.

Bandon reçin, dəon hevuj,
Bı mənzəron edəs harruj.
Bə ceyronon curon umuj,
Vitdən ıştı kəfşənono,
Hamoono, kuy-kəmono.

Bınəv ın ku, ə arono,
Qa Ostoru, qa Lankono,
Çı Afrikə, Hindistono
Kijon bəmə omən mehmon,
Zılmi dasto rəxən əvon.

...Bə Ğərəboğ xıyolım şəe,
Çı bandədə bə band peşə.
Nez şanqovə xəyli xoşe:
Xan bahando vanqi bə qəv:
“Ğərəboği şikəstə” əv!..

Sıra dağlar, gen dərələr,
Ürək açan mənzərələr...
Ceyran qaçar, cüyür mələr,
Nə çoxdur oylağın sənini!
Aranın, yaylağın sənini.

Keç bu dağdan, bu arandan,
Astaradan, Lənkərandan.
Afrikadan, Hindistandan
Qonaq gəlir bizə quşlar,
Zülm əlindən qurtulmuşlar...

Könlüm keçir Qarabağdan,
Gah bu dağdan, gah o dağdan.
Axşamüstü qoy uzaqdan
Havalansın Xanın səsi,
Qarabağın şikəstəsi.

Əbdülrza ƏHMƏDOV
(Masallı)

Bız

(Abdulla Şaiqin "Keçi" şeirinin
talış dilinə tərcüməsi)

Pisə-pisə rəşə bız,
Ha şoxonı ğoşə biz.

Coyli hico beməşi,
Bə bandı-ku peməşi.

Bəştı və beşo neçi,
Əziniş karde hiççi.

Qələvonon çəş okon,
Bəmande dıqlə şoxon.

Suk

(Abdulla Şaiqin "Xoruz" şeirinin
talış dilinə tərcüməsi)

Pipiqı sıə xunə suk,
Çəşonı mərconə suk.

Tı çiçe rə əştədəş?
Jəydəş zıqqə, kudəş kəş.

Çımı şinə conə suk!
Çəşonı mərconə suk!

Keçi

Abdulla Şaiq

Ala-bula, boz keçi,
Ay qoşa buynuz keçi!

Yalqız gəzmə, dolanma,
Dağa-daşa dırmanma.

Bir qurd çıxsə qarşına
Sən nə edərsən ona?

Çoban açınca gözüün,
Qalar iki buynuzun.

Xoruz

Abdulla Şaiq

Ay pipiyi qan xoruz,
Gözləri mərcan xoruz!

Sən nə tezdən durursan,
Qışqırıb banlayırsan,

Qoymayırsan yatmağa
Ay canım məstan xoruz!

Elşad SƏFƏRLİ
(*Lənkəran*)

Sonet

1.

Qəfil bir ayrılıq boğdu eşqimi,
Qollarım boşaldı, qırıldı mənim.
Günüm qara oldu qara rəng kimi,
O gündən qanım da qaraldı mənim.

Mən ki sarsılmazdım dar ayaqda da,
Nikbin duyğulardan yazırdım, Allah.
Bəlalı eşqimin mən ki yolunda
Canımdan keçməyə hazırıdım, Allah.

Bir qarayel əsdi, nəydi, ömrümə?
Hicranın havası dəydi ömrümə –
Həyatım saraldı, soldu gül kimi.

Bircə ölmək qalır... qismətimə bax,
Ömrümdə ilk dəfə mürəkkəblə yox –
Qaralan qanımla yazdım şeirimi.

2.

Sonet haqda bir naşı, fərqi nə də varmadan,
Deyib: şeirimizin o, ruhuna deyil uyğun.
Belə söyləyən zaman bilməliydi o nadan,
Sonet təntənəsidir yüksək şeirin və zövqün.

“Xanu-xası” kiminsə pis zövqü götürmürsə,
Günah həmin zövqdədir, bilsin ki, aşda deyil.
Kim intibah şeirinin qüdrətini görmürsə,
Demək, başı soneti dərk edən yaşda deyil.

Bu gün mənə ruh verir ilhamıma güc verən,
Şekspir dühasından könlümə yatan sonnet.
Dantenin qələmində ilk tumları göyərən,
Petrarkanın eşqində kamala çatan sonet.

İlham qanadlarımı, Tanrım, bərkit sonetdə,
Az da olsa, bilərəm, xidmətim var sənətdə.

Xanəli TOLIŞ
(Masallı)

Məmməd Araz Masallıda

(Əlli beş il əvvəl)

Durdu zalın qarşısında əyildi,
Ünvanına şirin sözlər deyildi.
Onda hələ "Məmməd Araz" deyildi,
Şair Məmməd gəlmiş idi rayona.

Gördük rəngi çörək kimi qaradı,
Harayları ruhumuzu daradı.
Barmaqları saçlarını daradı,
Hələ ağ tel düşməmişdi payına.

İnsanlıqla yaranıbdı sevgi tən,
Sev doğulan, sev yaşayan, sev gedən.
Şeir dedi məhəbbətdən, sevgidən,
Yağ süzüldü qəlbimizin yayına.

Olmuş idik təbliğatın yorğunu,
Elə qurdu şeir adlı qurğunu,
Adamları etdi sözün vurğunu,
Elə bil ki, düşdük bayram ayına.

Dedi: Şair gərək yaza, çalışa,
Ürəkləri alışdıra, alışa...
Naxçıvanı gətirmişdi Talişa.
Üzüb keçdik Arazın o tayına.

Şimşək olub Araz üstə çaxdı hey,
Araz təbi Araz kimi axdı hey.
Xanəli də arxasınca baxdı hey, –
Döndük Araz harayına, hayına.

İlham İLHAMİ
(Astara)

Möhkəm dur, əsgər bala!

Şaxtadır, soyuqdur durduğun səngər,
Uşüyən canına, əlinə qurban!
Bıg yeri yenicə tərləyən əsgər,
Qara kəkilinə, telinə qurban!

Durmusan keşikdə ayıq-sayıq sən,
Yatmayıb qalırsan gecə oyaq sən,
Ananı, vətəni, bala, sevirsən –
Qəhrəman yetirən elinə qurban!

Vətəni əmanət etmiş el sənə,
Mərdliklə hər zədə gərirsən sinə,
"Həddini göstərrik yağı düşməne!" –
Söz verib, and içən dilinə qurban!

Gözləyir yolunu bir qara xallı,
Könlünü verdiyin o gül camallı,
Ah çəkir, darıxır sənsiz qalalı,
Sevdiyin o qızın xalına qurban!

İnşallah, dönərsən qalib evinə,
Ürəkdən sevdiyin doğma elinə,
Gül verər sevdiyin sənənin əlinə,
Yarının verdiyi gülünə qurban!

Vuqar HƏMATİ
(*Lerik*)

Ana Vətən

Sevgi dolu havası var,
Höpur cana, qana Vətən.
Hər canlının yuvası var,
Yuvamızdır Ana Vətən!

Kim başını əyməz yana,
Vətən deyib qıyar cana.
Yurdu bilər doğma ana,
Oğul deyər ona Vətən.

Vüqar, göstər qüdrətini,
Çək yurdunun qeyrətini,
Kim bilməsə qiymətini,
Qənim olar ona Vətən!

Vənəşə

Talış dilində

Ha vənəşə, boçi jıqo,
Enovniyə tı ıştə sə.
Əvəsori kinəş oxo,
Boçi noydaş qıy kulisə?

Əvəsore, tı ta məkə,
Çəşon arsi hiç eməkə,
Rostkə ıştə səy diyəkə,
Boy, Nəvuzə ide ısa.

Vişonədə handə kəku
Beşədəş bə vişə, bə ku,
Bəştı bı xosə ətrə bu,
Kijon omedən de resə.

Bənövşə

Ay Bənövşə, niyə belə
Yerə əymisən başını?
Sən ki baharın qızısan,
Niyə bükmüsən boynunu?

Yaz gəldi, sən ta küsmə,
Göz yaşını heç tökmə,
Qaldır başını bir boylan,
Novruz bayramı gəlib.

Meşədə quşlar oxuyur,
Meşəyə çıxırsan, dağa qalxırsan,
Sənin bu xoş ətrinə
Quşlar qatarla gəlir.

Aslan QULİYEV

(Yardımlı)

Qarpız

(hekayə)

Yay idi. Yay günəşi insanların üzünə təkcə gülümsəmir, həm də onları yandırır. Mənim nə vaxtsa yaşadığım imperiyada belə idi.

Çinar ağacının altında oturub noxudla pivə içirdim. Dostum da gəlib çıxdı, oturan kimi də nə desə yaxşıdır, gəl gedək Tallinə. Bu sözü elə rahatlıqla, elə arxayın dedi ki, Tallin elə bil budu, buradı. Həyəcəndən və sevincdən ürəyim çırpındı. Darıxdırıcı, qüssəli əyalətdən azından bir ay uzaqda olmağa, həm də Tallinə getməyə çox sevinərdim. Hələ uşaqlıqdan harasa uzaqlara getmək istəmişəm. Sirli-sehrli uzaqlar məni çağırır, səsləyir həmişə. Amma sevinməyə nə verirlər? Mənim pulum yoxdu ki. Bunu eşidən dostum dedi, pul mənlidir, bir ay da xərcləsək çatar.

– Onda getdik, – inanmasam da, razılaşdım.

– İndi yox, – dostum sakitcə dedi. – Sabah.

İndi təkcə günəş yox, ağaclar da, qonşu masadakılar da, hətta həmişə görəndə anadangəlmə ölüyuyana oxşadığım üzütüklü ofisiant da üzümə gülümsəyirdi.

...Gözləri qurğuşun rəngində olan ucaboy estonlar vicdanlı, məğrur, sadə millətdir. Boğaz səsiylə ucadan danışrlar. Bir əsgərlik dostum var idi, Kruminş, danışanda elə bilirdin göy guruldayır. Rusları, xüsusilə də sovet hakimiyyətini sevməzdi, daha doğrusu, nifrət eləyirdi, bəzən bu məsələdə lap ifrata varırdı. Ruslar tərəş stəkanla araq içir deyə estonlar tərəş stəkandan içməzdilər. Rusca danışmağı sevməzdilər. Sovetin rəmzidir deyə qırmızı geyinməyi xoşlamazdılar. Hələ bir ruslara və sovet hakimiyyətinə düşmən münasibət bəsləmirik deyə bizlərə də xoş üz göstərməzdilər. Amma bu, heç nəyi dəyişmirdi. Uzaqlar çağıranda, əl eləyəndə belə kiçik şeylər məni yoldan döndərə bilməzdi.

Beləcə, hazırlaşib yola düşdük. Bakıya gedirdik, ordan da təyyarə ilə Tallinə uçacaqdıq. Yolda dostum dedi, Tallinə əliboş gedə bilmərik, nəşə almalıyıq. Həm də elə bir şey ki, estonları heyrləndirsin. Nəşə almaq lazımdı, amma estonları heyrləndirməyə elə də həvəs göstərmirdim. Onları heyrləndirmək nəyimizə lazım idi? Heyrləndilər nə olasıydı, yoxsa bizim üçün qarşılama mərasimi təşkil olardı?

Yolda bazara döndük. Bazarın girəcəyində mağazada qarpız satırdılar. Lap aşağıya, tərəzinin yanına isə mənim indiyəcən görmədiyim iri bir qarpız qoymuşdular. Qarpızı görəndə dostumun gözləri ışıladı. Alıcı quş kimi şığıdı qarpızın üstünə, sanki özünü bir az gec yetirsəydi, qarpız əldən çıxacaqdı. Halbuki bazarda bizdən başqa bircə nəfər də alıcı yox idi, satıcılar da mürgü döyürdülər.

Yayın bu çağında qarpızın kilosı hər yerdə iyirmi beş qəpiyə idi, amma bu qarpızı bizə nadir inci kimi əlli qəpikdən satdılar. Almağına aldıq qarpızı, amma necə aparacağımızı bilmirdik. Yenə satıcı baş işlətdi, iri bir kisə gətirdi, qarpızı zorla kisəyə saldıq, kisənin bir tərəfindən mən, digər tərəfindən də dostum yapışdı. Gətirib taksiyə qoyana kimi qollarımız qırılırdı.

Dostumdan soruşdum:

– Sən qarpızla estonları heyrləndirəcəyimizə əminsən?

O, cavab vermək əvəzinə soruşdu:

– Sən əmin deyilsən?

– Deyiləm.

– Ona görə ki: bir – sən estonları tanıdırsan; iki – mənim heyrləndirmək qabiliyyətimin sərhəd tanımadığını bilmirsən; üç – mənə inanmırsan.

Birinci şərti çıxsaq, digər iki şərtlə sözsüz razıydım. Qarpızla təkcə estonları yox, kimisə heyrləndirəcəyimizə inanmırdım. Qarpız, adı da üstündə. Bu alaca, girdəcə bostan bitkisini Yer kürəsinin hər yerində, hər qitəsində, lap elə yəqin ki, Estoniyada da yetişdirirdilər. Elə isə Azərbaycandan bu boyda qarpızı sürüyüb Estoniyaya aparmağın nə mənası var idi? Ucaboy, soyuqqanlı, danışanda guruldayan adamları qarpızla heyrləndirmək fikrinə düşən birisinə mən necə inana bilərdim, ən əsası da, nəyə görə inanmalıydım?

Dostum iradələrini qulaqardına vurdu:

– Sən estonların nə uzunluqda olduqlarını bilirsənmi? Başları buludlara dəyir. Onlar qarpız yetişdirə bilirlər? Bilməzlər. Başlarını buludun arasından çıxardıb iyirmi-otuz kiloluq qarpızı tağından qoparmaq istəsələr, belləri ortadan qırılar. Bircə dənə də salamat adamları qalmaz. Həm də namərd qonşularımız nəyimiz varsa, hamısını çırpıdırırlar.

Bizim sayəmizdə, xüsusən də mənim sayəmdə azından qarpızı çırpışdırma bilməyəcəklər. Qonşularımız qarpızı da oğurlamaq istəyəndə vicdanlı estonlar ayağa qalxacaq. Deyəcəklər, qarpız sizlik deyil. Azərbaycanlıdan iki qeyrətli cayıl gətirmişdi bura qarpızı, öz gözlərimizlə gördük. Siz o torpaqlara ayaq basan gündən o boyda qarpız yetişdirə bilməyibsiz, bilməzsiniz də. Çünki qarpız onlara, yəni bizə məxsusdur...

Nə demək olardı, azından zavallı millətimiz qarpız sarıdan narahat olmayacaqdı. Sayəmizdə qonşularımızın bir oğurluğunun qarsısı alınacaqdı.

Aeroportda qarpızı baqaja götürməkdən qəti imtina elədilər, baqajda partlayar, orda nə varsa hamısını sıradan çıxarar, dedilər. Bu işə baxan milis mayoru dostumun dəlillərinə yalnız gülürdü: «Siz doğrudanmı Estoniyaya aparmağa başqa şey tapa bilmədiniz? Bu nəhənglikdə qarpızdansa bir yeşik konyak apara bilməzdinizmi? Sən özünən nələr uydurursan? Qarpızı qonşularımız necə çırpışdırma bilərlər? Qarpızın vətəni Cənubi Afrikadır, orda indi də yabanı halda bitir. Bunu da bütün dünya bilir».

Dostum qızarmışdı, boğazının damarları şişmişdi. Əlini mayorun qarşısındakı stola döyə-döyə qışqırırdı: «Dünyanın bilməyinə nə verirlər? Onların oğurlamaqda fitri istedadları var. Nə gəldi oğurlayırlar, dünyanın bilib-bilməməyini veclərinə də almırlar. Əyər uzağı üç aya qarpızı da özlərininki elan eləməsələr, onda mənim atama, anama, babama, nənəmə, ulu babama, ulu babamın nənəsinə...»

Şəcərəsindəki bütün qohumlarını sayır və hər yeni qohumundan sonra da əlini stola çırpırdı. Birdən saymağına ara verdi, əli havadaca asılı qaldı. Görünür, ən nəhayət, bütün şəcərəsini lənətləməklə, ya da mayorun stolunu döyəcləməklə bir şeyə nail ola bilməyəcəyini başa düşdü. Cibindən bir əllilik çıxarıb stolun üstündən mayora tərəf itələdi. Mayorsa başını yırgaladı:

- Bəs eləmir.
- Bir qarpız üçün? – dostumun ağzı açıla qaldı.
- Bir qarpız üçün çoxdur. Amma stolu guppuldatmağın, bir də bağırmağın üçün azdır.

Dostum boynunu burdu, mənə onun qulağına pıçıldaydım ki, əla oldu, ataq getsin, durub indi bir qarpızdan ötrü bütün pullarımızı bu mayora verəsi deyilik ki! O isə əməlli-başlı hirsləndi: ordan-bura o əzabla gətirmişik, indi də ataq getsin? Atmayacağıq! Qarpız Tallinə gedəcək! Mayora bir əllilik də verəndən sonra mayor dedi, onda özünüzlə aparın, salonda birtəhər yerləşdirin. Belə də elədik. İki bileet almışdıq – birini qabaq cərgəyə, birini də lap arxaya. Köməkləşib qarpızı arxaya apardıq,

orda mən oturdum. İçində qarpız olan kisəni qabaq oturacağın arxasına söykədik, bir əlimlə də kisənin ağzından yapışdım. Dostum xeyli təlimat verdi: ayıq-sayıq ol, yatma, kisəni əlindən buraxma.

Hirsləndim:

– Olmaz özün oturub yapışasan kisədən, ayıq-sayıq olasan, yatmayasan, gözün üstündə olsun?!..

– Olmaz, – dostum qüssəylə başını yırğaladı, – təyyarəyə oturan kimi məni yuxu tutur.

Neyləmək olar, ciddi səbəbdə. Qarpız sağ-salamat, başından bir tük də əskik olmadan mənim sayəmdə Tallinə çatdırılmalıydı.

Tallinə getmək ürəyimcə olsa da, qarpız məsələsi, özü də həyatımda gördüyüm ən böyük qarpızın məsələsi məni heç açmırdı. Bu nəydi ya? Oturmuram oturduğum yerdə, qoşuluram buna, Tallinə qarpız aparıram. İndi Bakı–Tallin reysi ilə uçuşan təyyarədə qarpızı qucaqlamaq əvəzinə oturmuşdum ağacların arasında, ölüyuyana oxşayan ofisiyanın gətirdiyi sərin pivədən içirdim. İçirsən sərin pivəni, ağacların arasından süzülən günəş də sənə gülümsəyir, sən də yeni romanın süjetini düzüb qoşursan. Pivə tünd, təzə olanda daha yaxşı süjetlər yaranırdı beynimdə. Amma ölüyuyan köhnə, ılıq pivə gətirəndə həməngünkü romanın süjeti də elə onun pivəsi kimi olurdu. Dadsız, duzsuz, zəhlə-tökən. Ona xəbərdarlıq eləyirdim: bir də mənə köhnə pivə gətirmə, yoxsa sənə, daha doğrusu, pivənin ucbatından Azərbaycan ədəbiyyatının kisəsindən azından iki əla roman sürüşüb düşür.

Yanımda oturan fındıqburun, göygöz, ağappaq qolsuz pambıq köynək geymiş rus qızı mənə tərəf əyildi, kisəni göstərib içində nə olduğunu soruşdu. Qarpız olduğunu biləndə qız nəyə görə sə heyrətləndi:

– Əminsən qarpız olduğuna?

– Əlbəttə! İstəyirsən göstərim.

– Sən mənə nə göstərmək istəyirsən?

– Qarpızı...

– Göstərmə! – qız hirsə səsini qaldırdı. – Siz qaralar ölüsünüz göstərməyin!

– Səni başa salmaq üçün, – mızıldandım. – Yoxsa göstərmək üçün ürəyim getmir.

– Aman Allahım! İstəmirəm də! Nədi, zorla göstərəcəksən?!

Daha cavab verməyi lazım bilmədim, hər şey ortalıqdaydı. Qızın qaralardan zəhləsi gedirdi. Acığını da mənim üstümə töküdü.

Bir az keçəndən sonra qız təzədən çiynimə toxundu. Gömgöy gözləri yenə kisəyə dikilmişdi.

- Partlamaz ki?
- Nə? – Gözümü bərəltədim.
- O qarpız dediyin.
- Partlamaz, – pərt halda mızıldandım.
- Birdən partladı? – Bu dəfə şəkkaklıqla soruşdu.
- Ay qız, partlamayacaq! Tam təhlükəsizdir!
- Təki olsun, – qız köks ötürdü. – Nə vaxt yanımda bir qara oturur,

həmişə böyründə bir kisə də olur. Həmişə də bu kisədə şübhəli nəşə olur, ona görə mən də heç vaxt kisəsi olan qara yanımda oturanda rahat ola bilmirəm.

Onu əmin eləyirdim ki, bu dəfə tam rahat ola bilər, budəfəki qaranın kisəsi heç bir təhlükə törətməyəcək. Bilmirəm, bəlkə də rus qarpızları partlayır, təhlükəli olur, amma bizlərdə qarpız partlamır, ən əsası da, kimsənin həyatına təhlükə törətmir, tam qorxusuz bostan bitkisidir. Sonra da SSRİ konstitusiyasının hansısa maddəsinə görə (onda əzbər bilirdim, indi unutmuşam) irqi ayrı-seçkilik saldıqına görə qızı o ki var məzəmmətlədim.

– Qara-filan nədir? Biz heç sizə sarıqulaq demirik, bəs qara sözü niyə dilinizdən düşür?

Qız mənə heyranlıq baxırdı. Birdən ağzını geniş açıb qəhqəhə çəkdi. Onun gülməyi mənə toxunur, ən pisi də yuxu gətirirdi. Sanki qız gülmür, layla çalırdı. Yuxuya güclə qalib gəlirdim, lənət şeytana, belə getsə, bu qız məni yatırdıcaqdı. Astaca qızın qoluna toxundum, mənə tərəf döndü, gözlərində heyranlıq vardı:

- Nə var? – Hirsə soruşdu.
- Mən sizə...
- Nəşə göstərmək istəyirsən? – Sözümlü kəsdi.
- Yox, qarpız haqda danışmaq istəyirəm.
- Başa düşmədim, – çiyinlərini çəkdi, – siz nəyə görə mənə qarpız haqda danışmalısınız?

Mən də hirsələnmişdim, sözləri xüsusi intonasiya ilə deyirdim:

– Sizi qarpızın təhlükəsiz bitki olduğuna əmin etmək üçün. Qarpızın vətəni Cənubi Afrikadır, orda yabanı halda bitir. Afrika çöllərində ürkə-ürkə gəzən ceyranlar, çaqqallar, vəhşi heyvanlar da qarpızdan nuşi-canlıqla yeyirlər. Amma qarpız partlayıb onlara bir xəter yetirmir.

Qız gözlərini geniş açıb mənə baxırdı, birdən yenə də gülməyə başladı. Bu qızın gülüşü adama yuxu gətirirdi. Bu dəfə çox çalışdımsa da, olmadı. Yuxu mənə qalib gəldi. Nə vaxt yuxuya getdiyimdən xəbərim olmadı. Bir də onda ayıldım ki, kimsə çiynimə vurur. Gözlərimi

açdım, qız vururdu, ayıldığımı görən kimi də həyəcanla dedi: "Ay oğlan, oyan! Qarpızın getdi!"

Kisəyə baxanda dəhşət içində gördüm ki, qarpız kisədən çıxmaq üzrədir. Qarpızı tutmaq üçün əlimi atdım, amma hava boşluğuna düşən təyyarənin növbəti təkanı əlimi boş çıxartdı. Qarpız kisədən çıxıb öldürüm sürətiylə oturmaqların arasıyla irəliyə doğru diyirlənməyə başladı. Sanki mərmə topdan çıxmışdı. Səs-küy qopdu, amma heç kim risk eləyib bu boyda qarpızı saxlamaq istəmədi. Səsə dostum da geri döndü, heyrətdən və qorxudan ağzı açıla qaldı, gözləri kəlləsinə çıxdı. Qarpız sürətlə uçub qabaqdakı dəmirə dəydi və necə partladısı, sanki içəridə tufan qopdu. Hər yer al qırmızı rəngə boyandı. Tələşə, vahiməyə düşüb harasa qaçmaq istəyənlərin qarpızın qalıqları üzərində ayağı sürüşür, guppultu ilə yerə dəyirdilər. Sonra stüardessalar, pilot köməkçiləri qaçıb gəldilər, onlar da mənasızcasına vurnuxur, yıxılıb durur, nə baş verdiyini anlamırdılar.

O vaxtlar ən çox mavi, qara cins şalvarlar, ağ köynəklər dəbdəydi. İmperianın şəhərləri ağ rənglər içində ilğımlanırdı. Salondakıların da çoxu ağ köynəkdə idi, indi isə hamı bir rəngdəydi, qıpqırmızı qarpız rəngində.

Təyyarə hava limanına enəndə Hollivud kinolarında gördüyümüz bir mənzərəydi. Hava limanı tanklarla, döyüş, təcili yardım maşınları, maskalı, kaskalı, silahlı əsgərlərlə əhatə olunmuşdu. Təyyarə enəndə hamıya yerindən tərpənməməyi tapşırdılar. Sonra beş-altı silahlı birdən içəri atıldı, amma çox gedə bilmədilər, qarpızın üstündən ayaqları sürüşdü, sərnişinlərin qucağına yıxıldılar. Silahların açılacağından qorxan qadınlar qışqırırdılar. Tragikomik mənzərəydi.

Bakı–Tallin reysi ilə uçan bütün sərnişinlərə bir daha təşəkkür eləyirəm. Təhlükəsizlik xidmətinin, milisin bütün səylərinə baxmayaraq, heç kim qarpızı kimlərin apardığını demədi. Halbuki hamı, elə stüardessalar da qarpızı bizim gətirdiyimizi aydınca görmüşdülər. Cavab vermək əvəzinə yalnız gülür, başlarını yırğalayırtdılar. Fındıqburun qız isə, sən demə, Tallində yüksək vəzifədə işləyirmiş; nəinki qarpızı mənim apardığımı demədi, əksinə, milisi abırdan saldı: «Niyə adamları incidirsiniz? Nə olub, təyyarədə qarpız aparmaq qadağandır? Sonrası da, sən bir bu adamlara bax, hamısı qıpqırmızıdır, burda doğma ana oğlunu tanıya bilməz, qalib biz qarpız apararı tanıyaq. Gərək hamını hamama salasınız, sonra bəlkə kimisə tanımaq oldu. Ölən yox, yaralanan yox, nə istəyirsiniz?..»

Bizi rahat buraxdılar. Təyyarədən enəndə mən fındıqburun qıza bizi satmadığına görə təşəkkür eləməyi özümə borc bildim. Gözlərindən qılgılcım saçılan qız isə düşdü üstümə:

– Bəs nə oldu? Tamamilə təhlükəsiz bostan bitkisiydi, partlama-yacaqdı?! Bəs niyə partladı? Ay, gəl sənə qarpızımı göstərim. Ay, istəyirsənsə... Adam, nəyə görə sənə mənə qarpız göstərməyini istəməliyəm? Fərsizin biri fərsiz! Bir qarpızı da tuta bilmədin! – Dedi və gülə-gülə də çıxıb getdi.

İki qeyrətli cayıl ayaqlarını sürüyə-sürüyə taksi dayanacağına doğru gedirdi. Söz ola bilməzdi, qarpızla estonları əməlli-başlı heyratlandırmışdıq. Mən onu başına Tallinə qarpız aparmaq kimi axmaq bir ideya gəldiyinə görə, o isə mənə qarpızı tuta bilmədiyimə görə məzəmmətləyirdi. Amma bu, nəyi dəyişirdi? Olan olmuşdu. Hələ bir sərnəşinlər sağ olsunlar, yoxsa ömrümüzün qalan hissəsi Estoniya həbsxanalarında keçəcəkdi...

Hoteldə yer aldım, yuyunub paltarlarımızı dəyişəndən sonra bazara getdik. Axsama mer-meyvə almaq istəyirdik. Bazarın qapısından içəri ayaq basan kimi gözlərim kəlləmə çıxdı. Burda bütöv bir cərgə qarpız köşkləri sıralanmışdı. Cərgənin sonu görünmürdü. Yaxınlaşıb qiymətini soruşdum, kilosu beş qəpiyə idi.

Başında hər şey bir-birinə qarışdı. Dostuma tərəf döndüm, o isə artıq işini bilib, əyilə-əyilə piştaxtaların arasıyla qaçırdı. Çox qovsam da, tuta bilmədim. Sonra hirsim soyudu. Tutub neyləyəcəkdim, pul ondaydı.

Aradan uzun illər keçib. Amma indinin özünə kimi qarpıza həyəcənsiz baxa bilmirəm.

Baş redaktordan:

Təqdim etdiyimiz ədəbi nümunələrin bəyənilməsinə ümid edirik. "Region" əlavəsinin növbəti səfəri isə Qarabağ bölgəsinə olacaq. Mətnlərinizi gözləyirik.

«Mütərcim» Nəşriyyat-Poliqrafiya Mərkəzində səhifələnmiş və çap olunmuşdur.

Çapa imzalanıb: 05.10.2016. Ofset çap. Ofset kağızı.
Format: 70x100 1/16. Həcmi 9,5 ş.ç.v. Tiraj: 1000 nüsxə.

Qiyməti razılaşma yolu ilə.

Az1014, Bakı şəh., Rəsul Rza küç., 125
Tel./faks (+994 12) 596 21 44
e-mail: mutarjim@mail.ru
www.mutercim.az